

Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives

Universitat Pompeu Fabra

Tesi Doctoral

REVOLUCIÓ I CONTRAREVOLUCIÓ A
CATALUNYA DURANT EL TRIENNI LIBERAL
(1820-1823)

Ramon Arnabat Mata

Director Dr. Josep Fontana i Lázaro

volum I

1999

IX L'OFENSIVA LIBERAL I L'ENTRADA DE MINA A CATALUNYA: TARDOR DE 1822 I HIVERN DE 1823

IX.1 L'ARRIBADA DE MINA A CATALUNYA

IX.1.1 Mina arriba a Lleida

El dia 26 d'agost des de Saragossa, Espoz i Mina es dirigia al govern demanant-li instruccions per entrar a Catalunya, ja que si per una banda deia que tenia moltes ganes de fer-ho al comprovar l'extensió dels aixecaments reialistes, per l'altra manifestava que no disposava de força suficient per a fer-ho, i entrar en una situació de debilitat "*más bien podrá contribuir al aliento de los facciosos, que a ningún buen resultado en favor de la causa Nacional*"¹. El govern li recriminava que continués a Saragossa i li responia que tots els cossos militars que li havien promès estaven en marxa. Mina va adreçar-se al govern de nou el dia 2 de setembre intentant justificar la seva actitud:

*"Mi detención en esta ciudad, Excelentísimo Señor, ha sido necesaria, ha sido precisa, más diré ha sido conveniente. Por un lado me hallaba sin más fuerzas que las de mi escolta hasta hace tres días [...] que tuve aviso de la llegada a Alcañiz de 288 hombres del primer batallón de Mallorca, y hasta hoy en que han entrado en esta el Provincial de Toro y los Escuadrones del Infante."*²

Mina criticava, a més, que les notícies que arribaven a la resta d'Espanya de la situació de Catalunya no eren exactes: "*los partes que se han dado, con especialidad de las últimas acciones y que veo correr en los papeles públicos, son tan poco exactos en cuanto a los resultados que no parece sino que los ha dictado el deseo de alucinar al Público y de adormecer y paralizar al Gobierno más vigilante y activo*"; és a dir, segons Mina, oferien una imatge més favorable als liberals de la que en realitat existia: "*las tropas nacionales ocupan, es verdad, todas las principales Plazas; pero a excepción de ellas puede decirse que está reducido a cero el terreno que pisan en comparación del que recorren los facciosos. Las comunicaciones son lentas, trabajosas y respecto de algunos puntos, interrumpidas, y el número de aquellos se ha aumentado en vez de disminuir.*" Afegia, Espoz i Mina el tipus de guerra que calia fer per afrontar la situació a Catalunya:

"Yo entiendo que en el género de guerra en que las armas nacionales están empeñadas no es la gran mortandad de facciosos lo que interesa, sino la pacificación del país; y cuando veo que

¹ Carta d'Espoz i Mina datada a Saragossa el 26 d'agost de 1822 (AHM, S2ª D4ª, "GFVII").

² Carta d'Espoz i Mina datada a Saragossa el 2 de setembre de 1822 (AHM, S2ª D4ª, "GFVII").

a pesar de que aquella no haya sido corta, ni esta se consigue, ni los facciosos minoran su número, por precisión me he de confirmar en la idea que de dexo expuesta de que es muy poco lo que se ha adelantado en Cataluña.”³.

Malgrat aquestes observacions, i que li havien arribat menys forces de les que se li havien promès (288 dels 550 homes del batalló de Mallorca, i 515 dels 707 de la Milícia de Toro), Mina es comprometé a posar-se en marxa cap a Lleida el dia 4 de setembre. En aquesta província, segons les seves dades, només hi havia 1.518 homes entre tropa i Milícia activa. Espoz y Mina arribà a Lleida el 9 de setembre amb un cos expedicionari format per vuit-cents infants i dos-cents setanta-cinc soldats de cavalleria: *“El 9 llegué a Lérida, y sin perder tiempo me puse a trabajar para organizar la tropa que allí encontré a fin de marchar sin dilación al socorro de Cervera, y tomé diferentes medidas que debían servir como de base para la campaña que iba a emprender”⁴.*

Quan Mina entrà a Catalunya adreçà un manifest als catalans en el qual els recriminava el seu suport a la insurrecció reialista:

“¿Quién pudiera pensar que la antigua Cataluña, liberal, industriosa cual ninguna de las Provincias de España, olvidada de sus principios y de sus intereses, quebrantando los juramentos y la decisión con que se pronunció en favor del sistema constitucional al que tantos bienes debió producirle, había de dar margen a que el Gobierno declarase el Estado de Guerra al país que comprende y me mandase ocuparlo militarmente?”⁵.

³ Carta d'Espoz y Mina al Secretari del Despatx de Guerra, amb data de 2 de setembre de 1822 (AHM, 2n4n, “GFVII”, carpeta 2). Vegeu MINA: *Memorias...*, I, pàg.333-338.

⁴ El *Diario de Barcelona*, núm.257 de 15 de setembre de 1822, pàg.2.433, informava que Mina havia entrat a Catalunya amb 1.200 infants i 250 cavalls. Podem seguir l'actuació d'aquest general a través de les seves memòries, Francisco ESPOZ y MINA: *Memorias del general Espoz y Mina*, Madrid, 1962, 2 vol. (vol.I, pàg.338 pel text reproduït), vol.I, pàg.332-414 i vol.II, pàg.5-105 per la campanya de Catalunya, i les del seu segon GALLI: *Memorias...*, pàg.53-55 que assenyalen que en aquell moment a Catalunya “hi havia *“treinta y seis mil facciosos, organizados la mayor parte, dueños de muchos puntos fortificados, y protegidos por un sinnúmero de aldeas y desfiladeros”*. També José María IRIBARREN: *Espoz y Mina. El liberal*, Madrid, 1967, pàg.341-359, i CONDESA de ESPOZ y MINA: *Memorias*, Madrid, 1977, pàg.49-70 que assenyalen els intents de convèncer Mina perquè donés suport a les propostes de modificar la Constitució primer, i després dels intents d'apartar-lo de la comandància del setè districte militar (pàg.57-68). El mes d'agost ja havien arribat a Catalunya: el regiment de cavalleria de l'Infant, els segons batallons de Galícia i Catalunya, la Milícia activa de Toro, Múrcia i Xerès, els regiments d'infanteria de Mallorca i de la Corona i l'esquadró d'artilleria d'Andalusia (Circular de Francisco Ferraz amb data de 30 de juliol de 1822). Una nota biogràfica a *DBTL*, pàg.211-212.

⁵ “El General en Gefe del Ejército de Operaciones del Séptimo Distrito Militar. A todos sus habitantes”, Lleida, 10 de setembre de 1822 (un exemplar a l'AHS, caixa I.1.2 “Ordres i edictes. 1822”, reproduït a MINA: *Memorias...*, pàg.339-340 i al *Diario de Barcelona*, núm.257, de 15 de setembre de 1822, pàg.2.433-2.435). A les seves memòries escriurà, després, *“los informes que llevaba desde Madrid, cuando partí para Cataluña, acerca de la índole de los catalanes, las noticias que tomaba sobre el terreno y los conocimientos que iba adquiriendo por mis propias observaciones me tenían ya inclinado a tomar una medida que impusiese y aún aterrarse en la ocasión primera que los hechos de armas me la presentasen oportuna, y la toma de Castellfollit me decidió a no demorarlo”* (MINA: *Memorias...*, I, pàg.357). En la mateixa línia anava el cap de la quarta divisió, general Roten, quan donà l'ordre que *“borrará del mapa de España la villa esencialmente facciosa y rebelde, llamada San Llorens de Morunys, con cuyo fin será saqueada y entregada a las llamas”* (ban de Roten del dia 20 de gener de 1823).

Mina, semblava tenir clares les causes de la revolta (coincidents amb la línia exaltada del liberalisme):

“El fanatismo y la superstición auxiliados con el oro extranjero; he aquí el origen de los males que sentimos en estos días [...]. Con soldados incautos, a quienes se ha llegado a persuadir [con] estos dos grandes errores: que combaten por la fe y que calamidades que sólo son emanadas de las circunstancias Políticas deben miraras como efecto de causas sobrenaturales”.

Finalment, segons deia, el seu objectiu era aconseguir que:

“En la tranquilidad y el sosiego que habremos establecido, los ilustrados e industriosos Catalanes vuelvan a sus trabajos, hagan fructificar sus campos, florecer sus talleres, sus fábricas, su comercio, convirtiendo así el afligido suelo que [h]oy pisamos en morada feliz, donde residan por siempre la paz y la abundancia”.

L'arribada de Mina a Catalunya fou rebuda amb especial entusiasme pels liberals catalans, i fins i tot diversos ajuntaments organitzaren viatges per anar a saludar-ho, i de passada comprovar si era veritat que havia entrat a territori català. La Diputació de Barcelona va córrer a felicitar-lo i presentar-li les propostes adoptades, tot manifestant-li que *“esta sola satisfacción, precursora de la victoria, ha compensado completamente los sinsabores que eran consecuentes al retardo de ausilios necesarios al sostén de la libertad en estas cuatro provincias, víctimas de la brutal preocupación y del ciego fanatismo”*⁶. La de Lleida adreçà una proclama als seus habitants dient-los que *“las tropas destinadas a vindicar en estas provincias la causa de la razón y de la Ley, han empezado a entrar. A su frente se halla un general, cuyo nombre es bien conocido en los fastos de la libertad e independencia española”*⁷. L'ajuntament i els comerciants de Vilanova enviaren un delegat a Lleida per veure si era certa la notícia de l'arribada de Mina a Catalunya amb 8.000 homes⁸. L'ajuntament de Reus li envià una felicitació:

“Cataluña, esta hermosa quanto desgraciada porción de la España después de seis meses de ser víctima del fanatismo más exaltado y de hallarse sumergida en un abismo de horrores, de devastación y muerte; por fin ve aparecer la aurora del día en que libre de tantos males va a recobrar su tranquilidad y sosiego. Sí, Ecmo. Sor. la llegada de V.E. al suelo catalán anuncia tan sereno y apetecido día que todos los buenos se congratulan al saber la muy acertada elección que

⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 16 de setembre de 1822. Mina agrai el suport de la Diputació i li sol·licità la màxima col·laboració encara que aquesta comportés grans sacrificis (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d'octubre de 1822). Vegeu també el Diario de Barcelona, núm.262, de 20 de setembre de 1822, pàg.2.479.

⁷ “Diputación Provincial de Lérida. Habitantes de la Provincia de Lérida”; Lleida, 11 de setembre de 1822.

⁸ Carta del Comandant Militar de Vilafranca datada a 13 de setembre de 1822 al lligall 2.237 de l'AHMVG). Des de Barcelona es pensava que venia amb 6.000 homes (carta d'Antoni Satorras a Ramon Jornada de Tortosa amb data de 14 de setembre de 1822, CA-50 bis, fol.356). Des de la Diana constitucional, política y mercantil, núm.72 de 15 de setembre de 1822, pàg.3, es deia que els homes que portava Mina eren només *“la vanguardia del Ejército”*.

recayó en V.E. de libertador de estos Pueblos afligidos por el cruel azote de la anarquía promovida, fomentada y sostenida por la perfidia de algunos de sus hijos los más desnaturalizados e ingratos, y por la refinada malicia de un clero indigno del Ministerio que ejerce, y a la primera noticia del arribo de V.E. a Lérida, los leales todos contaron ya con su libertad recobrada. [...] La Villa de Reus [...] felicita a V.E. por su arribo a Cataluña, le ofrece con la mayor cordialidad todos sus servicios, y contando con la certeza de que en breve quedaran aterrados los trastornadores del orden público por la espada y por las disposiciones de V.E., desea vehemente el que V.E. se sirva tener la bondad de honrar a este pueblo con su presencia.”⁹

L'ajuntament de Terrassa decretà una il·luminació general¹⁰.

Les expectatives d'arraconar definitivament els reialistes per l'arribada de Mina eren molt grans, segons dóna a entendre Antoni Satorras a mitjan mes d'octubre de 1822:

“Nosotros hemos andado divagando por algunos Pueblos del interior de Cataluña huyendo de facciosos que nos sacaron del retiro desde donde hablamos pensado observar el curso y fin de la revolución en que entramos en el año 20, y al cabo nos hemos venido a esta plaza [de Tarragona] que promete seguridad y tranquilidad. Van viniendo tropas de todas las demás Provincias de España para destruir las fuertes bandas de serviles que se han levantado, y esperamos que con estos socorros quedará por esta parte restablecida la quietud.”¹¹

Els reialistes eren conscients que amb l'entrada de Mina i l'arribada de més tropes, la seva situació a Catalunya era cada cop més delicada i que podria capgirar-se la dinàmica político-militar del Principat. Per intentar evitar-ho provaren de provocar un aixecament generalitzat a l'Aragó i reactivar la guerra a Catalunya. El mes d'octubre un bon grapat d'oficials reialistes refugiats a França passaren la frontera i entraren a Catalunya per tal d'intentar organitzar les forces reialistes i fer front a l'ofensiva de Mina¹². A més, el Cap polític de Girona informava, també, que “*según informaciones confidenciales, debe haber una conmoción en Barcelona antes de la llegada de las tropas del General Mina, y que aquellos [la partida de Mossèn Anton] iban a apoderarse de Rosas*”¹³. La notícia de que a començaments de setembre els reialistes pensaven ocupar Roses la trobem també a l'altra banda del Principat, Tarragona, gràcies als informes d'un espia¹⁴.

Per la seva banda, la Regència procurà d'estrènyer els lligams entre la Seu i Tolosa, ja que segons el cap polític de Girona “*no dudándose generalmente de que si los*

⁹ Carta a Espoz i Mina amb data de 16 de setembre de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

¹⁰ *Diario de Barcelona*, núm.261, de 19 de setembre de 1822, pàg.2.471-2.472.

¹¹ Carta d'Antoni Satorras a Manuel Teixidor de Nova York amb data de 16 d'octubre de 1822, CA-50 bis, fol.414-415.

¹² Vegeu el lligall 4MP-339 de l'ADPO.

¹³ Carta del cap polític de Girona al secretari d'Estat de 3 de setembre de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.228).

facciosos toma más incremento serán apoyados por el Gobierno de aquella Nación con dinero o con fuerzas". La Regència envià el mes de setembre a la frontera de Baiona a Álvarez de Toledo perquè fes gestions davant les autoritats militars franceses per a "conseguir de ellos algún socorro de armas y municiones para los Realistas de España"¹⁵. Si, finalment, fracassava aquest intent a Catalunya, s'havia previst que els reialistes catalans i els que comandava Quesada entressin a Castella per obligar a moure contínuament les tropes de l'exèrcit liberal.

El 19 de setembre, Espoz i Mina instal·là el seu quarter general a Cervera, que es convertí en el centre neuràlgic del l'Exèrcit d'Operacions sota el seu comandament, tot i que, posteriorment, el desplaçà fins a Calaf on fortificà la vila per iniciar el setge de Castellfollit: "desde este punto podía observar por un lado al enemigo, mientras aseguraba por otro su comunicación con la baja Cataluña"¹⁶. A finals de setembre, Mina, després d'assumir el comandament de totes les forces de l'exèrcit que operaven a Catalunya, va decidir de dividir el seu exèrcit en quatre seccions: la primera, comandada pel mateix Mina i per Gurrea, actuaria per la Catalunya central; la segona, comandada pel Mariscal de camp Milans del Bosch, pel Vallès, la Selva, el Maresme, i l'Osona, i una segona brigada, comandada per Llobera, pel Gironès i l'Empordà; la tercera, a les ordres de Josep Manso, s'encarregaria de la província de Tarragona; i la quarta, manada pel general Antonio Roten¹⁷, per l'Anoia, el Bages, el Berguedà i el Solsonès, servint de pont entre Mina i Milans¹⁸. Zorraquin seria nomenat cap de l'Estat Major, i els comandants generals eren Mina (Barcelona), Llobera (Girona), Bellido (Lleida) i Aldama (Tarragona)¹⁹. Catalunya comptava en aquells moments amb dotze places fortes, sis forts, un castell i nombroses torres i bateries al llarg de la costa²⁰.

¹⁴ Carta d'Agustí Coll, al comandant general de la 3era. Divisió de l'Exèrcit d'Operacions, datada a Borges el 6 de setembre de 1822.

¹⁵ "Índice...", fol.170.

¹⁶ Carta d'Espoz i Mina al Secretari d'Estat i Guerra, datat a Cervera el 19 de setembre de 1822 (AHM, S2ª D4ª, "GFVII"). Vegeu també GALLI: *Memorias...*, pàg.54-55 que a la pàg.57 assenyala que "Iba a abrirse la campaña, y estaba vacía nuestra arca, cuando más fondos eran necesarios para los sueldos, uniformes y alimentos del soldado. Ignorábase de que medios podía uno valerse para acudir a todo". Vegeu també J.M.R.: *Memorias...*, II, pàg.29-42.

¹⁷ Podem seguir les peripècies militars d'aquest general a la guerra reialista fins l'entrada dels francesos, a través de Antonio ROTTEN: *Itinerarios militares*, Barcelona, 1823.

¹⁸ GALLI: *Memorias...*, pàg.53-58. Vegeu també el *Diario de Barcelona*, núm.271, de 29 de setembre de 1822, pàg.2.560.

¹⁹ MINA: *Memorias...*, I, pàg.342.

²⁰ ESTADO..., pàg.416-426.

IX.1.2 La situació de Catalunya el mes de setembre

A començaments de setembre Eroles pretenia formar un poderós exèrcit reialista que agrupés les forces del nord-est peninsular (Navarra, Aragó i Catalunya)²¹. L'expedició navarresa de Quesada arribà a Catalunya el 7 de setembre i s'instal·laren a la Conca de Tremp amb uns 700 homes (només 200 d'ells navarresos) i amb els caps Bèssieres, Dumas, i Tomàs Bello de Casp²². Aquesta partida es dedicà a hostilitzar les tropes constitucionals a la frontera de l'Alt Aragó i la conca de Tremp al llarg del mes de setembre, amb una única batalla important, la que els enfrontà als 1.000 homes del coronel José Antonio Tabuena a la ratlla fronterera de Catalunya i Aragó el 18 de setembre, i que finalitzà amb la victòria reialista a Benavarri, causant 20 morts, 35 ferits, 64 presoners entre ells el mateix coronel²³. A mitjan mes d'octubre Eroles i Quesada entraren a l'Aragó pel nord amb uns 3.000 homes, mentre Chambó, Rambla i Montagut ho feien pel sud amb uns 1.700 homes, als quals s'afegeixen més endavant, procedents de Mequinensa, uns 200 homes i 50 cavalls comandats pel Trapense, Bèssieres i Valonga, precedits per una proclama del Trapense: "*tengo en Balaguer 19.000 fusiles, con sus fornituras y municiones correspondientes para levantar todo el Aragón en pleno*"²⁴, amb l'objectiu de contrarestar l'entrada de Mina a Catalunya. Eroles dirigí una proclama als Milicians provincials d'altres terres comminant-los a la deserció:

"¿Que bien, que felicidad habéis recibido de sus manos?. Si os han disminuido los diezmos, os han agotado con tributos insoportables y desconocidos, han arruinado las clases donde hallabais socorro y patrocinio; y han perseguido con encarnizamiento a los ministros de vuestro culto [...]. Si son tan poderosos como suponen porque os arrancan del seno de vuestras familias? [...] ¿Si somos tan débiles como ellos os dicen, porque no vienen a atacarnos? Porque varían de planes? ¿Porque se detienen al primer paso que dan en Cataluña, y no se atreven a separar del apoyo de sus fuertes? ¿y por qué recurren a vosotros, sino porque están faltos de fuerzas para sostenerse? [...] Venid a nosotros que os recibiremos como hermanos, y

²¹ GALLI: Memorias..., pàg.50, assenyalat que: "*Era tan grande el desarrollo de las facciones, que de una en otra provincia empezaban a cruzarse sus hordas. Trasladábanse las de Navarra a Cataluña*".

²² Vegeu RÚJULA: Contrarrevolución..., pàg.75-78 (la cita a la pàg.76, extreta del Diario Constitucional de Zaragoza, núm.310, de 6 de novembre de 1822). Sembla difícil parlar de 4.000 homes com fan les fonts reialistes (GAMBRA: *La primera...*, pàg.95-100) que utilitza TORRAS: Liberalismo..., pàg.129. Igual que no sembla encertat dir que entre Eroles i Quesada ajuntaven 6.000 homes a la Conca de Tremp. El Trapense i Quesada arribaren a la Seu el 10 de setembre i en sortiren al cap de dos dies, i el dia 22 hi entrava el baró d'Eroles que era rebut de gala (Castells "*La Regència...*", pàg.6).

²³ Aquesta notícia fou esbombada arreu pels reialistes que feia temps que no podien vanagloriar-se d'una èxit semblant (vegeu la carta de Gispert a Balmaseda amb data de 20 de setembre de 1822, "*Índice...*", XVIII, 4). Vegeu també Diario de Barcelona, núm.277 i 254(284), de 5 i 12 d'octubre de 1822, i la carta del cònsol de Baiona amb data de 30 de setembre de 1822 (AHN, Estado, lligall 6.156). També a J.M.R.: Memorias..., I, pàg.387-423.

²⁴ 23 d'octubre de 1822, "Campo del honor" (reproduïda per RÚJULA: , pàg.183-184). Vegeu també VINAIXA: La postguerra..., pàg.159-174.

que hacemos profesión de defender las costumbres de vuestros mayores, fundando la felicidad de los pueblos no sobre falsas teorías, sino sobre el convencimiento de nuestros pasados desórdenes, resueltos a corregirlos y a curar las llagas de la nación bajo un gobierno justo y paternal. Para daros una idea de nuestro modo de pensar, ofrezco dejar en plena libertad a los que se pasen, de volver a sus casas, o de trabajar en sus oficios si lo desean; de gratificar a los que vengan con armamento y de considerar en su carrera a los que quieren continuarla. [...]. El que tal vez ha sido jefe y compañero de muchos de vosotros en la guerra de la independencia, y el que ahora os ofrece su amparo y protección bajo el carácter de individuo de la Regencia y el general jefe de los ejércitos realistas”²⁵.

Mentre, els liberals concentraven forces a la conca de Tremp per tal d'intentar foragitar definitivament els reialistes de la conca i de la Seu²⁶.

A la província de Lleida la situació continuà essent força greu pels liberals fins l'arribada de Mina, restant la seva capital pràcticament incomunicada amb la resta de Catalunya i amb la capital de l'estat, com manifestava la mateixa Diputació a començaments de setembre: *“esta Diputación se halla en un estado de total ignorancia acerca de lo que pasa en el resto de la nación, y en un aislamiento tan desagradable como embarazoso para sus operaciones más perentorias e importantes”²⁷*. La Diputació assenyalava que no exagerava l'estat de la província quan deia que:

“Es tal la extensión del levantamiento que en ella se ha verificado, que toda se halla sublevada o sojuzgada, si esceptuamos el casco de esta capital y el edificio de la Universidad de Cervera, gracias a la presencia de las beneméritas tropas, y aun estos puntos se han visto varias veces en inminente riesgo de sucumbir. [...] Así el fanatismo se ha ido exaltando hasta un punto extraordinario, y los insurreccionados en medio de su impunidad han llevado muy adelante su organización interior, [...], ya no son cuadrillas de hombres mal armados, sin cabeza, sin subordinación y sin objeto; ya reconocen un gobierno en tres personajes de alguna reputación que han elegido en la Seo de Urgel un triunvirato bajo el título de Regencia, ya se han esparcido proclamas, se han arreglado varios ramos de administración pública, se han establecido correos y rápidas comunicaciones, se ha decretado una leva rigurosisima, se está organizando el Ejército bajo una fórmula regular, para cuyo objeto según noticias, el Barón de Eroles va recorriendo varios pueblos y animando con su presencia un mal espíritu; todos los días se aumenta su fuerza por medio de la experiencia y la disciplina y se ponen en estado de resistir con fruto al ejército permanente.”²⁸

La situació s'agreujava, segons la Diputació, perquè el territori sobre el qual podien cobrar contribucions era cada cop més reduït, mentre les despeses de defensa no feien

²⁵ Datada al quarter general d'Àger el 10 d'octubre de 1822, dins *Diario de Urgel*, núm.8, de 16 d'octubre de 1822, pàg.2.3, i reproduïda per J.M.R.: *Memorias...*, II, pàg.25-29.

²⁶ La carta de Gispert a Balmaseda amb data de 4 d'octubre de 1822 parla de 4.000 homes d'infanteria i 400 cavalls procedents d'Aragó “Índice...”, XVIII, 4).

²⁷ Carta de la Diputació de Lleida a la de Girona amb data de 6 de setembre de 1822, tot i que no sortí de Lleida fins el dia 9 quan Mina entrà a la província, segons la postdata de la mateixa carta: *“estamos a 9 del corriente y detenida esta hasta el momento tiene la Diputación el placer de anunciar a V.E. que para todo hoy está aguardando la primera columna del Ejército libertados destinado a estas provincias al mando del general Mina, y para mañana al mismo general”* (AHG-ADG, caixa 1).

²⁸ El general José Bellido, també adreçà una proclama a Mina per la seva arribada a Lleida “A las tropas del quinto y sexto distrito que han reforzado el Séptimo”, Lleida, 10 d'octubre de 1822 (AHPL,

més que créixer contínuament, fins el punt que els recursos “no alcanzan a cubrir los cuantiosos gastos que ocasiona la Defensa de los pocos puntos libres que nos quedan, [y] la subsistencia del Soldado se ha visto a pique de faltar más de una vez”²⁹. El governador de la ciutat es queixà més d’una vegada de la manca de subministraments a la tropa i de què els oficials havien d’anar a dormir al castell que estava en condicions molt dolentes, tot assenyalant que “ni aun de las mejores tropas se puede esperar buen resultado, si en los momentos criticos no tienen oficiales que les manden y dirijan”³⁰.

A la Catalunya Meridional les contribucions s’havien de cobrar mitjançant la tropa i la Milícia³¹. Els reialistes de les terres de Tarragona esperaven l’arribada del Trapense que havia de venir amb uns 10.000 homes procedents de Navarra. El cert és que el Trapense tornà a la Conca de Barberà, però sense cap força militar important. Els reialistes del Priorat es van veure obligats a intentar reclutar gent per engrossir les seves files, tot fent un pregó “para que desde la edad de diez y seis años a Cincuenta fuesen todos a Montblanch, con armas de fuego, blancas o de caza”³². Montblanc i l’Espuga (amb el control de l’estratègic punt del coll de Lilla) sembla que eren les viles destinades a convertir-se en un nou centre de la contrarevolució del Camp de Tarragona i el Penedès a mitjan mes de setembre, ja que hi anaven arribant restes de partides, com quaranta homes de Romanillos “a quienes despachó haciéndoles dejar las armas”³³. Romagosa s’hi presentà a mitjan mes de setembre, instal·lant-se entre Vila-rodona i la Bisbal amb uns mil tres-cents homes, als quals després s’ajuntaren els del Trapense fins a formar un cos d’uns dos mil homes cap el vint de setembre:

*“Por noticia que se ha adquirido fidedigna se sabe que en el pueblo de Vilarodona se han reunido todas las facciones de Montblanch, Sarreal y sus cercanias constando esta reunión de más de dos mil hombres, y como es presumible según otras varias noticias que no tienen sus Cabecillas para pagarles sus socorros ni aún tener de comer, no sería extraño intentasen dar un golpe a una población de estas Marítimas.”*³⁴

caixa 1.450, doc.190). A partir de mitjan mes de setembre de 1822, Lleida deixà de ser una ciutat assetjada i es planteja de tornar a celebrar fires i mercats.

²⁹ Vegeu en el mateix sentit el “Aviso al Público” de l’ajuntament de Lleida amb data de 20 de setembre de 1822 (AHPL, caixa 1417).

³⁰ Carta del comandant Josep Marli a l’ajuntament de Lleida amb data de 20 de setembre de 1822 (AHPL, caixa 1.531).

³¹ Diario de Barcelona, núm.268, de 26 de setembre de 1822.

³² Carta del comandant militar de Tarragona a F.Ferraz, amb data de 18 de setembre de 1822 (AHM S2ª D4ª, “GFVII”).

³³ Carta del comandant militar de Tarragona a F.Ferraz, amb data de 18 de setembre de 1822 (AHM S2ª D4ª, “GFVII”).

³⁴ Carta del batlle del Vendrell al de Vilanova, datada a 20 de setembre de 1822, a la posdata de la carta s’hi afegia que els reialistes podrien ser més de tres mil. L’11 de setembre, segons el batlle de l’Arboç en carta al de Vilanova, hi havia entre 1.200 i 1.300 homes. El 23 de setembre, segons

Els reialistes ocupaven un ampli territori entre els centres liberals de Valls i el Vendrell on exigien “*grandes contribuciones*”³⁵, i el seu objectiu era donar un cop de mà al Vendrell. Ho intentaren el dia 21 de setembre, però no aconseguiren fer-se amb la vila perquè la resistència de la Milícia vendrellenca va comptar ven aviat amb l’ajuda dels milicians d’altres viles veïnes. Els reialistes tornaren a les muntanyes del corregiment de Vilafranca, i per evitar que poguessin tornar a atacar les viles del litoral, Mina envià el comandant de la tercera línia de Barcelona, tinent coronel José Cienfuegos³⁶, a seguir els moviments de Romagosa. Els reialistes foren foragitats del prelitoral del Baix Penedès a finals de setembre per la tropa comandada pels tinent coronels José Cienfuegos i Antoni Baiges. La tropa s’enfrontà amb les partides de Romagosa i el Trapense a la Bisbal el dia 26 de setembre, on cremà algunes cases: “*se ha pegado fuego a la Bisbal y a tres o cuatro casas de campo*”³⁷. Després només restaren al Penedès petites partides: la de l’Estudiant al Baix Penedès i la de Fèlix Güell a l’Alt Penedès, i una altra que actuava a l’Anoia, totes, però, amb objectius molt limitats: atacar bagatges, apoderar-se del correu, atacar viatgers, i alguna que altra entrada a algun poble, cosa que permetia a la milícia mòbil cobrar les contribucions pels pobles³⁸. A l’Anoia i el Bages continuà actuant una activa partida reialista que entrà el dia 4 d’octubre a Olesa i Monistrol, i el dia 9 d’octubre a Terrassola, comandada per Josep Nadal “Barceló”, oficial de Romagosa³⁹.

El mes de setembre els reialistes es movien sense excessius problemes pel Priorat i Ribera d’Ebre; així pogueren enviar a la Ribera d’Ebre uns 1.200 homes dels 1.500 que s’estaven a Falset sota el comandament de Miralles per tal d’alleugerir la pressió que les tropes liberals procedents d’Aragó exercien sobre Mora d’Ebre. També a començaments

l’ajuntament del Vendrell la partida de Romagosa comptava amb uns 1.500 homes i estava situada a Masllorenç i Vilavella). Aquestes notícies eren confirmades pel batlle de l’Arboç en carta al batlle de Vilanova amb data de 21 de setembre: “*los serbils lo número de ells diuen que sont dos mil [y] són emboscats per diferents parts per tot lo pla del Papiolet, Santa Oliva y Banyeres*”. Vegeu també cartes de 26 de setembre de 1822 dels batlles de l’Arboç i del Vendrell al de Vilanova (totes al lligall 2.237 de l’AHMVG). L’informe d’un milicià mòbil del Vendrell parla de 4.000 facciosos que tenien entre Romagosa i el Trapense (El Indicador Catalán, núm.236 de 3 d’octubre de 1822).

³⁵ Carta del batlle del Vendrell amb data de 23 de setembre de 1822 (AHV, “Copiador de las correspondencias. 1820-1823”).

³⁶ Diario de Barcelona, de 25 i 26 de setembre de 1822. La tercera línia de Barcelona abastava l’eix: el Vendrell-Vilafranca-Vilanova.

³⁷ El Indicador Catalán, núm.236 de 3 d’octubre de 1822; i l’expedient personal de Jaume Junqué a l’AGM-S).

³⁸ Vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.181-184.

³⁹ Diario de Barcelona, núm.281 i 182, de 9 i 10 d’octubre de 1822.

de setembre hi anà a parar la partida de Joan Romagosa⁴⁰. Falset i Mora d'Ebre eren els centres reialistes dels corregiments de Tarragona i Tortosa. La Junta de Mora comptava, a més, amb el serveis de la partida de Román Chambó, que actuava a l'altra banda de l'Ebre com ja hem assenyalat, i que la tardor de 1822 mantingué la seva activitat a les terres del Baix Ebre i Montsià (Culla, Vistabella, la Sénia, Vinaròs, Mas de Barberans, la Galera, Uldecona el Godall), i fins i tot, el 16 de novembre intentà de nou conquerir la plaça de Tortosa, però fracassà en el seu intent. Perseguit pels liberals, que acabarien ocupant Mora d'Ebre, Chambó hagué d'endinsar-se cap el País Valencià i l'Aragó a començaments de 1823⁴¹. El 22 de novembre de 1822, apareixia una nombrosa tropa reialista d'uns 2.000 homes als voltants d'Horta de Sant Joan comandats per Rambla, Royo, Bru i Pons, i amb reraguarda a Beseit⁴². La divisió reialista del Priorat, comandada per Bartolomé Talarn, tot i que força debilitada i amb menys d'un miler d'homes, mantingué importants enfrontaments amb les tropes liberals comandades per Shuriguer i Pellicer durant el darrer trimestre de 1822: el 3 de setembre a Falset, el 8 a Castellvell, el 21 a Valls, el 22 i 27 a Reus⁴³, el 29 a Cambrils, el 30 a Montbrió, el 9 d'octubre al Montsant, el 26 a Riudecols, el 31 al Coll d'Alforja, el 30 de novembre a Cornudella, i el 16 de desembre a Tortosa⁴⁴.

Pel que fa al Baix Camp, des de mitjan setembre tornaven a reunir-se les partides reialistes de Rambla (Ribera d'Ebre) i Miralles (Priorat) prop de Reus (a Almofter i Maspujols): *“los facciosos se mantienen a la vista en las alturas de las Montañas que circunyen la parte superior de esta Villa. Se crehe que su objeto es impedir la vendimia y robar las cargas, y caballerias que puedan”*⁴⁵. Sembla que es limitaven a pressionar psicològicament, ja que obligaven a la Milícia a estar sobre les armes però tot i que s'hi

⁴⁰ Sobre Josep Miralles vegeu la nota biogràfica de l'Apèndix 1. Pels fets concrets vegeu l'expedient personal de Jaume Junqué a l'AGM-S, on diu que el 3 de setembre combateren a Falset, també a l'expedient personal de Josep Prim s'assenyala que Romagosa estava amb una part d'ella divisió el 4 de setembre a Falset i Josep Prim amb l'altra a Riudecols i que reberen ordres de trobar-se al coll d'Alforja per tornar cap el Penedès i la Segarra. El Cap polític de Saragossa informava a començaments de setembre que la partida de Miralles havia passat a l'altra banda de l'Ebre (ofici a les Corts amb data d'1 de setembre de 1822, a l'ACD, lligall 35, expedient 158).

⁴¹ Expedient Personal de Roman Chambó (lligall 64, AGM-S). Vegeu Artur COT i MIRÓ: *L'església parroquial de Sant Joan Baptista, Mora d'Ebre*, 1990, pàg.95-96.

⁴² Vegeu VINAIXA: *La postguerra...*, pàg.173-180.

⁴³ *Diario de Barcelona*, núm.267, de 25 de setembre de 1822.

⁴⁴ *RELACIÓN...*, pàg.2-3. El seu expedient personal va estar publicat al *Diario de Avisos de Madrid*, núm.31 i 32 del 31 de gener i 1 de febrer de 1826, pàg.121-127. Vegeu també FERÁNDEZ PELLICER: *Un guerriller...*, pàg.25-32.

⁴⁵ Ofici de l'ajuntament de Reus amb data d'11 de setembre de 1822. Vegeu també el de 20 de setembre (AHMR, lligall 2.7.2.2).

apropaven quan sortien milicians fugien. A més els reialistes tenien bloquejades les principals vies d'accés a Reus, en les quals fins i tot cobraven peatges. Per exemple a la zona de Montblanc cobraven dues pessetes per càrrega de vi, quatre rals per quartera de blat, i un per rova de farina i cànem, segons el testimoni d'un carreter:

“Ha manifestado el carromatero que le hablan hecho pagar 32 pesetas por la libertad de sacarlas, a razón de dos pesetas por carga, según el papelillo adjunto firmado por Romagosa, y su comisario. Ya sabíamos que por cada quartera de trigo les pedían a los tragineros 4 reales de vellón, y uno por arroba de harina, de cáñamo, y de quanto pasa por esta villa [de Montblanch], y es de mucha consideración lo que recogen que cuentan basta para la manutención de la partida del mismo Romagosa. Que los facciosos de la Montaña y de la Conca llevan a Valls y a esa Capital sus frutos y licores, como que de continuo pasan sacos de Avellanas, Vinos, Aguardientes, y que nadie cuyda de averiguar su primera procedencia ni quienes sean sus verdaderos dueños.”⁴⁶

Sembla que, a més, els reialistes aconseguïen comercialitzar la seva producció i la dels pobles que dominaven a través de Tarragona, almenys això era el que assenyalava l'ajuntament de Reus, però cal ponderar la informació, tenint en compte la rivalitat entre aquestes dues ciutats:

“Los vinos y otros frutos de facciosos se hallan recogidos en sus respectivos pueblos de donde no podrán sacarse sin auxilio de una fuerza competente; [...]. Los frutos y licores pertenecientes a facciosos de los Pueblos de la montaña se conducen directamente a esa Ciudad [Tarragona] poniéndoles procedentes de la Villa de la selva, de Montroig u otros, de cuyo producto se utilizan los enemigos del sistema por cuanto en esa nos e averigua su verdadera procedencia ni pertenencia como se hace en esta [Reus] cual rigor al paso que perjudica al comercio de esta Villa favorece el de esta Capital, que por lo mismo compran dichos frutos con mayor facilidad y ventajas.”⁴⁷

Entre finals de setembre i començaments d'octubre, la MNV de Reus intentà dificultar al màxim la circulació de productes agrícoles (vi i avellanes) procedents de les zones ocupades pels reialistes (el Priorat) cap a la costa, per tal de tallar una de les bases de subministrament dels reialistes del Camp de Tarragona. L'ajuntament de Tarragona criticà aquesta decisió perquè se sentia especialment perjudicat per les traves que es posaven als seus comerciants i propietaris, que es queixaren que: *“por algunos individuos de la milicia móvil [de Porrera i de Reus] de esta provincia se les detengan, y conduzcan a Reus los efectos que legítimamente tienen comprados en algunos pueblos de la montaña y hacen traer a esta ciudad”*. L'ajuntament de Tarragona es queixà al Cap polític per aquests fets:

“Si este procedimiento fuere cierto, seria una notoria infracción del artículo 4 de la Constitución que previene que la Nación está obligada a conservar y proteger por leyes sabias y justas la libertad civil, la propiedad y demás derechos legítimos de todos los individuos que la componen. Además pronto causaria un semejante procedimiento la completa ruina de la agricultura, industria y

⁴⁶ Ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 17 de setembre de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁴⁷ Ofici de l'ajuntament de Reus a la Diputació provincial amb data de 28 de setembre de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

comercio nacional, que debe el ayuntamiento promover con arreglo al art. 321 de la Constitución; y se tendría por una provocación u hostilidad contra esta capital el interceptarle arbitrariamente sus comunicaciones.”⁴⁸

Finalment, els reialistes decidiren atacar Reus i el dia 22 de setembre intentaren entrar a la ciutat amb una ofensiva massiva que fou refusada per la Milícia de Reus. Els reialistes es concentraren a Riudoms (les partides de Rambla i Miralles), i alhora rebien l'ajuda de les partides de Romagosa i el Trapense que havien estat foragitades del Penedès i que s'instal·laren a la Selva del Camp, reunint en total uns cinc mil homes. El dia 25 de setembre l'ajuntament es dirigia a la Diputació tarragonina demanant que tornés la columna mòbil comandada per Antonio Bages que havia sortit de la ciutat:

“Los facciosos que el 22 del corriente mes atacaron a esta Villa [Reus] a pesar de la resistencia que encontraron, no decisten de su empeño, antes al contrario se han engrosado y se hallan reunidos en Riudoms al mismo tiempo que en la Selva se ha apostado otra fuerte columna de ellos a las órdenes (según dicen) de Romagosa y del Trapense; como que se nos asegura que entre estos y aquellos forman una fuerza de sobre cinco mil hombres, con la qual es muy regular que ataquen mañana u hoy mismo a esta Villa [...]. Una facción que a motivo de las circunstancias se ha hecho la más numerosa de la Cataluña.”⁴⁹

Els reialistes intentaren un nou atac el dia 27 de setembre, i posteriorment, davant el nou fracàs, desviaren la seva atenció cap a la costa i l'1 d'octubre entraren a Cambrils on, segons els liberals, resultaren “*muchos milicianos fusilados, mugeres violadas y degolladas*”⁵⁰.

A finals de setembre, però, la Regència envià un nou Comandant per les tropes reialistes tarragonines, el general Juan Sánchez Cisneros⁵¹, ajudat pel cap de la cavalleria reialista Joaquín García Ruiz⁵². Però la seva arribada coincidí amb la desfeta reialista, com assenyalava Talam: “*La marcha del Gefe, la carga simultánea por todas partes de un enjambre de enemigos, la dislocación de la Junta, la retirada a Francia de las demás divisiones Realistas y la multitud y gran número de fatalidades, produjeron el desaliento de*

⁴⁸ Acuerdos, 1822-III, vol.29, fol.304v.-305, i doc.645 (AHMT).

⁴⁹ Ofici de l'ajuntament de Reus a la Diputació provincial amb data de 25 de setembre de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

⁵⁰ Diario de Urgel, núm.10, de 18 d'octubre de 1822 i El text citat a El Indicador Catalán, núm.236, de 3 d'octubre de 1822. BOFARULL: Don Joan Romagosa..., pàg.63.

⁵¹ Sánchez Cisneros s'incorporà a les files el juliol de 1822, quan la seva casa a València fou saquejada per negar-se a formar causa a Elio quan ell era Comandant interí de la província. Vegeu una nota biogràfica al DBTL, pàg.607-608.

⁵² Fou nomenat el 24 de setembre, i va descriure el seu pelegrinatge de la Seu al Priorat, passant per Agramunt i Verdú, al Diario de Urgel, núm.10, de 18 d'octubre de 1822, pàg.3-4. García Ruiz es feu càrrec del comandament de la tropa del Priorat i tingué com a segon a José Elias Courten, i col·laborà amb Romagosa. El dia 29 atacaren Cambrils i el mateix dia foren atacats a Cornudella per tropa i milícia de Reus, el 30 s'aproximaren a Valls on sorprenghen una columna constitucional, l'1

*los pueblos, la cobardía de los soldados y el casi desespero de los Gefes, aumentando con la dolorosa vista de los horrorosos asesinatos de cuantos infelices heridos gemían en los hospitales*⁵³. De fet coincidí amb un important combat a Alforja, centre reialista del Priorat, quan uns 3.000 reialistes foren sorpresos i desperdigats per una reduïda columna de tropa i milícia de Reus, causant-los una cinquantena de morts i una altra de ferits⁵⁴. El mes d'octubre, i davant la debacle reialista, Talam fou de nou elegit pels oficials reialistes com a Comandant de *“los restos miserables de la espirante división”*, segons les seves mateixes paraules. Intentà de reorganitzar la divisió, ahora que millorà l'administració dels cabdals recaptats: *“proporcionando un plan económico exacto y sencillo, que con las mismas bayonetas quedaban a beneficio del Erario más de cincuenta duros diarios”*. Però, a finals d'any, tornà a ser destituït, aquest cop per ordre d'Eroles, passant a ser nomenat coronel agregat, cosa que ell atribuïa a la divisió de les files reialistes: *“se aprovechaba el enemigo de las agitaciones y etiquetas que había entre las Juntas y divisiones de la derecha e izquierda del Ebro, y que estaba a punto de perderse todo por las continua rivalidades de unos y otros.”*

De fet, el mes d'agost ja s'havien produït alguns incidents a l'interior de les files reialistes, com l'amotinament dels reialistes a les ordres de Carrió contra el seu cap i la seva conducció davant la Junta Provincial⁵⁵. A mitjan mes d'agost els reialistes que encerclaven Cardona també mostraven queixes vers els seus caps:

*“El comandante general de este séptimo distrito supo por personas dignas de todo crédito, que las gabillas revoltosas que estaban al rededor de Cardona, capitaneadas por el Jep dels Estany, Montaner y el padre Solá están en una insubordinación grande, que viven en una suma miseria y están descontentadísimos; que unos se quejan porque pasan diez días sin pagarles, el otro insulta a los que mandan, tratándoles de ladrones; que cuando les señalan para que estén de guardia responden con la mayor insolencia que no les da la gana de hacerla y que no quieren ir. Esta gente ha devastado todo el país por donde han pasado, y los pueblos que se habían descarriado ya empiezan a clamar contra estas bandas de facciosos”*⁵⁶.

La columna de Romagosa patí importants pèrdues a començaments de setembre a la Ribera d'Ebre, perseguida per una columna de Reus comandada per Bonet per una banda del riu i per una altra procedent de Lleida per l'altre. Aquesta conjuntura fou aprofitada pels constitucionals per recriminar als pobles el suport a la facció:

d'octubre es presentaren a Montblanc, i després es desplaçaren fins a Pons perseguits pels constitucionals (vegeu també Diario de Barcelona, núm.279, de 7 d'octubre de 1822).

⁵³ RELACIÓN..., pàg.2.

⁵⁴ Vegeu el relat del comandant de les forces constitucionals, Agustí Coll datat a Reus el 23 de setembre de 1822 i publicat a El Indicador Catalán, núm.234, d'1 d'octubre de 1822, pàg.3. També MORERA: Tarragona..., V, pàg.370.

⁵⁵ Segons la Diana constitucional, política y mercantil, núm.57, d'11 d'agost de 1822, pàg.2, *“porqué cuanto robaban ellos, lo guardaba para sí”*.

⁵⁶ Diana constitucional, política y mercantil, núm.63, de 25 d'agost de 1822, pàg.3.

“En Masos de Mora, los frailes franciscanos y clérigos, escitaron a que pasasen los ilusos que capitaneaban el río para ser como fueron más de doscientos degollados. Madres, esposas e hijos que presenciasteis desde la opuesta orilla del Ebro, de tan triste espectáculo acusad a los seductores vuestros y de vuestros hijos, esposos y padres difuntos, así que de la afrenta y miseria a que os veis ya condenados”⁵⁷.

Abans de l'arribada de Mina a Catalunya i de la de Manso a Tarragona, cal fer esment de l'important paper que jugaren a la província de Tarragona les columnes de la Milícia Mòbil dirigides per Antoni Bages. Aquestes columnes recorregueren el territori de dalt a baix perseguint els reialistes, ja que era l'únic cos militar que podia comptar amb una força important, perquè la tropa de l'exèrcit estava repartida pels pobles i ciutats d'aquesta província en petits grups d'entre 20 i 50 homes⁵⁸. Però malgrat la brillant actuació d'aquestes columnes, els constitucionals de Tarragona no estaven pas tranquils, i Pedro Perena, Tinent del Rei a la ciutat, manà un control exhaustiu de les cases de la ciutat i dels seus habitants, així com de les entrades i sortides, a mitjan mes de setembre⁵⁹. No anava massa errat, si tenim en compte que el dia 10 de setembre s'intentà un aldarull a Tarragona per part dels reialistes, provocant un enfrontament entre la Milícia exaltada i l'ajuntament moderat, tal i com reconeixia el cap de la Milícia i representant del sector exaltat, Joaquim Fàbregas:

“El vil genio de la discordia pretendía envolvernos en momentos de llantos y amargura, pero el neto buen obrar del hombre libre y puro constitucional supo oponerse a ideas tan depravadas; estamos pues alerta en no dejarnos seducir de las fingidas aunque alagüeñas palabras de estos rateros despreciables que no intentan más que reducir a la patria al precipicio para colmar sus siniestras miras”⁶⁰.

A la Catalunya central, els reialistes continuaven assetjant Cardona. A començaments de setembre, el baró d'Eroles, que s'havia apropiat fins a Cardona, instà a la rendició del castell dirigint una carta al seu comandant Ramon Gayan, que refusà la

⁵⁷ Diario de Tarragona, núm.5, de 5 de setembre de 1822, pàg.23-24.

⁵⁸ La seva decisió no li evità però, constants problemes econòmics, així ho manifestava el batlle del Vendrell: *“se halla en esta cuatro días haze, faltándole enteramente los recursos para mantener dicha columna habiéndole este pueblo suministrado con todo esfuerzo todo cuanto ha podido”*. Per solventar aquest greu problema l'Ajuntament del Vendrell demanava la col·laboració econòmica de les viles de Sitges i Vilanova, ja que el Vendrell feia de punta de llança liberal a la comarca front els anomenats facciosos (carta del batlle del Vendrell al de Vilanova de 26 de setembre de 1822 al lligall 2.237 de l'AHMVG; vegeu també la queixa de l'Ajuntament de Sitges a l'AHMS, “Defensa. Cossos militars-correspondència. 1822-1825” (27 de setembre de 1822). A començaments d'octubre el batlle del Vendrell continuava queixant-se de la mancança d'homes armats per a defensar la vila dels atacs reialistes (només tenia 110 homes armats: 50 de la Milícia mòbil, 50 de tropa i 10 cavalls).

⁵⁹ Ban amb data de 5 de setembre de 1822, reproduït al “Suplemento al Diario de Barcelona del miércoles día 18 de setiembre de 1822”.

⁶⁰ Tota la informació al “Suplemento al Diario de Barcelona del sábado 21 de setiembre de 1822”.

proposta⁶¹. A mitjan mes de setembre es reproduïrien els enfrontaments entre les tropes liberals i els prop de 500 reialistes que hi havia pels voltants de Cardona⁶². El 20 de setembre una columna de la Milícia mòbil de Vic, que havia sortit en direcció a Moià per a perseguir els reialistes, se'ls trobà a l'alçada del Pont de Cabrianes, es tractava de la partida de Navarcles amb uns entre 200 i 300 homes⁶³. Agustí Saperes que, com ja hem assenyalat, havia estat foragitat del Vallès a finals d'agost, s'instal·là a la tardor de 1822 al Berguedà, col·locant el seu quarter general, l'hospital, i "*un depósito de sastres con el fin de construir Bestuarios*" a la vila de Berga. El mes de setembre Saperes comptava amb dos Batallons, amb el nom imposat per la Regència de Regiment d'Infanteria 1er. Voluntaris de Barcelona, i amb 700 soldats i 20 oficials el primer i 526 soldats i 11 oficials el segon⁶⁴. Des d'aquesta reraguarda Saperes realitzà incursions al Bages, al Vallès i a la Selva: a Sant Feliu de Codines l'11 de setembre; a Caldes de Montbui el 26; a Navarcles el 9 d'octubre⁶⁵; a Sabadell i Terrassa els dies 21-22; a Castellterçol el 9 de novembre, a Blanes el 18; a Molins de Rei el 3 de desembre; i a Moià l'11.

Pel que fa al Vallès, el Maresme i la Selva, les tropes de Milans, aquarterades a Granollers, van foragitar els reialistes de Sant Feliu de Codines, que s'havia convertit en el centre neuràlgic dels reialistes als corregiments de Mataró i Vic. Una part de les tropes de Milans s'havia desplaçat a Mataró i les altres columnes es trobaven retingudes a la Catalunya central atacant Sant Ramon de la Manresana i defensant Cardona. A Milans se l'encarregà de fer arribar un comboi amb armes i aliments a Hostalric, a mitjan setembre. La tàctica utilitzada per Milans consistia en fer circular el comboi, que tenia el seu origen a Mataró, per la costa (Arenys, Pineda i Malgrat), mentre la seva columna progressava per l'interior per sorprendre els prop de 1.500 reialistes que hi havia per la zona, comandats per Ballester (a Tordera amb 400 homes), Mossèn Anton (a Sant Hilari amb 500 homes) i Misses (al Montnegre amb 600 homes)⁶⁶. Milans atacà el dia 14 de setembre els homes de Ballester, Cuti, i Nas a Pineda, causant-los una gran mortaldat i

⁶¹ Carta d'Eroles i resposta de Gayán amb data de 8 de setembre reproduïdes al Diario de Barcelona, núm.269, de 27 de setembre de 1822, pàg.2.540-2.543.

⁶² Carta d'Antonio Roten a Francisco Ferraz, amb data de 18 de setembre de 1822 (AHM S2ª D4ª, "GFVII").

⁶³ Carta del coronel José Montero, a Antonio Roten amb data de 23 de setembre de 1822 (AHM, S2ª D4ª, "GFVII"). Vegeu per aquestes campanyes GALLI: Memorias..., pàg.77-85 i 95-100.

⁶⁴ Expedient personal d'Agustí Saperes a l'AGM-S, lligall S-1993.

⁶⁵ El Indicador Catalán, núm.245, de 12 d'octubre de 1822, pàg.3.

⁶⁶ Carta de Francisco Milans a F.Ferraz amb data de 20 de setembre de 1822 (AHM, S2ª D4ª, "GFVII"). Vegeu també J.M.R.: Memorias..., I, pàg.445-457.

72 presoners (dels quals passaren per les armes: el cap Josep Bruguera “cuti”, el francès Pere Gutanan i el soldat desertor Tomàs Sanpedro), mentre Ballester amb 300 homes i 20 cavalls que havien pogut escapolar-se havien passat a Calella i d’allà a la muntanya⁶⁷. L’endemà, dia 15, els reialistes de Mossèn Anton i Ballester, en nombre d’uns 400, estaven pels voltants de Pineda. Milans destacava en el seu informe el paper del clergat en l’èxit de la revolta reialista en aquesta zona:

“Debajo del Altar Mayor de la Iglesia [de Pineda] y detrás del retablo de la Virgen del Rosario se hallaron municiones, pólvora y armas, tales eran las ofrendas que presentaban los que desacreditan la fe, llamándose sus defensores, y sobre tales instrumentos de Sangre y desolación, celebraban indignos Sacerdotes el incruento sacrificio de las misas, y pedían al Dios de las misericordias, no paz y ventura para los hijos de Eva, sino muertes y estragos que aumentasen hasta la desesperación las lágrimas de los desterrados en este Valle.”⁶⁸

El 16 al migdia la columna i el comboi foren atacats de nou, aquest cop per les tropes de Mossèn Anton a l’alçada de Malgrat amb uns 600 homes. El dia 17 arribà a Hostalric el comboi sense més incidents. El resultat final d’aquesta operació, qualificada per Milans de “*paseo militar*”, no podia ser més satisfactori per les tropes liberals:

“Matar a los enemigos 260 hombres, hacerles 80 prisioneros, inutilizarles, lo menos, 200, cogerles 10 caballos, muchas armas y dos cajas de guerra; proveer el Castillo de Hostalrich, refrescar su guarnición, castigar algunos malvados, sembrar la confusión y el espanto en los ilusos, el terror en los infames que los dirigen, la confianza en los Ciudadanos honrados, el arrepentimiento en lo susceptibles de él y preparar nuevos triunfos a la causa hermosa de la libertad.”

Encara el dia 26 de setembre, 1.500 reialistes atacaren Arenys de Mar, defensada per la MNV i les tropes de Bassa i Manso⁶⁹. En realitat, els reialistes havien aconseguit despistar Milans fent-lo creure que Misses i Mossèn Anton es dirigien a Vic, quan en realitat Caragol entrava al Castellar amb 600 homes, i Mossèn Anton i Ballester es mantenien a Breda i Sant Celoni amb 1.000 homes, pendents d’atacar Arenys de Mar, on hi havia el tinent coronel Pere Nolasc Bassa amb 150 homes⁷⁰. La matinada del 26 es presentaren els facciosos a Arenys i Bassa decidí contraatacar, ja que els facciosos iniciaven el saqueig. Mentre dues columnes manades per Antoni Ferrerons i Joan

⁶⁷ Diario de Barcelona, núm.259, de 17 de setembre de 1822, i Diana constitucional, política y mercantil, núm.74 de 20 de setembre de 1822, pàg.3. Vegeu també GELABERTÓ: Revolució liberal..., pàg.54-56.

⁶⁸ El Indicador Catalán, núm.243, de 10 d’octubre de 1822, pàg.2-3, reproduïx una carta de Josep Colomer vocal de la Junta corregimental reialista de Mataró a Creus, datada a San Marsal el 25 de setembre i interceptada pels constitucionals, on es diu al respecte: “*la depravada conducta de Milans, qui des de que tingué noticia de la vinguda de Mina, apareix Llucifer pujat del Infern; en la acció de Pineda se es aportat com lo mes gran Calbino; de ordre seua se mataren los sacerdotes, se incendià la Iglesia, se matà lo tan celebrat rector de Gualba y molts altres, si no se haguessen pogut escapar*”.

⁶⁹ Diario de Barcelona, núm.272, de 30 de setembre de 1822.

Hernández i una altra pel tinent Bonaventura Puig s'apropaven a la vila. La premura en fer foc per part de les tropes que arribaven de fora permeté els facciosos de fugir, i només tingueren divuit morts, tres desertors i tres presoners i perderen nou cavalls, i algunes armes, mentre els constitucionals tingueren un mort i sis ferits⁷¹.

El mes de setembre de 1822 l'ajuntament de Mataró manifestava a la Diputació la greu situació per la que travessava el seu Partit, motiu pel qual havia demanat ajuda al Comandant general:

*“Para poner término a los males positivos que experimentan una porción de pueblos de aquella costa marítima, [...] y dejar a cubierto a aquellos buenos y libres catalanes de la muerte violenta que les amenaza la demasiada condescendencia, la poca energía y la mucha indiferencia en los tristes acontecimientos de Cataluña.”*⁷²

La situació era veritablement caòtica per l'economia catalana, com assenyalaria el diputat provincial Serra i Franch queixant-se de la:

*“Falta de salida de los artefactos elaborados en esta provincia por inseguridad de los caminos y seguro riesgo de su transporte por las Castillas, que era su principal salida, maiormente en las próximas ferias, y que si no podían concurrir los Catalanes a ellas indefectiblemente tendrían que cerrarse del todo las decaídas fábricas.”*⁷³

I per a solventar-ho proposava la formació de combois militars fins al límit de la província de Lleida.

Els primers dies de setembre la partida de Malavila amb un miler d'homes voltava per les muntanyes de Canet d'Adri (Gironès) amb l'objectiu d'unir-se a les tropes de Mossèn Anton, que es trobava a Santa Coloma de Farners i Cassà de la Selva, des d'on fustigava les tropes liberals aquarterades a Girona, Sant Feliu de Guíxols, Palafrugell i Calonge⁷⁴. El 20 de setembre una columna de 1.300 facciosos comandats pel coronel francès Datzire i per Oliva (ex-major de la plaça de Rosses), i ajudats per un miler d'homes de Malavila intentà un atac sobre Girona, que fou refusat per la tropa i hagueren de retirar-se cap a Banyoles i Olot: *“los facciosos cobardes siempre, cuando no pueden descargar el golpe sin el menor peligro, se han alejado y abandonado una empresa que conocían imposible de llevar a cabo”*⁷⁵. Les partides de Misses, Plandolit i Vilella també

⁷⁰ Diario de Barcelona, núm.277, de 5 d'octubre de 1822.

⁷¹ El Indicador Catalán, núm.239, de 6 d'octubre de 1822, pàg.2.

⁷² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 4 de setembre de 1822, fol.144v.

⁷³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 16 de setembre de 1822, fol.169.

⁷⁴ Carta del capità de la companyia d'emigrats italians, al comandant de Girona, Esteva Llobera, amb data de 6 de setembre de 1822 (AHM, S2ª D4ª, “GFVII”).

⁷⁵ Proclama del Cap polític als “Habitantes de la ciudad de Gerona” amb data de 24 de setembre de 1822, publicada també a El Indicador Catalán, núm.238, de 5 d'octubre de 1822, pàg.2-3. Vegeu també Diario de Barcelona, núm.268, de 26 de setembre de 1822.

voltaven per les terres gironines, sovint batudes i desallotjades dels seus punts forts per les tropes constitucionals aquarterades a Vic (Pedro Navarro Pingarron), Girona (Esteve Llobera) i Granollers (Milans), tot i que sense causar-los una derrota definitiva⁷⁶. Segons informava la Diputació de Girona, la situació de la província no tant sols no millorà sinó que empitjorà de forma alarmant:

“Haver llegado el estado de esta Provincia al punto más critico, sin recursos con que mantener al ejercito y con que poder cubrir otras atenciones importantissimas, mientras que son extraordinarios los progresos y la ferocidad de los facciosos, invoca enérgicamente el auxilio, y la cooperación de la Diputación provincial, para que en tal extremo aplique su meditación con toda urgencia al aumento de fuerzas para exterminar a los enemigos de la patria.”⁷⁷

Per tot plegat, es decidí d'ampliar la Junta de Defensa amb representants dels partits d'Olot i Santa Coloma de Farners, i incrementar les seves competències i els seus recursos per aixecar una gran força militar⁷⁸. Una de les primeres decisions d'aquesta Junta fou la finalització de les obres de fortificació de la capital mitjançant l'aportació d'un dia de jornal o vuit rals per cap, i distribuir els jornalers *“de manera que se haga esta carga lo menos gravosa posible a los pobres jornaleros ocupándoles en los días festivos caso de que se trabaje”*, ja que era impossible de cobrar les contribucions: *“no siendo posible por ahora y por el estado de incomunicación en que se halla casi toda la provincia, el circular las ordenes convenientes a los Ayuntamientos de los pueblos limitrofes”⁷⁹*. Situació que continuava a finals de setembre quan la Diputació manifestava que no podia enviar un delegat a Barcelona perquè *“se hallaria gravemente espuesto a los insultos y tropelias que comenten las bandas de facciosos que infectan la provincia y que la han puesto en la situación más critica”⁸⁰*. Les forces liberals encara havien d'assegurar amb abundant tropa els punts estratègics d'Olot, Sant Feliu de Guíxols, i d'altres, perquè es trobaven envoltats per les partides de Misses i Mossèn Anton⁸¹.

El mes de setembre l'Audiència de Catalunya manifestava que no havia rebut notícies sobre processos a facciosos dels jutjats de Primera Instància de Balaguer, Berga, Cervera, Falset, Granollers, la Bisbal, Montblanc, Olot, Santa Coloma de Farners, Solsona, Tremp i Urgell (la meitat dels que hi havia, vegeu el mapa IX.1), *“por hallarse*

⁷⁶ Diana constitucional, política y mercantil, núm.66, d'1 de setembre de 1822, pàg.3.

⁷⁷ “Actes Diputació Girona”, sessió de 10 de setembre de 1822.

⁷⁸ “Actes Diputació Girona”, sessions de 10 i 14 de setembre i 6 d'octubre de 1822.

⁷⁹ “Actes Diputació Girona”, sessió de 24 de setembre de 1822.

⁸⁰ “Actes Diputació Girona”, sessió de 18 de setembre de 1822. En la sessió de 26 de setembre, la Diputació manifestava que les comunicacions amb Olot estaven tallades, i en la de 7 de novembre la Diputació manifestava que Olot era *“un país casi continuamente ocupado por los facciosos”*.

*sus Partidos respectivos infectados de facciosos*⁸². També informava que alguns jutges (com els de Tremp, Solsona, Berga i la Seu d'Urgell) havien fugit per estar el seus territoris "*invadidos de facciosos*"⁸³. Cosa gens estranya si tenim en compte que Manuel Cabrera Ruiz, jutge de primera instància de Santa Coloma de Farners, havia estat assassinat per ordre de mossèn Anton Coll, per haver format causa a la seva partida⁸⁴. És a dir, les províncies de Lleida i Girona estaven pràcticament plenes de reialistes que impedièn el normal funcionament de les institucions liberals. El mes de novembre, el govern, a petició dels jutjats de La Bisbal i Figueras, autoritzava "*mientras duren las actuales circunstancias a la Audiencia para que poniéndose de acuerdo con el Jefe Político de la Provincia pueda conceder la facultad a los Jueces de 1ª Instancia de su destino para que se trasladen con su juzgado por el tiempo que se considere oportuno al pueblo que haya menos peligro*"⁸⁵.

Mapa IX.1 Partits judicials amb presència de partides reialistes, 1822-1823

⁸¹ Carta del Comandant militar de Girona a Espoz i Mina amb data de 24 de setembre de 1822 (AGM, S2ª D4ª, "GFVII").

⁸² ACA-RA, "Cartas Otorgadas", R.1.278, fol.150v. Carta de 4 de setembre de 1822 i Registre 1.420, fol.303.

⁸³ ACA-RA, Registre 1.420, fol.281 i 296 (4 i 12 de setembre de 1822).

⁸⁴ "Actas ... Diputación Permanente", sessió 111, de 14 de novembre de 1822, fol.310.

⁸⁵ ACA-RA, "Cartas Otorgadas", registre 1.278 (R.O. de 12 de novembre de 1822).

A finals d'any, l'Audiència continuava sense notícies dels partits de Berga, Cervera, Figueres, Falset, Granollers, la Bisbal, Montblanc, Olot, Solsona i la Seu d'Urgell⁸⁶. El jutge de Primera instància d'Igualada es queixava que li devien set mesos de sou i el de Manresa que se li devien nou mesos “*por la imposibilidad de cobrarse el reparto de los pueblos*”, uns perquè no podien, altres perquè no volien pagar i d'altres perquè estaven dominats pels reialistes. A Camprodon, per exemple, el cap de l'estafeta de correus rebé ordres de la Junta reialista provincial de Catalunya per tal que “*cese inmediatamente la correspondencia con los pueblos constitucionales, ciñéndose únicamente a las ventas y entrega de cartas procedentes de las poblaciones realistas*”⁸⁷.

L'ajuntament de Girona resumia la situació del seu Partit en aquests termes en el seu informe al Cap polític:

*“En los expresados tres meses [de Julio, Agosto y Setiembre] los Facciosos se han ido engrosando cada día más, y más, lebantándose muchos cabecillas, que unidos a Misas, Mosen Anton, Malavila y otros han dado bien a conocer en quantas partes han estado, que no lleban otro designio que el del robo y del asesinato. No cabe duda de que han llamado la más particular atención del Gobierno; quien con sus sabias disposiciones les ha hecho bien entender lo que va de soldado Español, a espurio de la patria. En quantas se han ofrecido han huido cobardemente, y en la más seria de todas que fue el 20 de septiembre que se presentaron a la vista de la plaza en número de más de dos mil, acabaron de acreditar su insensatez y cobardía, pues a la salida de una parte de la guarnición, corrieron como galgos, buscando donde refugiarse, [...], y a pesar de las amenazas que desde lexos han hecho a la ciudad, no han vuelto a aparecer, contentándose con incomodar los pueblos de la comarca.”*⁸⁸

És important de destacar el lligam que estableix l'ajuntament entre la sequera d'aquest any i la manca de feina, amb l'enrolament reialista. Així al comentar l'estat de l'agricultura assenyala que “*algunos labradores se resienten de falta de brazos, porque muchos de sus mozos, o criados, seducidos por los facciosos, han desaparecido*”.

A finals de setembre, dos fets van ajudar a capgirar una mica la situació: Roten concentrà forces a Manresa i entrà a Cardona per ajudar els assetjats, i Milans agrupà les seves forces per atacar Hostalric, on derrotà els reialistes provocant-los 300 baixes entre morts i presoners. Així, a finals de setembre les coses havien canviat força, com reconeixia l'anònim reialista J.M.R.:

“Aunque Costa, Malavilla y otros comandantes eran dueños de todo el Ampurdán quedando reducidos los constitucionales en la provincia de Gerona a la capital de este nombre, Figueras, Rosas y San Feliu de Guíxols; en la de Barcelona no pudieron adelantar casi nada,

⁸⁶ ACA-RA, Registre 1.420, expedient 303 (unit al 78 de 1821).

⁸⁷ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 16 de setembre de 1822, fol.171.

⁸⁸ Afegia l'informe que “*han venido de Barcelona 20 piezas de Artillería con sus dotaciones correspondientes, las que montadas ya en los parages más a propósito, y hechas varias obras en las fortificaciones, junto con la brillante guarnición de la plaza, presentar esta ciudad en estado de burlarse a quantos intentaren atreverse a ella*” (AHG-ADG, caixa 6).

sin embargo de tener a Vic en continuo cuidado por reunirse fácilmente estos caudillos cuatro o cinco mil hombres siempre que formaban algún proyecto contra aquella ciudad. Obligado Romagosa a retirarse del Priorato y campo de Tarragona, se hicieron dueñas de aquel país las tropas constitucionales, donde con su natural furor y sed de sangre y oro llevaron el robo y el saqueo, el fuego y esterminio por todas partes, formando de aquel basto país el cuadro más horroroso con toda especie de delitos y crímenes. [...].

Los medios de que se valla el gobierno constitucional contra los realistas eran los mismos poco más o menos que los indicados en la época anterior. La seducción y el terror, ridiculizar y escarnecer [...]. Invitados estos [jefes] en secreto por las autoridades políticas y militares de las provincias a que fueran a disfrutar de un indulto arbitrario con infracción manifiesta de una ley que no les era dado derogar, y ofreciéndoles destinos y sueldos con promesas que no tenían ánimo de cumplir, procuraban retraerlos de la lucha en que con tanta gloria se habían empeñado.”⁸⁹

Mentrestant la Regència havia preparat un intent d'ocupar Menorca amb una expedició que havia de sortir de Lloret encapçalada per Pol de Quimbert⁹⁰.

El Consell d'Estat tractà sovint durant el darrer trimestre de 1822 de la revolta reialista, en uns casos per intentar compaginar la tasca dels caps polítics i dels comandants militars, aclarint que els primers podien demanar als segons:

“La fuerza armada que necesiten para mantener la tranquilidad y demás asuntos del Servicio público, en que conviene emplearla como está prevenido; y que siendo los comandantes militares responsables de no facilitarla si la tienen, no hay necesidad de que se den a aquellos magistrados los estados de la fuerza de los cuerpos del Ejército, lo cual produciría en el servicio militar perjuicios de consideración; y por descontado impondría una obligación a los Gefes militares, una dependencia que no está reconocida.”⁹¹

En d'altres casos per debatre sobre l'ajut francès que rebien els reialistes, motiu pel qual el Secretari d'estat els havia tramés:

“Cinco legajos con la documentación referente a las operaciones de los traidores españoles refugiados en Francia; a la protección y auxilios de toda especie que han recibido del Gobierno francés para despedazar a su patria; a la mala acogida que han hallado las juntas reclamadas del Gobierno de S.M. sinceramente dirigidas a aquel gabinete; y a la infracción por su parte de los más sagrados principios del derecho de gente, no menos que de las estipulaciones de los tratados que ligaban a ambas naciones.”⁹²

Per la seva banda, el corresponsal del The Times feia un estudi força acurat del desenvolupament de la contrarevolució a Espanya i a Catalunya. Pel que fa a Catalunya assenyalava que, malgrat la tasca del clergat, la misèria i l'engany, semblava que els

⁸⁹ J.M.R.: Memorias..., II, pàg.48-50.

⁹⁰ POL DE QUIMBERT: Testimonio..., El Indicador Catalán, núm.255, de 22 d'octubre de 1822, pàg.4, inclou una carta interceptada i datada a Puigcerdà el 10 d'octubre en que un reialista es lamenta de la traïció de Pol de Quimbert en l'acció sobre les Balears. Cal recordar que aquest periòdic defensà a Pol de Quimbert, i inclogué sovint cartes seves defensant-se de les acusacions de traïdor al règim constitucional. De totes maneres també publicà cartes en contra seva, com la que deia que “*ha venido a Cataluña enviado por la Regencia para meter la zizaña y la división entre los liberales*” (El Indicador Catalán, núm.281, de 17 de novembre de 1822, pàg.3).

⁹¹ Acta del Consell d'Estat de 25 de setembre de 1822 (AHN, Estado, llibre 26).

⁹² Actes del Consell d'Estat de 5, 14 i 16 d'octubre de 1822 (AHN, Estado, llibre 26).

catalans es decantaven vers la Constitució:

“Afortunadament, només la població rural ha pres part en la rebel·lió; la població de les ciutats s’ha declarat decididament favorable a la causa justa. Totes les poblacions petites interiors s’han unit a la insurrecció, mentre que les ciutats grans de la costa s’hi ha oposat decididament. Per tant, es pot inferir que els catalans han estat enganyats per les corporacions, o els individus interessats en la contrarevolució i subornats per diner estranger. On la gent estan ben informats, no hi ha hagut rebel·lió; on predomina la ignorància i la superstició, ha marxat amb llargues gambades.

També es pot inferir, que l’actual misèria de Catalunya ocasionada per la febre de Barcelona, i sobretot la pèrdua del comerç amb Amèrica, ha tingut influència en produir descontent; perquè els habitants, absolutament mancats de mitjans de subsistència, han resolt prendre les armes en una guerra recomanada des del púlpit, i mitjançant la qual velles rancúnies i animositats han estat reviscudes. Així s’expliquen els motius que han actuat sobre la gent de Catalunya, que sempre han estat tan gelosament vigilants de les seves llibertats, i ara s’han declarat defensors de les institucions introduïdes al país com a conseqüència de les victòries obtingudes pels seus avantpassats.”⁹³

IX.1.3 El conflicte entre moderats i exaltats a les ciutats de Barcelona, Vic i Tarragona

Hem de comentar dues qüestions que contribuïren a enfrontar els moderats i els exaltats a Barcelona, Vic i Tarragona, en uns moments tant crítics pels constitucionals. Es tracta de la qüestió al voltant de Pol de Quimbert⁹⁴, i dels fets del 4 al 6 de setembre, quan es cremaren a la ciutat comtal els manifestos de la Regència.

Pol de Quimbert era un illenc enrolat a les files de Riego l’any 1820, que després passà a Maó com a Alcaid del llatzaret, i que, un cop a Catalunya, l’any 1822, fou governador de la fortalesa reialista de la Seu d’Urgell, i posteriorment detingut i empresonat a Barcelona. Considerat per liberals i pels reialistes com un traïdor, morí l’any 1824 a Barcelona a mans de la repressió absolutista, perquè Mina el deixà tancat a la Ciutadella quan entraren els francesos. Segons fra Serrahima *“era ni més ni menos, que un aborto del Infern”* que es feu passar per reialista per a descobrir la xarxa de la contrarevolució a Catalunya⁹⁵. A Maó aconseguí d’establir bones relacions amb els conspiradors antiliberals i el pare franciscà de Maó li va facilitar cartes de recomanació per Catalunya. Amb aquestes cartes, el mes de maig passà a Catalunya i s’allotjà al convent de Sant Francesc, aconseguint del Cap Politic un passaport per moure’s lliurement arreu de Catalunya:

⁹³ The Times, de 18 d’octubre de 1822, pàg.3.

⁹⁴ Vegeu la nota biogràfica de l’Apèndix 1. Mina opinarà que aquest personatge era *“un pícaro, impostor, delator, malvado o lo que se quiera”*, però que la informació que portava era verídica (MINA: Memorias..., I, pàg.394-403). Vegeu també J.M.R.: Memorias..., II, pàg.51-57 que l’acusa de ser *“un realista de nombre, siendo en verdad un revolucionario de los de la Isla”*.

⁹⁵ Breve relació..., fol.245-247.

“De esta se'n anà a la Seu de Urgell, y se'n passà als Realistas. Com ell tenia tanta viveza engañà a la Regència, la qual li donà els despachos de Brigadier, y lo feu Ministre. Vehent que la Regència no podia subsistir se'n passà als Constitucionals prometen[t] manifestar una conspiració contra el sistema constitucional. Los primers que denuncià foren tots aquells que li [h]avian donat cartas de recomendació, [...]. Despues denuncià al Ilm. Sr. Bisbe de Vich Dn. Fr. Ramon Strauch, [...]. Las personas que per denuncia y acusació de Pol de Quimbert foren posades en presó son innumerables; de modo que ell fou un instrumen[t] del qual se valgueren los pícaros pera fer prender molta gent de bé, y honrada.”⁹⁶

El procés contra Rafael Pol de Quimbert (considerat per alguns un traïdor i per altres un patriota)⁹⁷ dividí els liberals: mentre uns es mostraven partidaris de jutjar-lo i condemnar-lo a mort com a cap reialista, altres com l'ex-Cap polític, Vicente Sancho, proposaven d'amnistiar-lo en funció d'haver-se entregat i haver facilitat informació clau⁹⁸. A finals d'octubre un anònim “Capitán V.F.” feia aquestes consideracions: Pol de Quimbert no ha tornat a Barcelona per ambició, ja que podia retirar-se a França i vingué a Barcelona, ni per interès, perquè podria guanyar diners amb els facciosos i no ho fa, i es preguntava si havia vingut, precisament, per provocar la divisió dels liberals:

“¿Cabe en lo posible que Pol de Quimbert traidor primero a la patria y después a los facciosos se haya venido a Barcelona a consecuencia de algún plan maquinado entre él mismo y los caribes de la Seo de Urgel para sembrar entre nosotros la desconfianza y encender la tea de la discordia; o más bien para cometer otra traición en grave trastorno y tal vez ruina de esta capital y de la nación entera, y después de evacuado el objeto de su misión conseguir nuevos laureles, nuevos premios, distinciones y condecoraciones de la intrusa Regencia de Urgel?”⁹⁹

Per altra banda, els incidents de la nit del 5 al 6 de setembre amb motiu de la crema pública a la plaça de la Constitució del manifest de la Regència d'Urgell, derivaren en un llarg enfrontament entre moderats i exaltats a Barcelona. L'ajuntament de Barcelona havia decidit cremar públicament les proclames en un acte públic:

“Habiendo recibido el Ayuntamiento de esta ciudad un manifiesto a la Nación firmado y rubricado por los tres indignos españoles marques de Mataflorida, don Jaime Creus que se titula Arzobispo preconizado de Tarragona, y el barón de Eroles, acompañado de unas proclama de este último a los catalanes; y deseando dar a tan infames escritos la acogida que se merecen, ha determinado que mañana por la tarde se quemem públicamente por mano del verdugo, en la plaza de la Constitución. A este objeto habrá lugar destinado para los convidados que serán recibidos a las 5 por una comisión en la puerta del salón de la casa Lonja que da a los Encantes.”¹⁰⁰

⁹⁶ Breve relació..., fol.246-247.

⁹⁷ ACA-RA, Registre 1.420, fol.281 (4 de setembre de 1822), expedient 585. Vegeu la descripció que en fa CRESPI: Diario..., pàg.72-80. Reproduït a l'Annex IX.2. Vegeu també REIG y VILARDELL: Barcelona..., IV, pàg.203-215. Vegeu també Diario de Urgel, núm.45, de 26 de novembre de 1822, pàg.2.

⁹⁸ “El duende en serio”, dins “Suplemento al Diario de Barcelona del viernes 25 de octubre de 1822”, Diario de Barcelona, núm.299, de 26 d'octubre de 1822, “Pregunta interesantísima. Un Fiscal militar” dins “Suplemento al Diario de Barcelona del sábado 26 de octubre de 1822”.

⁹⁹ Diario de Barcelona, núm.303 de 30 d'octubre de 1822.

¹⁰⁰ Esquela de l'ajuntament de Barcelona amb data de 4 de setembre de 1822.

Un cop finalitzat l'acte:

“Empezaron a oirse voces descompasadas dentro del cuadro que formaban la Tropa del Ejército y Milicias Locales de ‘fuera y mueran los serviles’ y otras de semejante naturaleza, y al mismo tiempo se acercaron y agolparon alrededor del Gefe Político y delante del Ayuntamiento, que estaban en un tablado de alguna elevación, varios sujetos que la mayor parte eran oficiales de tropa y de Milicias pidiendo con gestos y ademanes violentos alguna cosa que desde alguna distancia no se comprendía bien lo que seria. En vista de esto, empezaron a retirarse algunos de los concurrentes y no tardó mucho en darse orden para no dejar salir a nadie. Esta prohibición duró generalmente por mucho tiempo, y toda aquella tarde y la noche que le siguió hasta las seis de la madrugada siguiente permanecieron allí el Ayuntamiento, el Gefe Político y el General.”¹⁰¹

Mentrestant, partides de tropa i Milícia detenien i empresonaven diverses persones de la ciutat i de fora d'ella acusant-los de servils, entre ells els magistrats de l'Audiència: José Víctor de Oñate¹⁰² i Miguel de Castells; el jutge de Primera Instància de Barcelona José Mariano Márquez, *“con otros ciudadanos de varias clases y conducidos en dos barcos a la Isla de Mallorca”*¹⁰³. Entre els enviats a Mallorca hi havia setze militars, la majoria d'ells d'alta graduació, com Josep Rich, governador de la Ciutadella, i els generals José María Santocildes, Blas Fournás, i Joaquín Caamaño¹⁰⁴; trenta-dos eclesiàstics, sobretot regulars, però també seculars com el vicari general Josep Avellà; i nou funcionaris, un hisendat, un comte i dos parcers. En total seixanta-una persones. Segons el Diario Constitucional, *“para que privándolas a un tiempo mismo de conspirar contra él [sistema constitucional], sirviesen también de rehenes a los liberales que están en poder de los facciosos”*¹⁰⁵. L'esmentat periòdic ressenyava que *“ha pesar de tanta agitación no se ha alterado la tranquilidad de Barcelona”*, i justificava aquesta acció per:

“Haber llegado a noticia del público que se estaba formando causa a los frailes Capuchinos y Franciscos de esta ciudad por cierta conspiración que se habia descubierto; y también el haber cundido la voz de haberse averiguado un plan para proporcionar la entrada en la Ciudadela, cuyas ideas de probabilidad se aumentaron al saberse que los facciosos habían cogido a dos horas de esta ciudad al comandante del segundo batallón de milicias Claret, y la marcha del general Milans sobre Mataró desamparando la villa de Granollers que ocupaba para huir el cuerpo a un gran número de facciosos, que querían atacarle según decían, cuya

¹⁰¹ Fragment de la queixa de l'Audiència al rei amb data de 7 de setembre de 1822. Vegeu l'Annex IX.1. Vegeu també el Diario de Barcelona, núm.248, 249, i 251, de 5, 6 i 8 de setembre de 1822, pàg.2.345, 2.350-2.351, i 2.369.

¹⁰² José Víctor de Oñate fou magistrat de l'Audiència de Catalunya entre 1817 i 1834 i l'any 1831 en fou el seu Regent. L'any 1827 exercia com a sots-delegat provincial de policia, i era un estret col·laborador del Comte Espanya.

¹⁰³ ACA-RA, Registre 1.420, fol.289-290 i 319 (7 i 20 de setembre de 1822), expedients 601 i 652, caixa 15.

¹⁰⁴ Aquests tres es trobaven entre les màximes autoritats militars de Catalunya (vegeu el ESTADO militar de Cataluña, año de 1821, pàg.3-7).

¹⁰⁵ Diario Constitucional de Barcelona, núm.250, de 7 de setembre de 1822. Vegeu-ne una versió diferent a Dios y el Rey. Gazeta de la Regencia de España, núm.5 d'1 de novembre de 1822, pàg.41-43.

última parte ha sido falsa.”

Pel menestral Mateu Crespi, d'orientació clarament moderada, els fets foren esperpèntics i demostraven la debilitat del poder:

*“Se puede decir con toda verdad que este día fue muy doloroso para los [h]abitantes el ver la devilidad del gobierno que por un puñado de hombres alborotados que con el nombre de que el pueblo lo pide, arrancaron a unos ciudadanos del seno de sus familias solo por sus caprichos o por malicia, porque si es por no ser adictos en el sistema Constitucional se puede decir que algunos de los presos lo [h]an sido y lo son más que los que mandaron prenderlos por pruebas dadas como D. Narciso Sans y Rius, D. Antonio Puig y Luca; D. Pedro Bruguera y D. Ramón Llano y Chavarri y D. José Taberna.”*¹⁰⁶

En el mateix sentit s'expressaven els moderats, tot criticant *“las infracciones de Ley que se cometieron aprisionando y deportando a islas varios personajes sin la menor formalidad de juicio; el inminente peligro que corría cualquier país libre de volver a arrastrar la cadena de la servidumbre tolerando semejantes atentados”*¹⁰⁷. Sobretot criticaven la desobediència a les autoritats legítimes per una minoria que es feia passar pel poble de Barcelona: *“las prisiones y deportaciones verificadas en los días cinco y seis de Setiembre del corriente año, no fueron pedidas por el Pueblo, pues no estuvo ni pudo estar legítimamente representado”*¹⁰⁸. Des de les pàgines del Diario de Barcelona, “el militar sin miedo”, escrivia:

*“Como tal vez existen oscuros antros donde se trabaja a desmoralizar y corromper al pueblo, a esparcir la desconfianza en el gobierno, el odio a las autoridades, el desprecio de las leyes, donde se decreta la proscripción de hombres de bien, y en fin donde bajo el nombre de Constitución se secundan quizá los planes de los pérfidos Eroles y Creus, pues se huella y destruye lo mismo que por estos”*¹⁰⁹.

També l'ajuntament de Barcelona recriminà els fets:

*“El exceso de celo por la causa de la libertad cuando llega a estraviarse del sendero que señala la Constitución, puede conducir a males de la mayor trascendencia. Sin una reciproca unión entre los gobernantes y los gobernados, y sin confianza en las autoridades legítimamente constituidas se alejaría demasiado la consolidación del sistema que felizmente nos rige, y el exterminio de las hordas de facciosos que devastan las provincias catalanas; ni se podría disfrutar tampoco de la plácida libertad civil, que nos garantiza la ley fundamental del estado”*¹¹⁰.

¹⁰⁶ CRESPI: Diario..., fol.79-80, reproduït a l'Annex IX.2. Vegeu una altra versió des de la moderació a la RELACIÓN de los sucesos de la noche del cinco al seis de setiembre de 1822, Barcelona, Garriga y Aguasvivas, 1822.

¹⁰⁷ ADICION a la relación de los sucesos de la noche del cinco al seis de setiembre de 1822, y respuesta a las variedades del Indicador Catalán del 13 de Octubre, y a las reflexiones del Descamisado militar sin remordimiento, Barcelona, Garriga y Aguasvivas, 1822.

¹⁰⁸ ADICION..., pàg.34, i 10-11 per les cites.

¹⁰⁹ “Suplemento” al Diario de Barcelona, núm.252 (282) de 10 d'octubre de 1822.

¹¹⁰ “Ciudadanos” amb data de 7 de setembre publicat al Diario de Barcelona, núm.251, de 8 de setembre de 1822, pàg.2.369.

En canvi des d' El Indicador Catalán, es defensà el moviment quan començaren a sorgir les crítiques dels sectors moderats, tot assenyalant que, si el moviment s'havia produït, era per la desídia de les autoritats que restaven immòbils davant l'augment de la contrarevolució arreu:

“O aquel movimiento fue verdaderamente popular y conforme con los deseos y ansias de la inmensa mayoría de los habitantes de esta ciudad; o solo fue ocasionado por resentimientos de algunos particulares. Para nosotros es indudable, que la mayor parte de los barceloneses creará que fue popular, porque cada uno de ellos en su interior se acordará, que o bien intervino directamente en él, o bien le aplaudió, considerándole como el único medio que permitían las circunstancias para librarnos de nuestros enemigos interiores, haciéndoles por otra parte el menos daño posible.”¹¹¹

I retreia als que qüestionaven la legalitat d'aquest moviment popular:

“¿Y que pretenden ahora sus apologistas? ¿Suspiran por otro 24 de febrero? Vendrá después otro 5 y 6 de septiembre. Arderán con más furor que nunca los partidos, y se convertirá nuestra Capital en un teatro de venganzas. Los que persigan hoy, serán perseguidos mañana, hasta que unos a otros nos hayamos completamente arruinado”.

El cinquè batalló de la MNV demanava que es jutgés ràpidament el seu comandant arrestat durant els fets del dia 5 i 6, per tal que se'l condemnés o se'l deixés en llibertat¹¹². I el mateix demanava el regiment d'Aragó ja que el seu comandant havia estat empresonat¹¹³. La polèmica ala premsa barcelonina continuà la tardor d'aquest any¹¹⁴.

Una visió força diferent dels incidents mostrava el prior del carmelites calçats de Barcelona, fra Serrahima, qui emfatitzava el paper jugat per les Juntes secretes a l'hora de confeccionar les llistes que presentaven els comissionats:

“Se presentaren [comissionats] des de cada cos, los quals las Juntas Clandestinas y diabòlicas [ha]vian ja nombrat per est efecte. Se presentan al Gefe Polítich, y demás autoridades tots los que se deian comissionats y los intiman que ningú de ells se mourà de allí sinó decretan una llista de proscritos que presentaren. Les autoridades se resistiren y mentres estaven en assó en un Cafè feren altre llista més numerosa, y luego instaren que se devia decretar esta. A poch rato portaren altre formada en altre Cafè també més numerosa, y feren lo mateix que en la segona. En totes tres la primera linea deia: Sean presos todos los Prelados Regulares a excepción del P. Prior de S. Agustín, seguian varios subjectes de distinció, y també moltíssims constitucionals a tota prova com lo General Sans, y los Secretaris del Ajuntamen[t], y del Gefe Polítich, y tots jun[t]s feian lo número de 60. Al veurer assó un General digué al Gefe Polítich Sr. en donde se

¹¹¹ El Indicador Catalán, núm.246, de 13 d'octubre de 1822, pàg.3-4.

¹¹² “Representación que en el día 8 de setiembre de 1822 presentaron varios individuos del quinto batallón de la M.N.V. de Barcelona al Sr. Gefe Político de la misma”, Suplemento al Diario de Barcelona, núm.252, de 10 d'octubre de 1822. La polèmica continuà al “Suplemento al Diario de Barcelona, del sábado 14 de setiembre de 1822”.

¹¹³ “Suplemento al Diario de Barcelona, del sábado 14 de setiembre de 1822”.

¹¹⁴ Per exemple les que s'intercanviaren el “Duende Forastero” i el “Juicioso descamisado”, al Diario de Barcelona, núm.279, 253(283) i 255(285), de 7, 11 i 13 d'octubre de 1822, pàg.2.635-2.637, “Suplemento”, pàg.2.691-2.692 i “Suplemento”.

passa esto? Y lo Gefe Politich respongué tres dias hace que lo sabia. Lo matex digué lo Capitá General lo Sr. Castellodosrius, y no es de estrañar, perquè un y altre eran Comuners."¹¹⁵

I es feia ressò del mal tràngol passat pels eclesiàstics empresonats i deportats:

"Los Eclesiastichs durant la nit tingueren que sufrir los majors ultrages que se pujan pensar, pues los Milicianos que eran los del Batalló dit d'en Costa, a cada instan[t] anavan allí a insultar-los, comenten[t] mil idolatrias, adorant los retrats del Coronel Costa y amenazan[t]-los ab la mort.

[...] Alguns dels presos que eran militars manifestaren molta repugnància lo tenir de anar ab los Eclesiàstichs, y com eren constitucionals los tingueren tota atenció, per axó feren posar los Eclesiàstichs devant closos per alguns milicians, y despues seguian los militars y seculars. Exiren com dich a las sis del matí escoltats com se suposa de molts milicianos, y tocan[t] la malvada cansó del Trágala los feren passar Rambla, Dormitoris del francesch, carrer ample, fusteria, Encans, Plaza de Palaci, a fins al mar, y a las vuit horas y mitja arribaren en lo Embarcadero. De insults, mateu-los y altres cosas indecen[t]s jamás se 'n han sentit més."¹¹⁶

Un Ordre Reial de 17 de setembre declarava que "*las personas detenidas en Barcelona y deportadas a Palma en esa isla, ilegal y violentamente, las deje V.E. al punto en libertad de trasladarse a donde quieran excepto por ahora a Barcelona para evitar el riesgo que de lo contrario correrían sus personas*"¹¹⁷. El 21 de setembre la Diputació de Barcelona encara considerava "*impolítico y muy peligroso el conceder por ahora el permiso para regresar a esta ciudad a los espulsos de que trataba*"¹¹⁸.

També a Vic s'arrestaren la nit del 4 al 5 de setembre uns quants veïns acusats de conspirar per facilitar l'entrada dels reialistes a la ciutat. A Tarragona la nit del 10 de setembre es realitzà una reunió d'oficials de la MNV i de la guarnició al convent de Sant Francesc amb la intenció de presentar una llista de proscrius a les autoritats provincials i locals: "*acudieron a esta reunión con la idea de espatriar ciertos ciudadanos de esta*". La reunió fou instigada per Casali i Francisco Molner, i segons un dels participants "*la reunión era de los Patriotas y para ver los sugetos que debían sacarse de esta Ciudad*"¹¹⁹. L'ajuntament per la seva banda, acusava els promotors de ser "*personas que en un aparente zelo por la Constitución maquinaban para destruirla, comprometerla o desacreditarla*", afegint que "*no pueden ser sino serviles facciosos o anarquistas detestables los autores, porque solo ellos quisieran turbar la tranquilidad y buena armonia que felizmente reina en esta capital*", i amb aquest objectiu:

¹¹⁵ Breve relació..., fol.242-243. Per un relat complert dels fets vegeu l'Annex I.2. Una visió semblant a Diario de Urgel, núm.14, de 22 d'octubre de 1822, pàg.3-4. Vegeu també BAYO: Historia..., II, pàg.369.

¹¹⁶ Breve relació..., fol.243-244.

¹¹⁷ Publicada al Diario de Barcelona, núm.279, de 7 d'octubre de 1822.

¹¹⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 21 d'octubre de 1822.

¹¹⁹ Vegeu la descripció dels fets a Acuerdos, 1822-II, vol.28, sessions d'11 i 12 de setembre, fol.273-275, i doc.580-581, AHMT).

*“Tomar la voz de la Comisión Militar auxiliar del Caballero Gobernador de la plaza para reunir Gefes y oficiales de la benemérita guarnición y Milicia Nacional de esta plaza e inducirles a que apoyasen el crimen atroz de allanar casas de Ciudadanos, de Militares y aún de Magistrados, de arrancarles del reposo y del seno de sus familias, de los puestos que por la ley, por la Patria, o por su deber ocupan; de embarcarles y espatriarles o espulsarles sin más autoridad, ni más causa, ni más averiguación que las listas formadas al abrigo de la oscuridad, de la ignorancia, de la arbitrariedad o de la perversidad.”*¹²⁰

Al final l'agitació no es concretà i el seu màxim impulsor, una mena de Costa tarragoní, Francisco Molner, fou empresonat¹²¹. El conflicte no s'acabà aquí ja que el jutge de primera instància renuncià a fer-se càrrec del cas i el traspassà al batlle. A més els sectors més radicals del liberalisme tarragoní continuaren atacant l'ajuntament per la seva posició moderada al llarg del mes d'octubre, i elegiren com a caporal de la segona companyia de la MNV a Francesc Molner¹²².

Una de les conseqüències posteriors de tot aquest enrenou fou la decisió per unanimitat de la Diputació de Barcelona d'alliberar el coronel Costa, màxim representant del liberalisme exaltat a la ciutat: *“que se ponga en libertad al Coronel D. José Costa de la que disfruta ya”*, argüint *“que no ha podido desatender sin comprometer altamente la tranquilidad pública”*¹²³. L'alliberament de Costa provocà una reunió extraordinària de la Diputació de Barcelona amb el marquès de Castelldosrius, Comandant general, Joaquim Busquet, auditor de guerra, Ramon Maresch, batlle constitucional de Barcelona, en representació del jutge ordinari de la causa, i una diputació de l'ajuntament, integrada per Francesc de Milans i Duran, Joan Argelich, Ramon Urgell, i Domènec Maria Vila¹²⁴.

El Cap polític accidental expressà la necessitat de prendre mesures urgents per tal de:

“Calmar la extraordinaria agitación que observaba en los ánimos de los habitantes de esta Capital por la grande morosidad que espermentaban en la causa formada a dicho Costa, y por la larga prisión que en consecuencia sufría este, a quien creían inocente y víctima de la persecución más atroz; [...] un gran número de Ciudadanos de todas las clases habían representado pidiendo el pronto término de la espresada causa, lo que igualmente recomendaba la Diputación provincial acompañando dicha esposición atendiéndose además el Excmo. Aiuntamiento de esta Capital hasta pedir la libertad del mismo Costa su compañero.”

Finalment, tots accediren a confirmar la llibertat al coronel Josep Costa: *“Las mismas circunstancias que han hecho necesaria esta reunión obligan a esta a poner en libertad*

¹²⁰ Informe de l'ajuntament de Tarragona sobre els fets del 10 de setembre de 1822 (Acuerdos, 1822-II, vol.28, sessió de 12 de setembre, doc.580, AHMT).

¹²¹ Acuerdos, 1822-II, vol.28, sessions de 17 i 26 de setembre, doc. 601 (AHMT).

¹²² Acuerdos, 1822-III, vol.29, sessions d'1, 2, 8 i 20 d'octubre, doc. 631 (AHMT).

¹²³ ACA-RA, Registre 1.420, fol.305 (19 de novembre de 1822), expedient 624. Vegeu, també Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de setembre de 1822.

¹²⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 19 de setembre de 1822, fol.174-178.

al Coronel D. José Costa, *prescindiendo de las formalidades legales*". Una decisió que provocà respostes molt divergents, per una banda dimití el Cap polític de Barcelona Vicente Sancho al·legant raons de salut, i nomenà com a substitut l'Intendent interí Francisco Ximenez de Bagües¹²⁵; per altra, la Diputació rebé les felicitacions dels oficials del primer i segon batalló de la MNV de Barcelona¹²⁶, i del mateix Costa que agrai la seva llibertat i que el possessin al front de la columna expedicionària, segons la Diputació, "*para conducir esta Juventud bisoña al campo de la gloria y sacar de ella todas las ventajas posibles*"¹²⁷. La decisió d'encarregar a Costa la direcció de la columna expedicionària de Barcelona no va ser adoptada per les seves qualitats militars, sinó perquè Costa feia nosa a la ciutat i s'aprofità el seu prestigi per enviar-lo amb un cos expedicionari de voluntaris a perseguir els facciosos¹²⁸. L'objectiu d'aquesta columna era: "*cubrir, asegurar y defender todo el Vallés, Panadés, Montañas adyacentes con su Marina*"¹²⁹.

L'ajuntament de Barcelona va fer una crida a començaments d'octubre per tal de reclutar voluntaris per aquesta columna expedicionària:

*"El fanatismo religioso, la crasa ignorancia y el desenfreno de las pasiones más viles armaron los estúpidos y facinerosos para engrosar las filas de los enemigos de la patria, y ataros otra vez al ominoso carro de la esclavitud; encendieron por doquiera la tea de la discordia, y desde entonces la guerra civil no menos ruinosa y encarnizada que inmoral y opuesta a los sentimientos de mumanidad, aniquila la agricultura, paraliza y destruye los talleres, obstruye el comercio, agota los capitales, y siembra por todas partes la pobreza, el llanto y la desolación. Un solo día de tamaña anarquía os prepara largos años de infelicidad y desventura"*¹³⁰.

¹²⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 18 de setembre de 1822.

¹²⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 20 de setembre de 1822.

Des de les pàgines del Diario de Barcelona, núm.267, de 25 de setembre de 1822, es dedicà una Oda a Josep Costa amb motiu del seu alliberament: "*Roto el fanático velo/ que te quiso denigrar,/ te vuelves a presentar/ de patrio ardimiento lleno.*"

¹²⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 23 de setembre de 1822, fol.183. La Diputació acordà de fer un manifest públic per assenyalar "*las ventajas que de ella deberian reportar los pueblos poniéndoles a cubierto de las tentativas de los facciosos, e invitando finalmente al alistamiento*" (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 30 de setembre de 1822, fol.215). Aquesta columna es formà amb les companyies pagades per la ciutat de Barcelona i les del Partit, a més de la que hi havia a la Conreria i de la MNV de Maó, després encara s'hi afegí el batalló d'emigrants italians (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 17 i 21 d'octubre, 4 i 11 de novembre de 1822).

¹²⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822. Vegeu també la sessió de 30 de setembre de 1822.

¹²⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 28 d'octubre de 1822, fol.247. Algunes de les companyies que havien d'integrar-se a la columna de Costa es negaren a fer-ho, com la del capità Salvador Bonastre amb 48 homes (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió d'11 de novembre de 1822). Vegeu, també, CRESPI: Diario..., dies 14 d'octubre i 8 de novembre de 1822.

¹³⁰ "Barcelonenses", amb data de 5 d'octubre de 1822, reproduït a El Indicador Catalán, núm.240, de 7 d'octubre de 1822, pàg.2-3.

Finalment, la columna es formà amb uns 1.500 homes que cobraven sis rals diaris, dividits en tres batallons: el de la Igualtat, el de les Corts i el de la Sobirania Nacional¹³¹. Costa, abans de marxar de Barcelona, dirigí un missatge als patriotes, en el qual els donava gràcies pel seu alliberament, i cridava a la mobilització: “*Volemos, pues, al combate y a la gloria, carisimos conciudadanos, y no demos lugar a sospechar que hayamos degenerado de aquellos nuestros gloriosos Progenitores que tremolaron el estandarte de las Barras hasta el centro del Asia menor*”¹³². La columna de Costa s’autofinançà en bona part de les multes que imposà als pobles que no oferien resistència als facciosos, però, tal i com es queixava Costa a la Diputació, patí moltes dificultats organitzatives: “*por componerse de cuerpos que no tubieron tiempo para organizarse, le es muy difícil lograr la disciplina*”. A la qual cosa respongué la Diputació de Barcelona dient que “*la disciplina va adquiriéndose a proporción del tiempo en que se sirve, y del modo con que se manda*”¹³³.

¹³¹ J.M.R.: *Memorias...*, II, pàg.150-155, assenyala que “*toda la espuma y lo más malo de Barcelona se alistó en ella*”.

¹³² Datada a Barcelona l’11 d’octubre i publicada a *El Indicador Catalán*, núm.245, de 12 d’octubre de 1822, pàg.3.

IX.2 ELS LIBERALS CATALANS DAVANT L'AUGE REIALISTA L'ESTIU I LA TARDOR DE 1822

IX.2.1 Les propostes de les Diputacions catalanes

A començaments d'octubre es circulava per Catalunya el decret de les Corts de 29 de juny de 1822 en el qual es proposaven diferents mesures de caràcter militar, polític, social i ideològic per intentar tallar la insurrecció reialista: organització i armament de la Milícia Nacional Local -“*promover el entusiasmo público por medio de teatro, canciones patrióticas y convites cívicos, en los que se restablezcan las virtudes de la libertad, franqueza y unión*”-, creació d'escoles -“*ejecución de obras públicas en los pueblos y provincias en que por sus particulares circunstancias sea más urgente la aplicación de brazos a trabajos útiles*”-, control del clergat i del funcionariat¹³⁴. Abans, però, la Diputació de Barcelona havia iniciat una important tasca per intentar aturar la guerra civil.

A començaments de setembre la Diputació de Barcelona, fent-se ressò del “*lastimoso estado*” en que estava Catalunya, decidí d'endegar un pla per a fer front als aixecaments reialistes ja que tot feia preveure que anirien en augment: “*el incremento que va tomando la facción, la concentración de sus planes por la llamada regencia establecida en la Seu de Urgel, la lentitud que indispensablemente debe esperimentarse con el socorro que se espera de las demás provincias, y el perjuicio que se originaria de no tomar medidas extraordinarias capaces de contrarrestar la actividad y empeño con que obran los jefes de la facción*”¹³⁵. La majoria de propostes (fins a divuit) recollien aspectes militars, entre els quals destacava un armament general dels constitucionals i el desarmament dels indiferents, el nomenament de Comandants d'armes als caps de Partit amb un gran poder militar i polític de control dels ajuntaments, i la repressió contra els que no defensessin la pàtria davant l'atac dels facciosos. El Cap polític acceptà les propostes, però alertà que “*su ejecución solo podrá realizarse como debe con la cooperación cordial y enérgica de todas las autoridades en la parte respectiva*”, afegint que, abans de fer-les públiques, calia meditar un pla per a dur-les a

¹³³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de desembre de 1822, fol.329. Vegeu també El Indicador Catalán, núm.274, de 10 de novembre de 1822, pàg.2.

¹³⁴ Circulat pel Cap polític de Tarragona, Agustín Roncali, amb data de 7 d'octubre de 1822 (Acuerdos, 1822-III, vol.29, doc.733, AHMT).

terme¹³⁶.

Finalment, el 13 de setembre la Diputació aprovà un ban “*A los leales habitantes de esta provincia*”, en el qual exposaven les mesures aprovades. El ban anava encapçalat per un preàmbul on, entre altres coses, es deia:

*“Constitución o muerte jurasteis; Constitución o muerte ha jurado y jura de nuevo vuestra Diputación ha llegado el tiempo de que sellemos con todo linage de sacrificio, hasta con el de nuestras vidas, tan patriótico, tan solemne y tan religioso juramento. La superstición ignorante y el sanguinario fanatismo atizados por la loca ambición y sed de mando, que devora a unos pocos seres degradados, indignos de pertenecer a la gran familia española, indignos de ser hombres, indignos de la tierra que pisan y del aire que respiran, blandean ya sobre nuestras cabezas sus puñales parricidas. Se oie ya de cerca el ruido horrizono de las cadenas con que los bárbaros en su insolente frenesí se jactan de amarrarnos y atarnos en seguida al ominoso carro de su soñado triunfo. El árbol precioso de nuestra libertad sufre todos los días los más fuertes sacudimientos; a no ser tan hondas sus raíces, hubiéranlo arrancado ya de nuestro suelo.”*¹³⁷

El preàmbul, a més, assenyalava la realitat de la situació a Catalunya, on les partides reialistes campaven al seu aire, impulsades per:

*“La superstición ignorante y el sanguinario fanatismo, atizados por la loca ambición y sed de mando, que devora a unos pocos seres degenerados, indignos de pertenecer a la gran familia española, indignos de ser hombres, indignos de la tierra que pisan y del aire que respiran, blandean ya sobre nuestras cabezas sus puñales parricidas. Se oye ya de cerca el ruido horrizono de las cadenas, con que los bárbaros en su insolente frenesí se jactan de amarrarnos y atarnos en seguida al ominoso carro de su soñado triunfo. El árbol precioso de nuestra libertad sufre todos los días los más fuertes sacudimientos; a no ser tan hondas sus raíces, hubiéranlo arrancado ya de nuestro suelo. Ea pues, barceloneses y catalanes todos, aprestaos a la lid; corred a las armas, empuñad vuestros aceros, volar a disipar esas bandas de salvages que han tenido la osadía de retaros; con los tiranos ni paz, ni tregua, ni acomodamiento, ni relación alguna. Venzamos o muramos. Vuestra Diputación rehusa cualquier otra alternativa, y está bien segura de que también vosotros la rehusais.”*¹³⁸

El ban recordava als catalans el seu jurament de “*Constitució o mort*”, el seu passat guerrer, i les cadenes i misèries que els esperaven en cas de vèncer els reialistes. Tot plegat amb l'objectiu de mobilitzar la majoria de la societat catalana en defensa de la Constitució i contra els facciosos, mitjançant un armament general encapçalat pel “*impertèrrito guerrero, el Viriato de nuestros tiempos, el Marte español, el rayo de la guerra, el invicto general D. Francisco Espoz y Mina.*”

A finals de setembre el diputat Llauder proposà de formar una comissió amb diputats de les diputacions catalanes i dels diputats catalans a Corts, per tal de proposar

¹³⁵ Les propostes i el debat sobre les mateixes a Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 2, 3 i 4 de setembre de 1822. Els acords adoptats estan transcrits a l'Annex IX.3.

¹³⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 12 de setembre de 1822, fol.154.

¹³⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 13 de setembre de 1822, fol.160-165 (reproduïda sencera a l'Annex IX.4).

*“las medidas que sean conducentes, tanto directas como indirectas, para la disminución y total exterminio y extinción de las gavillas de facciosos que las infestan y arruinan”*¹³⁹. El diputat català a les Corts Surrà i Rull respongué a la Diputació amb algunes propostes *“referentes todas a remediar los males de estas provincias, investigando el origen y naturaleza de las causas que han influido en la rebelión”*¹⁴⁰. El mateix Llauder fou l'encarregat d'elaborar un dictamen al respecte que es presentà a la Diputació del dia 30 de setembre¹⁴¹. En aquest informe Llauder assenyalava com a causes fonamentals de l'aixecament reialista el rebuig que havia causat el nou sistema tributari, especialment la contribució de consums, i la misèria generalitzada que patia el país. Com a mesures per afrontar-ho proposava l'abolició de la contribució de consums a la majoria de pobles catalans, la reducció de les contribucions i l'abonament de les despeses fetes en fortificació, armament i defensa als pobles que s'havien enfrontat i s'enfrontessin als facciosos; alliberar els milicians voluntaris del servei militar i fer pagar als pobles que no en tinguessin les despeses ocasionades per la persecució de facciosos; la concessió d'una amnistia general, fins i tot als caps facciosos; l'autorització als pobles per a *“echar mano”* de l'argent de les esglésies i donar al clergat el mínim establert, cobrant-lo de la tresoreria i no del bisbat; i, finalment, la confiscació dels béns dels facciosos i la seva venda en pública subhasta *“en partes, las más pequeñas posibles, y sin previa tasación”*, ja que *“de este modo con los bienes de ciertos cabecillas y otros facciosos se formarán cincuenta patriotas decididos a sostener la propiedad adquirida, y por consiguiente las nuevas instituciones”*¹⁴². En aquesta direcció, el Cap polític de Barcelona (decret de 17 de gener de 1823) demanà als pobles *“que presentasen listas de los sujetos que se hallasen con los facciosos, con individuación de los bienes y derechos*

¹³⁸ Ban amb data de 16 de setembre de 1822 (al lligall 23 de l'ADB, i reproduït al Diario de Barcelona, núm.261, de 19 de setembre de 1822, pàg.2.468-2.473).

¹³⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822, fol.201.

¹⁴⁰ No hem localitzat aquest escrit. La referència a Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 14 d'octubre de 1822, fol.228v.

¹⁴¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 30 de setembre de 1822, fol.208-211. Reproduït a l'Annex IX.5.

¹⁴² Dos milicians voluntaris, un de Piera, Joan Bonastre, i un altre d'Esparreguera, Leodegario Comellas, demanaven que la seva part de la contribució la paguessin dels béns embargats als facciosos, i el batlle d'Argentona, Jaume Plandolit, reclamà recompensa pels 400 duros que hagué de pagar per rescatar el seu fill segrestat pels facciosos, concretament dels béns que tenien a Argentona els dirigents reialistes Nas i Caralt (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 24 de desembre de 1822 i 8 de gener de 1823, vol.13, sessió de 7 de març de 1823). La diputació de Barcelona també condemnà els pobles dels partits de Berga i Solsona, amb excepció de Berga, Solsona i Cardona, de pagar la pensió d'un milicià ferit i d'una vídua d'un milicià morts pels facciosos (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 15 de gener de 1823).

que hubiesen dejado o pudiesen pertenecerles”¹⁴³. Amb els béns embargats d’aquests reialistes es pagà bona part de la fortificació i armament d’aquest mesos de 1823¹⁴⁴.

Com podem veure es tracta de propostes de caire polític i social, enfront a les de caire estrictament militar adoptades a començaments de setembre per la Diputació de Barcelona. Unes propostes que tenen com objectiu reduir la base social del reialisme (amnistia, control del clergat, expropiació del caps reialistes) i ampliar la del liberalisme (eliminar la contribució de consums, esperonar la Milícia voluntària i la defensa contra els facciosos, la subhasta dels béns dels facciosos).

Diferents propostes arribaren a la Diputació acollint-se a aquestes mesures: Josep Ginebra, flequer de Calella, demanà i la Diputació de Barcelona es manifestà d’acord, “apoderarse de los frutos, bienes y muebles del cabecilla Domingo Caralt, ejecutor del robo que se cometió en la casa de aquel, a fin de reintegrarse de lo perdido, y poder atender a sus necesidades y desnudez”¹⁴⁵; Jaume Aldabó, comandant de la MNV de Calella, demanava “se le conceda para habitación la [casa] que este [Caralt] posee en aquella villa [de Calella]”, per “los muchos saqueos que ha sufrido, y habersele quemado la Casa por el facciosos Domingo Caralt”¹⁴⁶; i Maria Àngela Prim d’Alella demanà una pensió a compte dels fons de Caralt, perquè el seu fill havia estat mort pels homes d’aquest en l’entrada a Calella¹⁴⁷. A l’expropiació de Caralt seguí la del baró de

¹⁴³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 14 de març de 1823, fol.33. Per la província de Girona vegeu “Actes Diputació Girona”, sessions d’octubre a desembre de 1822 i gener de 1823. A Lleida el Cap polític demanà amb dates de 7 i 12 de desembre de 1822, llistats dels facciosos acollits a l’indult i del clergat que va fugir de les parròquies (AHPL, caixa 1451).

¹⁴⁴ Vegeu per exemple els casos d’Artés i Moià (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessions de 20 i 26 de març de 1823). En alguns casos, com Olesa, però, els béns dels facciosos embargats no trobaren comprador (no és massa estrany si tenim en compte que el fill del regidor primer, Ramon Rius estava amb els reialistes), en canvi a la propera vila d’Esparreguera sí (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessions de 29 de març i 2 d’abril de 1823). A l’Apèndix 2 hem recollir la informació que hem trobat d’aquests llistats.

¹⁴⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 4 de novembre i 9 de desembre de 1822, i 8 de gener de 1823, fol.349. La Diputació i el Cap Polític es mostraren d’acord amb anar liquidant el patrimoni de Domènec de Caralt per a fer front a aquestes despeses, així com a d’altres com l’ocasionada per la crema pels facciosos de la casa de Ramon Basart que reclamava a canvi la casa de Caralt a Mataró (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 22 de gener de 1823). Joan Calsina, milícia voluntari de cavalleria i regidor d’Igualada també reclamà una indemnització dels béns dels facciosos perquè aquests li cremaren dos carros plens de mercaderies (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 31 de gener de 1823).

¹⁴⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 10 de gener de 1823, fol.356.

¹⁴⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 7 de febrer de 1823. Tres veïns més de Mataró reclamaren cobrar dels béns de Caralt el blat robat pels homes d’aquest, i un segrestat pel facciosos d’Argentona també reclamà dels béns de Caralt els 200 duros que havia pagat pel seu rescat (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió d’1 de març de 1823). Sobre Calella vegeu Antoni GIOL: Calella. Su origen y evolución, Calella, 1953, pàg.68-91.

Canyelles, Ramon de Bouffart, resident a Vic, “*por haber sido empleado por los facciosos en la Seo de Urgel*”¹⁴⁸, de l’hisendat d’Olot Esteve Roca pel mateix motiu¹⁴⁹, i del cap reialista d’Igualada Gabriel Bertran, a demanda del milicià voluntari de cavalleria d’Igualada Joan Calsina¹⁵⁰. Moltes vídues i mares començaren a reclamar pensions pels seus fills i marits milicians voluntaris morts en accions de guerra contra els facciosos, en uns casos a compte de pobles suposadament reialistes com Masquefa¹⁵¹, en d’altres, com en el cas del milicià voluntari de Vic Joan Colomer assassinat pels facciosos, a compte dels béns dels caps (en aquest cas dels que Benet de Plandolit tenia a Torelló)¹⁵². Les pensions atorgades acostumaven a ser d’entre quatre i cinc rals.

Algunes d’aquestes mesures es començaren a dur a la pràctica el mes d’octubre, començant pel nomenament de Comandants d’armes a les capitals de Partit i viles més importants de Catalunya¹⁵³. Seguint les normes dictades pel citat ban de la Diputació de Barcelona, s’encomanava als Comandants d’Armes dels Partits (una mena de Cap Polític comarcal que comandava totes les forces militars del partit) que vetlessin “*la conducta política de los párrocos y ayuntamientos de los pueblos de sus respectivos distritos, quedando facultados para imponerles multas, si fuere necesario, al fin de estrecharles*

¹⁴⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 28 de gener de 1823.

¹⁴⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 31 de gener de 1823. També s’embargaren els béns d’Antoni Torredà de Barcelona, i Antoni Matalonga i Pau Trillas de Collbató (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 14 i 19 de febrer de 1823). Francesc Turrull, comandant de la MNV de Caldes sol·licità ser indemnitzat “*con los bienes de los facciosos de los daños que estos le han ocasionado*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de febrer de 1823).

¹⁵⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió d’1 de març de 1823. També Josep Monpart MNV de cavalleria de Vic reclamà indemnització dels béns dels facciosos per les pèrdues causades per aquests (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 3 de març de 1823).

¹⁵¹ Aquesta era la sol·licitud que feien dues mares vídues que havien perdut els seus fills MNV en l’acció de Masquefa el 22 de juliol de 1822, i en un sentit semblant anava la de l’ajuntament d’Igualada reclamant pensions per a tres vídues de les companyies de miquelets del Partit (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 de gener de 1823). També per cobrar la pensió d’un milicià voluntari de Cardona es carregà sobre els pobles de Querol, Pujol, Montmajor, Mondaró, Puigreig i Viver “*por haber hecho todos armas contra el sistema*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 29 de març de 1823, fol.81), i el mateix passà per una pensió d’un MNV de Barcelona inutilitzat a Sant Feliu de Codines, carregant-se l’esmentada pensió en el cap reialista Casals i altres reialistes d’aquest poble (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 2 d’abril de 1823).

¹⁵² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 14 de març de 1823. També es sol·licitaren pensions per a quatre MNV de Sallent a càrrec dels béns dels caps Coll, Soler de Lloveras i “*demás propietarios de aquel término por haber formado parte de la facción*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 2 d’abril de 1823, fol.104).

¹⁵³ A la Conreria (entre el Vallès oriental i el Maresme) s’hi col·locà com a Comandant d’armes a Magí Bas, a Súria fou nomenat Josep Camprubí (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 14 d’octubre i 4 de novembre de 1822, sobre aquest vegeu el seu expedient personal a l’GM-S, D1^a-S1^a, lligall C-822), a Sabadell Leonardo Osma, a Terrassa Pere Casasola (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de desembre de 1822), i a Martorell Antoni Bray (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 3 de gener de 1823).

al compliment de sus deberes, sin perjuicio de formárseles la correspondiente sumaria según la gravedad de la falta”¹⁵⁴. Aquests Comandants d’armes endegaren ràpidament les seves tasques de control i diversos pobles del Vallès foren multats per Milans per la seva col·laboració amb els reialistes o bé per la seva indiferència vers els liberals, com la Garriga, Arbúcies (120.000 rals)¹⁵⁵, Sant Feliu de Codines i Castellar (amb 60.000 rals)¹⁵⁶, Tous¹⁵⁷, Molins de Rei¹⁵⁸. Per la seva banda, Roten multà a diferents pobles del Bages per valor de 121.680 rals¹⁵⁹. Les quantitats cobrades per les multes s’invertien en equipar els cossos que les imposaven¹⁶⁰. Una altra de les missions encomanades per Mina als Comandants d’armes fou que auxiliessin amb tropa el cobrament de contribucions¹⁶¹.

En alguns casos eren sol·licitats pels mateixos ajuntaments, com el de Berga, que es dirigí a Mina demanant-ne un:

*“Conforme lo desean varios patriotas que por su conocida adhesión al Sistema Constitucional han tenido que emigrar de dicho partido abandonando sus pingües propiedades, y se han presentado a la Diputación, a consecuencia del espresado decreto [de medidas de 16 de septiembre de 1822], manifestando sus vivos deseos de contribuir al estermio de los enemigos de la libertad con el levantamiento en favor de ella de un crecido número de habitantes del referido partido que ofrecen verificar si se les auxilia con el enunciado nombramiento de comandante de armas.”*¹⁶²

De fet, el Berguedà es trobava pràcticament ocupat pels reialistes, i això feia que les autoritats municipals de Berga haguessin de demanar constantment ajuda a Manresa per “*librar a los pueblos de las Ordas de los facciosos*”, i poder així cobrar les contribucions¹⁶³.

No sempre, però, la relació entre els Comandants d’armes i les autoritats municipals foren bones, ja que els primers pretenien atorgar-se un poder absolut, posant

¹⁵⁴ El nomenament de Comandants d’armes general a Catalunya es feu a finals de setembre ((Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 30 de setembre de 1822).

¹⁵⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 2, 9 i 12 de desembre de 1822, i “Actes Diputació Girona”, sessió de 9 de desembre de 1822.

¹⁵⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d’octubre de 1822.

¹⁵⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de desembre de 1822.

¹⁵⁸ Imposada pel coronel Antonio Bray “*destinada exclusivamente para cubrir la desnudez de los individuos del regimiento de Soria*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 28 de gener de 1823).

¹⁵⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de desembre de 1822.

¹⁶⁰ Per exemple el coronel Costa les invertí en comprar draps i fer pantalons pels seus homes (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de desembre de 1822).

¹⁶¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 6 de novembre de 1822.

¹⁶² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d’octubre de 1822, fol.221v.

¹⁶³ Els pobles que devien contribucions eren: Moià, Ferrerons, Estany, Rodós, Terrassola, Oló, Sant Joan d’Oló, Avinyó, Gayà i Cornet (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 4 de novembre de 1822).

les autoritats civils sota les seves ordres, cosa que originà més d'un conflicte. Serveixi com exemple el que tingué lloc a Balaguer, quan el Comandant d'armes Ramon Sandin empresonà el batlle i jutge de primera instància Vicenç Nadal el dia 27 de gener de 1823, al·legant que el batlle havia deixat sortir la MNV sense el seu permís. El Comandant es presentà al saló de plens "*con algunos soldados armados, y a la fuerza se llevó al Alcalde 1º Constitucional soltando en el acto las expresiones más impropias y cometiendo otros atropellamientos*". Afegí que "*me futi de todos vosotros, si quiero irá todo el Ayuntamiento*", i s'emportà també el ciutadà Pau Tarragona que li havia recriminat l'acció i els tancà a la presó. La Diputació de Lleida feu costat al batlle i elevà una representació a les Corts:

"La autoridad civil ha sido interrumpida con fuerza armada en el ejercicio de su ministerio y que los individuos que componen actualmente el Ayuntamiento de Balaguer después de las grandes persecuciones que han sufrido de parte de los facciosos merecen otra consideración de parte de los defensores de la causa nacional.

*Después de tres años de libertad, ya es tiempo de que abandonen los hábitos opresivos, que hicieron odiosa la época anterior, y de que conociendo cada cual, lo que puede y lo que no puede, se reduzca a los límites trazados por sus leyes sin invadir funciones que no le corresponden. Los pueblos esperan este beneficio del Sistema Constitucional, y si no hallan ventajas en la reforma nunca se espera que la abracen con entusiasmo[...]. De otra manera los defensores de la libertad son redarguidos con una justicia aparente que desacredita su causa; nacen las discordias entre los mismos amantes de la patria y por último resultado sus enemigos triunfan en la división de nuestros ánimos"*¹⁶⁴.

Els ajuntaments de Santa Pau, Sant Pere d'en Bas i Sant Pere de Montagut també es queixaren de que el Comandant d'armes d'Olot, Juan de Vega, "*le manda continuar el pago de la contribución mensual en dinero y trigo, que habían impuesto los facciosos con destino al Hospital de Caridad de dicha villa y cuyas mensualidades atrasadas de octubre, noviembre y diciembre, importaban la cantidad de diez y ocho libras y varias quarteras de trigo*"¹⁶⁵.

Malgrat les dificultats econòmiques de que parlem més endavant, cal reconèixer l'enorme esforç que feren nombrosos ajuntaments per fer front a les tropes reialistes. L'ajuntament de Barcelona presentà a la Diputació un projecte per acabar amb els facciosos consistent en l'aixecament de 800 homes a cinc rals diaris, la reorganització dels milicians voluntaris expatriats i residents a Barcelona o als seus voltants, i la formació d'un batalló expedicionari de la Milícia, tots ells subjectes a l'ordenança militar, i pagats per la hisenda nacional i armats, municionats i vestits per l'ajuntament¹⁶⁶. La

¹⁶⁴ Vegeu l'informe de la Diputació de Lleida a les Corts amb data de 30 de gener de 1823 (ACD, lligall 40, expedient 19), i *Gaceta Española*, Sevilla, de 4 de maig de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 3, pàg. 51.

¹⁶⁵ "Actes Diputació Girona", sessions de 10 i 24 de febrer i 6 de març de 1823.

¹⁶⁶ *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol. 12, sessió de 13 de setembre de 1822, fol. 166-167.

Diputació hi donà el vist-i-plau, però volgué fer-hi algunes modificacions, com per exemple que “*para evitar la repugnante condición de Soldado que tal vez retraeria a algunos del alistamiento se acordó substituir esta voz con la de individuo alistado*”. Immediatament s’envià al Vallés el tercer batalló de la MNV de Barcelona per tal de fer una expedició i col·laborar amb el general Milans.

Però al mateix temps arribava a la Diputació la queixa de José Pachiaroti, comandant de les tres companyies d’expatriats italians a les ordres de Milans, referent a que l’ajuntament de Mataró no els pagava regularment, cosa que va obligar la Diputació a fer una aferrissada defensa d’aquests cossos i del seu augment:

*“La libertad constitucional con la cual se hallan completamente identificados los italianos que por adictos a ella han tenido que emigrarse [...], se hacen dignos de toda confianza y acreedores a que se les permita contribuir a nuestros patrióticos esfuerzos en persecución de los perturbadores del orden y enemigos del Sistema.”*¹⁶⁷

La integració dels exiliats estrangers en un sola columna, la de Pachiaroti, fou un objectiu de primer ordre de la Diputació, especialment del seu diputat Gironella que, a més, proposà que “*a todo extranjero que sirva con los facciosos se le dará al presentarse a muestras tropas, si se presenta montado una onza, y tres duros si se presenta armado como corresponde*”¹⁶⁸. Aquest batalló, però, patí molts problemes de finançament, ja que ni la Diputació ni l’exèrcit podien fer-se càrrec de les seves despeses, motiu pel qual restà a mans de l’ajuntament de Barcelona l’equipament dels nous enrolats¹⁶⁹. Per la seva banda, l’exèrcit es desentengué del seu manteniment¹⁷⁰.

L’ajuntament de Barcelona envià una exposició a les Corts felicitant-les per la seva legislatura extraordinària¹⁷¹, i analitzant la contrarevolució a Catalunya: “*el*

¹⁶⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 13 de setembre de 1822, fol.168. Vegeu, també, la sessió de 24 de setembre de 1822, amb la petició de Pachiaroti de que tots els exiliats italians s’enrollessin a les files del seu batalló.

¹⁶⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822, fol.201v.

¹⁶⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 30 de setembre i 4 d’octubre de 1822.

¹⁷⁰ Carta del Cap administratiu del 7è. Districte militar, Salvador Sanjoan, a la Diputació, al·legant que la decisió presa per la Diputació fou il·legal, al que respongué la Diputació dient que “*pesando más la importancia de la salvación de las libertades patrias que todas las reflexiones que pueden presentarse para embarazar las medidas extraordinarias que exigen las criticas circunstancias del día, no dudó decidirse por aquella cargando sobre sí toda la responsabilidad*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 4 d’octubre de 1822, fol.214). El cert era que el mateix Mina no veia amb massa bons ulls la formació d’un batalló d’exiliats, i informà a la Diputació sobre les disputes entre els oficials napolitans i piemontesos (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 5 d’octubre de 1822).

¹⁷¹ També felicitaren a les corts per aquest fet el Cap polític i la Diputació de Girona (DSC, Ext. 1822-1823, t.I, pàg.459, sessió 32 de 3 de novembre). El Cap polític de Girona proposà a les Corts de posar una contribució “*a los que emigrasen de aquella provincia a país extranjero*” (DSC, ext. 1822-1823, t.I, pàg.650, sessió 46 de 17 de novembre).

hipòcrita fanatismo y la vil seducción minando los ánimos por do quiera, rompieron en los ilusos los límites del deber para enarbolar el estandarte de la rebelión en el alto Pirineo, levantar enormes masas de facinerosos e ignorantes contra el orden legítimamente establecido por la Nación y su Monarca, y cubrir de llanto y desolación las provincias catalanas”, essent les Milícies Nacionals les primeres que li plantaren cara¹⁷². A continuació, l'ajuntament feia recapitulació de la seva aportació a la defensa de la pàtria:

“Este cuerpo político municipal, después de haber alejado de este vasto recinto el fomes de la asoladora epidemia por medio de varias obras públicas que importan la crecida suma de 738.116 rs., salvando de este modo de tan cruel e irresistible enemigo a esta numerosa capital, [...]. Apenas tronó el rayo de la discordia, procuró por su parte la creación de cuatro compañías de voluntarios para la defensa del partido, con la fuerza total de 400 hombres, armándolas de su cuenta, y suministrando a los tres su correspondiente haber; ha facilitado el prest a la de cazadores de montaña y a los batallones y partidas de Milicias que sucesivamente han salido de esta población, ascendiendo ya en este año los gastos de esta naturaleza, vestuario y armamento a 1.023.003 reales, después de haber invertido en los dos anteriores para el propio ramo la cantidad de 3.330.716.”¹⁷³

L'ajuntament de Terrassa demanà 350 fusells per armar la MN reglamentària i reforçar les companyies de miquelets del Partit, i el mateix van fer Igualada, Carme, Sant Quintí de Mediona, Piera, Capellades, Sant Boi, Sarrià, Sant Just i Sant Joan d'Espi¹⁷⁴. El de Sant Vicenç dels Horts en demanà 86¹⁷⁵, el de Premià 25, el de Monistrol 30, el de Granollers 150. Els ajuntaments de Terrassa, Igualada, Pobla i Torre de Claramunt, Mataró, Esparreguera i Sant Feliu de Llobregat sol·licitaven vestimenta i calçat¹⁷⁶. Els ajuntaments de Cadaqués, Roses, Sant Feliu de Guíxols, Girona, Blanes, Castelló d'Empúries demanaren a la Diputació impostos extraordinaris per vestir i armar la Milícia¹⁷⁷. A algunes viles es realitzaren allistaments voluntaris, com a Santpedor, on aconseguiren formar dues companyies de patriotes amb 220 homes, a Carme, on en

¹⁷² DSC, Ext. 1822-1823, t.I, pàg.347-348, sessió 24 de 26 d'octubre. Les Corts aprovaren la conducta de l'ajuntament de Barcelona, tot i que no acceptaren del ban de 16 de setembre l'excepció que atorgaven als milicians de concórrer a la lleva, (DSC, Ext. 1822-1823, t.I, pàg.478, sessió 33 de 4 de novembre, i pàg.531, sessió 37 de 8 de novembre).

¹⁷³ Exposició amb data de 23 de novembre de 1822, reproduïda al Diario de Barcelona, núm.328 de 24 de novembre de 1822, pàg.3.069-3.070.

¹⁷⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 de gener de 1823, i vol.13, sessió de 26 de març de 1823.

¹⁷⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 3 de gener de 1823.

¹⁷⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 9, 16, 19, i 24 de desembre de 1822 i 28 i 31 de gener de 1823, i vol.13, sessions de 3 i 14 de març de 1823. L'ajuntament de la Torre de Claramunt demanava a més “*que se pusiese en aquel pueblo un Vicario perpetuo, para que cuide del pasto espiritual e instrucción de aquellos vecinos que son muy ignorantes*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 14 de març de 1823).

¹⁷⁷ “Actes Diputació Girona”, sessions de novembre i desembre de 1822.

formaren una amb 69 homes, ambdues però sense vestir ni armar. A Capellades tota la MN Legal s'havia passat a la Voluntària "*todos sus individuos se hallan prestos a sacrificarse por las libertades patrias*"¹⁷⁸. Mentre que a Vic, arran de la misèria i de l'encerclament que patia la ciutat, molts milicians voluntaris decidiren incorporar-se a les companyies de miquelets per cobrar els cinc rals diaris:

*"Prefiriéndoseles para estar en el continuo servicio de armas con el socorro de los cinco reales diarios prevenidos en este edicto, por ser muy justo atender a la indigencia de los patriotas que abandonan sus casas e intereses por ser fieles a la Patria y que se comprometen para coaligarse con los buenos y destruir la facción servil."*¹⁷⁹

Algunes de les ofertes d'armament, com la de l'ajuntament d'Artés, que proposava armar cent homes per defensar la vila, foren discutides per Roten que no acabava de refiar-se d'aquest poble, ja que temia que, com va passar a Navarcles, aquestes armes servissin per augmentar la facció¹⁸⁰. Per fer front al problema de la manca d'armes s'autoritzà la requisada de les armes de particulars, per tal d'armar i incrementar les forces constitucionals. En d'altres indrets, com a Vilanova, el Comandant d'armes, tinent coronel Ignacio de Hoyos, es queixava que: "*un número considerable de milicianos [estaban] sin uniforme ni armamento competente, sin disciplina ni instrucción aun en la clase de oficiales*"¹⁸¹.

Diversos hisendats feren oferiments per armar cossos que s'enfrontessin als reialistes. Un grup d'hisendats del Maresme i el Vallès Oriental s'oferiren per aixecar una divisió de 630 homes (alguns d'ells milicians expatriats), amb la condició de formar un comandament d'armes a Tiana (ja n'hi havia un a Calella i un altre al Masnou) i sota les ordres directes de Milans¹⁸². I el mateix van fer tres hisendats d'Osona i el Ripollès per tal de formar una companyia amb els Milicians refugiats a Vic¹⁸³. També Tomàs Bramona d'Argentona s'oferí per aixecar una companyia per a perseguir facciosos¹⁸⁴. Al

¹⁷⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessions de 3 i 26 de març de 1823, fol.61v. per la cita.

¹⁷⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 6 de novembre de 1822.

¹⁸⁰ Afegia Roten que per evitar noves sorpreses al Bages, s'havia format una línia defensiva als pobles de Sallent, Manresa, Moià, Súria, Sant Fruitós i Santpedor (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 12 de desembre de 1822).

¹⁸¹ Carta de 5 de setembre de 1822 al cap militar de la província al lligall 2.237 de l'AHMVG

¹⁸² Els ofertants eren Felix Rovira Galcerán, tinent coronel retirat de Tiana: 40 homes; Jaume Grifoll d'Alella: 200; Francesc Xicolas de Martorelles: 30; Joan Tiana de Ripollet: 40; Pau Duran de Sabadell: 150; Marià Fontrodona: 100, Pere Catà de Canet: 20 i Josep Pujol de Badalona: 50 (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 23 de setembre de 1822).

¹⁸³ Josep Castellar de Manlleu, Josep Castells i Pere Puig de Ripoll (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de setembre de 1822).

¹⁸⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822.

Partit d'Igualada, Pau Vidal i Santiago Andario s'oferien per aixecar una companyia contra els facciosos, a més de la que ja funcionava comandada per Salvador Dalmases¹⁸⁵, i el mateix proposaven uns hisendats de Berga¹⁸⁶. Mentre, Bernat Delgado proposava de formar un cos de cavalleria per a protegir les quatre companyies de miquelets del Partit de Barcelona, el cap de les quals era Francesc de Paula Vidal¹⁸⁷. Pere Estruch, hisendat de Llançà, s'oferí per formar i mantenir durant un temps partides de miquelets, sempre i quan la Diputació de Girona es comprometés a mantenir-los més endavant. En aquest cas la Diputació refusà la proposta perquè:

*“Habiendo variado el aspecto político de la provincia con la venida del General Milans, disminución de las Gavillas de facciosos y menor dificultad en el cobro de las contribuciones; ha variado así mismo el plan de arbitrios de la Diputación. De modo que no puede contarse con ellos, ni para el reintegro de los adelantos que haga Estruch, ni para la manutención en lo sucesivo de su compañía”*¹⁸⁸,

Afegia la Diputació que, en tot cas, podrien unir-se a la partida de “pràctics” que hi havia a Figueres i així podrien cobrar del mateix fons. Per tal de trobar homes per l'exèrcit liberal, el diputat Gironella proposà d'allistar els desertors francesos que passaven a Espanya, *“a fin de evitar con ello un daño positivo con el doble beneficio de engrosar nuestras filas”*, igual que passava amb els italians. Això potser permetria *“sacarse algún partido favorable de los que se hallan entre los facciosos especialmente los que haya en la Seo de Urgel”*, ja que en cas contrari, *“viéndose comprometidos no les queda más recurso que tomar plaza entre los facciosos para evadirse de la miseria”*¹⁸⁹.

Entre les propostes que arribaren a la Diputació cal fer esment de la de Manuel Campos, que plantejà a la Diputació de Barcelona de formar un batalló nomenat *“Unión y Caridad de Barcelona”*, *“con el objeto de socorrer a los heridos en acción de guerra”*, una mena de pre-Creu Roja¹⁹⁰. La proposta fou acceptada per la Diputació, que presentà un projecte d'organització del cos al Comandant general, tot i que en modificà el nom, que passaria a ser el de *“Beneficencia militar”*. La seva principal missió seria la

¹⁸⁵ Al final restà configurada la força de miquelets de l'Anoia per tres companyies de cent homes cada una, amb un sou assegurat (estiguessin en campanya o no) de cinc rals. Cal assenyalar que a partir de mitjan novembre de 1822 els sous de tots els cossos armats s'homogeneïtzà en cinc rals (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 17 de novembre de 1822).

¹⁸⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 8, 14, 21 i 25 d'octubre de 1822.

¹⁸⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 24 de setembre de 1822 i 24 de febrer de 1823. Finalment, Josep Maria Freixa organitzà una companyia de cavalleria amb quaranta voluntaris (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 3 de març de 1823).

¹⁸⁸ “Actes Diputació Girona”, sessió de 19 de desembre de 1822, fol.155.

¹⁸⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 30 d'agost de 1822, fol.141v.

¹⁹⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de setembre de 1822, fol.183v.

de “recoger los heridos del campo de batalla, llevarlos al punto que se designe y hacer todo lo demás análogo a este objeto”, amb l’objectiu de salvar el màxim nombre possible de vides humanes, que fins aquell moment morien al camp de batalla perquè no podien ser atesos¹⁹¹.

Un dels problemes més greus del rearmament fou, precisament, la manca d’armes¹⁹². Per tal de pal·liar aquest problema es plantejà la necessitat que les fàbriques catalanes fabriquessin fusells, pistoles i altres tipus d’armes¹⁹³. També es manà de requisar els cavalls de les quatre províncies per posar-los al servei de l’exèrcit. Es pagarien mitjançant l’avançament del primer terç de la contribució extraordinària de guerra de la província de Barcelona¹⁹⁴. Aquesta mesura fou valorada molt positivament per les Corts, ja que servia per evitar “que los facciosos aumenten su fuerza robando cuantos caballos encuentran en el país expuesto a sus correrías”¹⁹⁵. El cert és que els cavalls es requisaren però molts pagesos no cobraren res, tal i com es queixava l’ajuntament de Vic¹⁹⁶.

També s’endegaren un seguit de mesures per tal de retallar el poder dels dirigents eclesiàstics que boicotejaven el sistema constitucional, ja fos directament o indirecta. Les queixes de diversos ajuntaments sobre el comportament del clergat, com les del d’Igualada, esperonaren la Diputació a prendre aquestes mesures:

“La conducta mañosa de los religiosos capuchinos de aquella Villa [de Piera] con la que siembran la semilla de las discordia y encienden la guerra civil en términos que bajo pretexto de la recolección de las limosnas de vino se hallan algunos de ellos bajo los estandartes de la rebelión en los pueblos de Ódena, Vilanoveta, Carme, Pobla y otros fanatizando a sus sencillos moradores, resultando de tan pérfida conducta que se amortigua el fuego patrio que

¹⁹¹ El projecte a les Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822, fol.192-194 (vegeu l’Annex IX.6). Mina respongué que era difícil en les circumstàncies que travessava el país implantar aquests cos i que a més calia demanar permís a les Corts (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 12 de novembre de 1822).

¹⁹²¹⁹² Vegeu les sol·licituds i queixes a la Diputació de Barcelona a les Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 8 i 28 d’octubre, 4 i 11 de novembre, 12 de desembre de 1822 (Arenys de Mar, Igualada, Mataró, Manresa). L’ajuntament de Barcelona proposà a la Diputació d’adquirir al mercat de Marsella 2.000 fusells a bon preu (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 28 d’octubre de 1822), i el diputat Serra i Franch d’adquirir-ne 2.000 més a Gibraltar (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió d’1 de març de 1823), com assenyalava el segon Comandant general “para procurarse armamento no hay otro medio que acudir a Gibraltar” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 26 de març de 1823, fol.96v). Finalment, la Diputació accedí a comprar 1.000 fusells per armar els nous quintos (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessions de 3 i 7 de març de 1823).

¹⁹³ Proposta de l’inspector d’artilleria a la Diputació de Barcelona (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d’octubre de 1822).

¹⁹⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 4 de novembre de 1822 i 14 de gener de 1823.

¹⁹⁵ DSC, Ext. 1822-1823, t.I, pàg.610, sessió 43 de 14 de novembre.

¹⁹⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 29 de març de 1823.

*arde en los habitantes de Igualada que tienen la desgracia de rozarse con aquellos religiosos, y otras consecuencias funestas al Sistema Constitucional; pidiendo por todo ello el Ayuntamiento que sean espatriados de aquella villa los referidos religiosos a excepción del P. Bruno de Barcelona bien conocido por su adhesión al sistema.”*¹⁹⁷

Per altra banda, la Diputació “*en atención de los apuros de la provincia y de las demás de la antigua Cataluña crecen rápidamente, y viéndose obligada la Diputación a no omitir medio alguno de cuantos cree pueden contribuir al sostén de la libertad constitucional*” ordenà la venda de les joies dels convents, que reportà 200.000 rals en un primer moment, i que després s’amplià fins els 300.000¹⁹⁸. La Diputació proposà a les Corts de reduir el nombre de bisbes a un per província¹⁹⁹, i també demanà, acompanyant una exposició de ciutadans i clergat, que “*se estingan estas Juntas [Dicesanas], y se quite el medio diezmo restante, substituyendo para la manutención del clero una contribución personal*”, i per tant que el clergat passés a cobrar directament de l’Estat, ja que les Junes Diocesanes funcionaven malament i perjudicaven el clergat liberal²⁰⁰. El mig delme per a pagar els eclesiàstics seria substituït per “*una contribución equitativa repartida entre todos proporcionalmente*”²⁰¹. L’ajuntament de Barcelona sol·licità a la Diputació que “*los Curas y Vicarios de las Parroquias y de más individuos del Clero*

¹⁹⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d’octubre de 1822, fol.222v.-223. El rector d’Igualada, Josep Sebastián es queixava que els altres membres del clergat li feien la vida impossible perquè era constitucional (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 15 de gener de 1823). Vegeu també la queixa de l’ajuntament de Palautordera contra el rector de Vallgorguina, Antoni Riera (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de desembre de 1822). Roten denuncià que a la rectoria d’Artés s’havien trobat diferents papers dels faceciosos (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de desembre de 1822). El mestre del Prat denuncià que a la rectoria el rector “*enseña a unos diez muchachos de los habitantes más serviles*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de febrer de 1823).

¹⁹⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d’octubre de 1822, fol.223v. Vegeu també les sessions de 3 i 14 de març de 1823 (vol.13). La mateixa Diputació es queixà al govern de les resistències del clergat a posar en mans del Crèdit Públic tots els seus béns i drets (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 6 de novembre de 1822). La recaptació a Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 14 i 27 de febrer de 1823.

¹⁹⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió d’11 de novembre de 1822.

²⁰⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 9 (fol.300) i 24 de desembre de 1822. L’ajuntament de Barcelona donà suport a les propostes de la Diputació respecte a la necessitat de reformar els bisbats (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 de febrer de 1823). El racioner de la catedral de Solsona, Macari Golferichs, es queixà a la Diputació de Barcelona perquè en un any només havia rebut de la Junta Diocesana 150 rals (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 24 de desembre de 1822, i vol.13, sessió de 29 de març de 1823); el prevere Joaquim Font, ex-capellà de la companyia de miquelets de Terrassa, demanà a la Diputació una col·locació “*por no poder esperar cosa alguna del Gobierno Eclesiástico*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 de gener de 1823, fol.351v); i el governador eclesiàstic de Solsona, Josep Oliveras es queixava de la manca de rectors al seu bisbat “*por haberse fugado la mayor parte de ellos con los facciosos.*” Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 19 de febrer de 1823). Precisament Mina va escriure a la Diputació de Barcelona demanant-los que asseguressin la mitra de Solsona al canonge Josep Oliveras (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 14 de març de 1823).

*destinados al Confesionario, y los que vayan a predicar y coadyudar a los Párrocos en la procsima Cuaresma, sean decididos por el sistema constitucional*²⁰². I el diputat Llauder proposà que “*los Curas párrocos de toda la provincia lean al pueblo en la misa mayor y en la de la mañana la proclama que en idioma catalán acaba de dirigir S.E. a los pueblos, previniendo a los Ayuntamientos que al efecto pasen un ejemplar de ella a los Curas.*”²⁰³

IX.2.2 Les dificultats econòmiques

La posada en marxa d'un pla tant ambiciós requeria una gran despesa econòmica, a més de la decidida participació dels ciutadans. I serà precisament en aquests dos aspectes on xocaren la majoria de propostes constitucionals a l'hora de dur-se a la pràctica. Un dels problemes més greus que haurà d'afrontar l'exèrcit liberal és el de garantir el subministrament de les tropes en campanya, sobretot durant el darrer trimestre de 1822²⁰⁴. El responsable de la Tresoreria Militar es queixava a Mina amb aquestes paraules que deixen traslluir el seu estat:

*“De que nos sirve que tengamos en esta Pagaduría pasados de diez millones de reales en efectos para cobrar; o lo que es lo mismo en Libranzas contra el tesoro de esta Provincia, si este por lo que veo no puede realizarlas sino en letras contra la Tesorería general y en la Caja no entra una peseta? Estamos en octubre sin haber podido dar más que una pequeña parte del prest del Soldado perteneciente a Septiembre, no se trata solo del Soldado del 7º Distrito, se trata si, también de los que dependen de 30 Cuerpos que están operando contra los facciosos, y cuyos habilitados justamente claman contra mí, se trata de muchos gastos de aprovisionamientos de plazas, de los que causan las continuas conducciones de Tropas por mar, obras de fortificación, de la subsistencia y curación de los enfermos militares, de las atenciones de la Maestranza de Artillería que aunque ecsista aquí, sus apuestos y elaboraciones son puramente de Campaña, pues todo está desatendido, Señor, por falta de caudales.”*²⁰⁵

Per fer front a la situació, Mina es dirigí a la Diputació sol·licitant la entrega immediata de un milió de rals²⁰⁶, cosa que acceptà la Diputació, igual que acceptà fer-se càrrec de vestir el batalló d'emigrants estrangers a proposta de l'ajuntament de Barcelona i que fou mantingut per l'esmentat ajuntament entre el 23 de setembre de

²⁰¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 de gener de 1823, fol.344v.

²⁰² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 31 de gener de 1823, fol.422.

²⁰³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió d'1 de març de 1823.

²⁰⁴ El diputat provincial Gironella es queixà al Cap polític de Barcelona de “*la deplorable situación de Cataluña*” a mitjan mes d'agost (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 19 d'agost de 1822, fol.122).

²⁰⁵ Carta amb data de 9 d'octubre de 1822. La proposta de Mina a la Diputació amb data d'11 d'octubre i la resposta positiva d'aquesta amb data de 14 d'octubre (ADB, lligall 46, expedient 7).

²⁰⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 26 de setembre de 1822.

1822 i el 30 d'abril de 1823²⁰⁷. A començaments d'octubre Mina demanava dos milions de rals²⁰⁸, i a mitjan mes d'octubre el Cap administratiu del setè districte militar exigia de nou a la Diputació un milió de rals. Per fer front a aquestes despeses, la Diputació havia imposat una contribució extraordinària de 10.000.000 de rals que havia de repartir-se entre *“los vecinos pudientes de estos para que solamente entre sí mismos, pero entre todos ellos, verifiquen el reparto”*, en funció de l'ordinària. Però, els ajuntaments podien cobrir-la amb la venda de béns i fruits dels facciosos.

Tot plegat porta la Diputació a queixar-se a Mina del desgavell que hi havia a l'administració militar, del retard amb què es pagava als pobles els seus subministraments a l'exèrcit, recomanava al Cap administratiu militar que *“podría limitarse a las funciones de su destino y no molestar con semejantes pedidos a la Diputación que se halla ocupada en negocios de mucha gravedad”*, i afegia que quan cobrés els sis milions de rals imposats ja passaria els diners a l'exèrcit²⁰⁹, tot i que la Diputació avançà 540.000 rals a Mina²¹⁰. Malgrat aquestes penúries, sembla que l'Intendent Elizalde realitzà algun tipus d'estafa en la subhasta de subministrament al castell de Figueres per tal d'embutxacar-se diners²¹¹. La Diputació exigí a l'Intendent que respongués dels 150.000 rals que havia pagat de més a la casa Remisa, i de 50.000 rals més que es podia haver estalviat en el transport.

A la província de Tarragona la Diputació s'havia vist obligada el mes d'agost de 1822 a imposar una contribució de 100.000 rals sobre les classes riques de la ciutat per fer front a les seves necessitats:

“Apenas podía esta Diputación haber conocido los males que afligian esta Provincia, cuando cargó sobre ella el enorme peso de remediarlos. Sin tropas con que defenderse, sin auxilios con que sostener los pocos aunque bravos defensores de las libertades Patrias, sin contar más que un corto número de pueblos libres que gastaban de sus propios fondos cuantiosas sumas para presentar algún obstáculo a las numerosas gavillas y de los que mal podía ecsigir continuados sacrificios, se servía cada momento en los mejores conflictos y fue obligada por la absoluta necesidad a tomar algunas medidas que eccedieron sus atribuciones. Todo E.S. lo prefería esta Diputación a la pérdida de libertad, que sin una actividad extraordinaria y sin unos medios quizás violentos a los ojos de aquellos que precipitaban su ruina, habría desaparecido, dando un golpe mortal a la causa de la patria.

²⁰⁷ Carta de l'ajuntament a la Diputació amb data de 23 d'octubre i acceptació d'aquesta amb data de 31 d'octubre de 1822 (ADB, lligall 46, expedient 7).

²⁰⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 5 d'octubre de 1822.

²⁰⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió extraordinària de 14 d'octubre de 1822, fol.225.

²¹⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 17 d'octubre de 1822.

²¹¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions extraordinària de 5 i 6 de novembre de 1822.

En medio de la agitación universal y cuando no había un solo digno español que no contase o con sus casas saqueadas y quemadas por los facciosos o no hubiese hecho sacrificios para su exterminio, se creía esta ciudad libre por sus murallas y por la esención de pago de contribuciones. Mientras se escigia a los demás pueblos el inmediato apronto de las suyas y de anticipos que tanto urgían, acordó la Diputación que el Comercio y pudientes de esta Plaza hiciesen un empréstito forzoso de cien mil reales reintegrables al mes y medio.”²¹²

Aquesta contribució i la seva distribució provocà un fort conflicte entre la Diputació i l'ajuntament de la ciutat. La primera acusà a la segona de fer malament la distribució de la contribució i de posar els veïns en contra seu, i que dels 60.000 rals que recollí, Oliver se'n quedà 20.000 que havia avançat per la Milícia i l'exèrcit. La Diputació de Tarragona venia patint aquests problemes per a mantenir en condicions l'exèrcit estacionat a la seva província des de l'estiu de 1822, quan hagué d'apropiar-se dels 37.088 rals de propis de Tortosa per poder-hi fer front a finals de juliol²¹³. El mes de setembre la Diputació de Tarragona decidia fer un nou repartiment de 40.000 duros (11.000 per la Milícia i 29.000 per l'exèrcit):

“Esta Diputación Provincial que desde un principio conoció los elementos de la revolución que está asolando esta hermosa y fértil Provincia se ocupó exclusivamente en oponerle quantos medios estubieron a su alcance. Contrariaronse por desgracia sus proyectos por los mismos que más debían interesarse en sofocar el germen de una guerra que bajo el supuesto apoyo de defender el trono y Religión, desquicia a estos, y solo tiende a sostener la ambición de algunos hombres perjuros que después de solidada su quimérica obra, destruirían los mismos instrumentos, de que se han valido, dándoles la importancia que se merecen los viles, que solo pueden minorar sus crímenes con temerosos esfuerzos. Al valor del heroico Exército y Milicia, confió el justo alivio de los pueblos libres que sin cesar se han prestado a todo sacrificio. Las empresas de los ilustres defensores de la libertad han sido tan gloriosos como arriesgados. a su vista han huido despavoridas las criminales ordas y quando masas enormes han cargado sobre un puñado de libres, la bayoneta de estos ha traspasado sus espesas columnas y les ha convencido de que el aliento solo de la libertad disipa las densas nubes de los esclavos. Con toda esta decisión no basta para asegurar los derechos de un Pueblo esencialmente generoso, libre y benéfico. La manutención del benemérito ejército, y milicia y el necesario aumento de este antemural contra la tiranía es lo que más exige a la Diputación Provincial, y lo que solo le queda que proponer a los decididos Pueblos que han jurado sepultarse entre los escombros de la Patria siempre libre. Para llenar tan importante objeto ha acordado con anuencia del Sor. Jefe Superior Político e Intendente de esta Provincia un anticipo patriótico.”²¹⁴

La recaptació d'aquestes contribucions extraordinàries fou un niu de conflictes com ho havia estat la contribució per pagar els miquelets de Partit, perquè els terratinents

²¹² Exposició de la Diputació de Tarragona a les corts amb data de 17 d'agost de 1822, llegida en la sessió de 26 d'agost (ACD, lligall 39, expedient 83).

²¹³ Cartes de la Diputació de Tarragona a la de Barcelona amb dates de 26 i 29 de juliol (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 12 d'agost de 1822).

²¹⁴ Circular de la Diputació de Tarragona de 7 de setembre de 1822 (l'AHS, caixa I.1.2 "Oficis i correspondència"). Aquests 40.000 duros es repartiren de la següent forma: Reus, 11.000; Vilanova, 9.000; Sitges, 4.000; Vilafranca 4.000; Tarragona 5.000, Valls, 5.000; el Vendrell 2.000 (Actes municipals, 1821-1824, sessions de 8 i 18 de setembre de 1822, AHMR, també Diana constitucional, política y mercantil, núm.71, de 13 de setembre de 1822, pàg.1-2).

es resistien a pagar per les terres que tenien tal i com exigien els ajuntaments²¹⁵, en alguns casos com el de diferents hisendats de la província de Girona al·legant que havien estat robats pels facciosos²¹⁶. Així l'ajuntament d'Arenys de Munt demanava de fer un repartiment entre "*los vecinos más pudientes*" de les despeses de fortificació (2.195 pesos forts), i prohibint la sortida d'aquest veïns si no deixaven un fiador per a pagar-les²¹⁷. L'ajuntament de Manresa demanava que les contribucions pendents anessin a compte de les grans despeses que ja havia fet per mantenir cossos armats²¹⁸. L'ajuntament de Mataró, per exemple, manifestava a la Diputació que no podia pagar la quota de l'esmentada contribució, "*por la indudable razón de hallarse el comercio en la mayor decadencia, cuasi abatidas las artes, parados los talleres, y la agricultura en el más deplorable estado*", i demanava que es considerés pagada amb el que ja esmerçaven pel manteniment dels miquelets del Partit, a la qual cosa es negà la Diputació²¹⁹. Davant la queixa de nombrosos veïns de Mataró perquè aquesta contribució s'havia distribuït entre tots els veïns, i no entre els més rics, l'ajuntament optà finalment per distribuir-la segons les altres contribucions, "*escluyendo los pobres que, aunque tengan casa viven con escasez y penosamente, pues que si ha de verificarse otra convocatoria temen con fundamento que se altere la pública tranquilidad*"²²⁰. En canvi el comandant d'armes de Granollers es queixava a la Diputació "*esponiendo la triste situación en que se hallan los defensores de la patria, y lo que procuran entorpecer el pago de la Contribución extraordinaria de guerra los Ayuntamientos de Mataró, Arenys de Mar, Canet y*

²¹⁵ Queixes en un i altre sentit a les Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 4 (Barcelona), 8 (Mataró), 14 (Manresa), 17 (Sant Vicenç dels Horts, Sant Martí de Provençals, Sarrià, Sant Boi, Argentona, Hospitalet, Horta i Calella), i 21 d'octubre (Barcelona, Ripollet), i 12 (Monistrol), 13 (Terrassa), 16 (Esparreguera i Alella) i 19 de desembre (Calella, Pineda) de 1822, i 3 de gener de 1823 (Santa Perpetua, Sant Andreu de la Barca), 8 (Olesa), 15 (Mataró, Viladecans, Arenys de Mar, Sant Martí de Provençals, i Piera), 20 (Monistrol d'Anoia), 22 (Mataró), 28 (Mataró i Terrassa), 31 (Mataró i Argentona), i 24 de febrer (Sant Sadurní d'Anoia i Sant Cugat del Vallès). També a la província de Girona, vegeu per exemple les disputes entre veïns i terratinents de Llançà, Colera i Domenys per aquest afer ("Actes Diputació Girona", sessions de 21 d'octubre de 1822 i 3 de març de 1823).

²¹⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 31 de gener de 1823.

²¹⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d'octubre de 1822.

²¹⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d'octubre de 1822. Vegeu demandes en el mateix sentit de l'ajuntament de Sant Andreu de la Barca (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 3 de gener de 1823).

²¹⁹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d'octubre de 1822, fol.219. Això mateix demanaven els ajuntaments de Olesa (sessió de 8 de gener de 1823), i ho tornava a demanar el de Mataró (sessió de 22 de gener de 1823).

²²⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 15 de gener de 1823 fol.362.

*Calella*²²¹. La Diputació ordenà que aquesta contribució es cobrés “manu militari”²²². Aquesta manca de recursos feia que alguns cops, com es queixava l’ajuntament de la Poble de Claramunt, diferents Comandants d’armes pretenguessin cobrar la mateixa contribució²²³.

La tardor de 1822 la situació a Catalunya era crítica, i la guerra i els espolis continuats que aquesta provocava no feien més que empitjorar-la. Les contribucions extraordinàries d’uns i altres i els subministrament als, cada cop més nombrosos, exèrcits que pul·lulaven pel país (liberals i reialistes) van fer esgotar els recursos econòmics dels municipis. La presència de l’exèrcit (liberal i reialista) en una zona era vista més com una càrrega que com un avantatge pels seus pobladors, ja que s’havien de subministrar bagatges, animals, queviures, municions, etc. Subministraments que contribuïen a l’empobriment generalitzat d’importants zones del Principat i, sobretot dels ajuntaments²²⁴. La ciutat de Tarragona patí greument aquest problema dels allotjaments i els bagatges, sobretot la primavera de 1823²²⁵. La situació a Tarragona arribà fins a extrems grotescos quan el mes de juliol, davant l’arribada de la cavalleria a la ciutat, un veí, *“en el momento que estaban para llegar caballeria y que debía alojarse, destruyeron los pesebres de las cuadras que como mesones tenían sin dar previo aviso al Ayuntamiento ni a los Alcaldes”*²²⁶.

A Lleida hi havia des de l’any 1820 nombroses dificultats per subministrar llits i mantes per l’aquarterament de les tropes, i els allotjaments dels oficials significaven una gravosa càrrega que provocà queixes dels veïns afectats, com Francesc Boldú, que a finals de 1820 es queixà que:

*“En el corto espacio de quatro mesés discurrida desde el siete de Mayo último hasta mediados del presente se ha visto precisado a admitir en su casa tres alojamientos de tránsito, no obstante el corto número de soldados transeúntes; y el gran número de vecinos que debían sufrir la misma carga; La arbitrariedad del Aposentador que en otro tiempo había obligado igualmente a elevar las quejas del Exponente al Ayuntamiento anterior por verse recargado excesivamente, es en el día tanto más sensible por haberse prometido el exponente y demás vecinos por el nuevo sistema de gobierno guardase en este y otros ramos una igualdad en todas las cargas.”*²²⁷

²²¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 19 de desembre de 1822.

²²² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 d’octubre de 1822.

²²³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 3 de març de 1823.

²²⁴ A més en aquests casos sempre hi havia qui en sortia més perjudicat que altre, com es queixaven alguns veïns de Reus respecte del comportament dels agutzils a l’hora de repartir el bagatges perquè *“obligando a unos hacer con la mayor frecuencia el servicio, quando apenas lo hacen prestar rara vez a otros, de modo que casi nunca deben aprontarse bagages en esta Villa”* (Actes municipals, 1821-1824, sessió de 16 d’agost de 1822, fol.247, AHMR).

²²⁵ Vegeu Acuerdos, 1823-II, vol.31, sessions de 3, 11, 12 i 14 d’abril, doc.331 (AHMT).

²²⁶ Acuerdos, 1823-III, vol.32, sessions de 4 de juliol, fol.256 (AHMT).

²²⁷ Carta a l’ajuntament de Lleida amb data de 28 de setembre de 1820 (AHPL, caixa 1.591).

Al llarg de l'any 1822 les queixes dels veïns pels allotjaments que havien d'oferir en les seves llars al creixent nombre de oficials i sots-oficials que hi havia a la plaça de Lleida anà augmentant exponencialment²²⁸.

A començaments de 1822, l'ajuntament de Lleida es tornava a queixar a l'Intendent perquè havia hagut de subministrar al regiment de cavalleria de Pavia "*raciones de paja, Cevada, utensilios, y completa manutención por no haberse presentado Asentista alguno de la Hacienda Nacional que lo verifique*", tot i que "*no tiene este Cuerpo fondos particulares para sufragar tanto gasto*"²²⁹. El mes de maig d'aquest mateix any arribaren a la ciutat un esquadró de cavalleria i un batalló del regiment d'Astúries, cosa que obligà l'ajuntament a subministrar 400 racions més²³⁰. El mes de juliol el Cap polític demanava a l'ajuntament que, davant l'aquartermament definitiu de l'esquadró de cavalleria de Voluntaris d'Espanya a la ciutat, aportés 390 quarteres d'ordi i 2.000 roves de palla²³¹. El problema era que els pobles mai no aconseguien l'abonament dels subministraments fets a l'exèrcit, perquè no hi havia representant del Ministeri d'Hisenda per a pagar-los i l'Intendent havia prohibit a la Diputació que "*acceda al abono de los suministros que hayan hecho los pueblos a las tropas del Ejército, a cuyo fin y con presencia de los recibos originales se practicará la liquidación y abono correspondientes*."²³² Per fer front a aquestes despeses creixents, originades pels subministraments a l'exèrcit i a la Milícia i a la fortificació de la ciutat, l'ajuntament de Lleida es veié obligat a demanar "*un tercio entero de Contribución*", sota l'amenaça de constrenyiment militar als morosos²³³. Una amenaça que no degué tenir els efectes previstos ja que a començaments de setembre se suspengueren les obres de fortificació per manca de recursos²³⁴. Aquesta contribució provocà un fort enfrontament entre

²²⁸ Vegeu per exemple la queixa del pagès Pere Niubó a Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 5 de novembre.

²²⁹ Ofici de l'ajuntament de Lleida a l'Intendent amb data de 23 de gener de 1822 (AHPL, caixa 1450).

²³⁰ Ofici de l'ajuntament de Lleida a l'Intendent amb data de 8 de maig de 1822. La vigília l'ajuntament de Saragossa havia comunicat la marxa d'aquesta tropa cap a Lleida (AHPL, caixa 1450).

²³¹ Ofici amb data de 12 de juliol de 1822 (AHPL, caixa 1450). Vegeu també Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 12 de juliol.

²³² Ofici de la Diputació de Lleida a l'ajuntament amb data de 13 de juliol de 1822 (AHPL, caixa 1450).

²³³ Oficis de l'ajuntament de Lleida a la Diputació amb dates de 28 d'agost, 2 i 20 de setembre de 1822 (AHPL, caixa 1450). Vegeu també Actes Municipals. Lleida, 1822, sessió de 26 d'agost.

²³⁴ Ofici de la Diputació de Lleida a l'ajuntament criticant aquest fet amb data de 7 de setembre de 1822 (AHPL, caixa 1450).

l'ajuntament i la Diputació, igual que havia passat a Tarragona, ja que la Diputació deia que no havia demanat un terç anticipat de la contribució del termini que acabava el novembre, sinó que es pagués un terç extraordinari per a fortificació, “*para atender a las urgencias de las tropas existentes en esta plaza*”; i per això es queixava del ban de l'ajuntament, que s'havia excusat davant dels veïns dient que la Diputació l'obligava a exigir la nova contribució. La Diputació responia que la veritable raó era que “*las facciones levantadas contra el Sistema constitucional, aumentando las urgencias de las tropas que las sostienen, y disminuyendo los recursos de la hacienda nacional, obligaron al Sr. Comandante militar de esta provincia a acudir a V.S. por medio de la autoridad Superior Política para procurarse los fondos necesarios a la subsistencia de los defensores de estas plazas*” i fer un repartiment extraordinari de 68.000 rals²³⁵. La Diputació de Lleida manifestà a començaments d'octubre la situació en que es trobava: “*vacilante todos los días esta Diputación entre las necesidades de la patria, que reclama medidas extraordinarias, y la observancia de las leyes que limitan sus facultades y embarazan las más precisas operaciones en la actual incomunicación en que se halla esta ciudad con el gobierno Supremo*”²³⁶.

L'ajuntament de la capital insistia a finals d'any en les seves queixes a la Diputació de Lleida:

*“Hablen en justificación de estos hechos la puntualidad en el pago de contribución en las que está cargada a [esta] Ciudad; Hablen los aprontos de cevada, Paja y otros utensilios para el Ejército; Hablen los quantiosos socorros de toda especie proporcionados al General Torrijos para las expediciones de Cervera y San Ramón; hablen los millares de pares de Alpargatas, millares de Raciones de carne, millares de Raciones de Aguardiente suministrados a las tropas al mando del digno General en Jefe de este Séptimo Distrito Militar; hablen los puentes fabricados para la expedición de Balaonca; hablen las Brigadas de Mulos para los Transportes de Artillería y demás efectos de guerra; hablen los capotes y camisas suministradas por varios vecinos de esta ciudad para el abrigo de las desnudas tropas; hablen por fin infinidad de prestaciones hechas por la ciudad con el solo objeto del sostén del actual Sistema Constitucional.”*²³⁷

El mes de març de 1823 l'ajuntament insistia dient que estava “*este Cuerpo Municipal al frente de una Ciudad meramente agricultora y notoriamente pobre y sin fortunas particulares, con infinidad de cargas que soportar separadamente de las de su instituto y dotación, atendido únicamente a poder cobrar con dificultad y muchos apremios, la contribución directa*”²³⁸. La situació s'agreuja quan, arran de l'entrada de les tropes

²³⁵ Ofici de la Diputació de Lleida a l'ajuntament amb data de 25 de setembre de 1822 (AHPL, caixa 1450).

²³⁶ Ofici de la Diputació de Lleida a l'ajuntament amb data de 8 d'octubre de 1822 (AHPL, caixa 1450).

²³⁷ Ofici amb data de 30 de gener de 1823 (AHPL, caixa 1451).

²³⁸ Amb data de 24 de març de 1823. Altres oficis en la mateixa direcció amb dates de 7 de febrer, 2, 13, 21 i 27 d'abril (AHPL; caixa 1.451).

franceses, començaren a refugiar-se a la capital autoritats i milicians dels pobles de la província, ja que l'ajuntament no tenia cases desocupades: "*habiéndose presentado varias Autoridades individuos de Ayuntamientos, y otras personas espatriadas por las circunstancias del día, a esta Corporación, en solicitud de que se les facilite alojamiento para poder acomodar con sus familias que por su comprometimiento se hallan precisadas a tener que refugiarse a esta Plaza*"²³⁹. Per a fer-hi front la Diputació imposà un préstec forçós de 80.000 rals²⁴⁰.

A les terres gironines era l'ajuntament de la Bisbal el que demanava el reintegrament dels vint mil rals que havia gastat per les sortides de la Milícia per a perseguir els facciosos²⁴¹. Els Cap polític demanà a la Diputació que es fes càrrec d'aquestes i altres despeses semblants ocasionades per les sortides de la Milícia en persecució facciosos, ja que "*si bien habían salido destacamentos al cobro de contribuciones atrasadas, era sin embargo muy lenta su cobranza porque muchos pueblos estaban invadidos de facciosos, otros saqueados y todos agoviados con el peso de una miseria general, apenas con inmensas dificultades podían afrontar sus cupos*"²⁴². Com alternativa es proposava d'aixecar una força de pràctics, de miquelets, per formar un batalló de 600 homes per la província, que es pagaria amb els dos terços del terç extraordinari de contribució.

Les queixes dels ajuntaments per haver de fer front a subministraments militars augmentaren de forma considerable el darrer terç de 1822, quan s'ajuntaren sobre el territori les columnes de miquelets de partit (pagades pels ajuntaments) i les tropes expedicionàries²⁴³. En tenim mostres de Vic (25 de juny, 11 de juliol, 10 d'agost, 19 de novembre, 3 de gener de 1823), Arenys de Mar (19 i 20 d'agost), Cardona (11 d'agost), Manresa (agost i setembre)²⁴⁴, Tarragona (17 d'agost)²⁴⁵, Igualada (2 de setembre, 8 d'octubre i 25 de novembre), Mataró (22 de setembre), Monistrol (24 de setembre), Sant

²³⁹ Ofici de l'ajuntament de Lleida al Comandant militar amb data de 21 d'abril de 1823 (AHPL, caixa 1451).

²⁴⁰ Ofici de l'ajuntament de Lleida a la Diputació comunicant el repartiment fet amb data de 28 d'abril de 1823 (AHPL, caixa 1451).

²⁴¹ "Actes Diputació Girona", sessió de 16 de juliol de 1822.

²⁴² "Actes Diputació Girona", sessió de 12 d'agost de 1822.

²⁴³ Vegeu com exemple la queixa de l'ajuntament de Sant Martí de Sesgueioles (Anoia) amb data de 10 d'octubre de 1822 a la Diputació (ADB, lligall 46, expedient 7).

²⁴⁴ Aquest ajuntament es queixà a la Diputació d'un emprèstit forçós de 200.000 rals que els havia imposat Rotten, i la Diputació els contesta que "*este sacrificio sumamente agradable a los verdaderos amantes de las libertades patrias, pues tiene por objeto la salud de los pueblos bárbaramente afligidos por innumerables gavillas de facciosos, la maior parte ladrones que los están rodeando, merece la maior consideración en el ámbito de la Diputación provincial*" (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 10 d'agost de 1822, fol.100). Vegeu l'Annex IX.8.

Clement de Llobregat (24 de setembre), Granollers (setembre i novembre)²⁴⁶, Rubí (8 d'octubre). L'ajuntament de Mataró, per exemple, es feia ressò:

*“De los apuros en que se hallan los pueblos, y la dificultad que presenta la exacción de tantas contribuciones, singularmente en algunos de este partido, que han sufrido los incendios, robos, y toda especie de tropelias de parte de los facciosos, por lo que muchos de los vecinos comprometidos por el sistema se han visto en la indispensable necesidad de abandonar sus casas y fijar su residencia en pueblos más afortunados”*²⁴⁷

I, en el mateix sentit es manifestava l'ajuntament d'Igualada, assenyalant la misèria del seu partit, producte de la sequera, dels facciosos i dels subministraments a l'exèrcit:

*“La poca paja que existía en esta villa y en todos los Pueblos de su Partido después de una cosecha lo más desgraciada que se ha conocido, de manera que no se recogió generalmente la octogésima parte del grano que se sembró; queda del todo consumida por la Caballería estante y transeunte en esta Villa, y la que se halla en los puntos de Calaf, Cervera, Santa Coloma de Queralt, Esparraguera, y Martorell, porque de todos estos puntos a un tiempo se han dirigido y dirigen a los pueblos de este Partido con pedidos de paja, pan, cebada, bagajes y toda especie de suministros; de forma que los pueblos han sido obligados y apremiados a un mismo tiempo por varios comandantes con unos mismos pedidos.”*²⁴⁸

L'ajuntament de Vic es veié obligat a començaments de 1823 a “*extraer de la tabla de Comunes depósitos los cincuenta y un mil reales*”, per “*acudir al Socorro y mamutención de las tropas de esta guarnición que por la inseguridad de los caminos, no pueden percibir sus haveres de los respectivos Abilitados*”, perquè ja no els restava cap altre mitjà²⁴⁹.

Es important de destacar, en aquest context, les afirmacions dels ajuntaments de Capellades²⁵⁰, Reus i Manresa, els veïns de les quals portaven ja avançats per pagaments

²⁴⁵ Exposició a les Corts amb data de 17 d'agost de 1822 (ACD, lligall 39, expedient 83).

²⁴⁶ La columna de Juan Van-Halen (800 infants i 30 cavalls) a mitjan mes de setembre de 1822 s'instal·là a Granollers i la vila hagué de proporcionar el prest dels soldats, i els mesos de novembre i desembre era la columna expedicionària de Josep Casas la que exigia diners i racions pels seu miler d'homes (“Actes Granollers. 1820-1823”, sessions de 14 de setembre, 21 de novembre i 20 de desembre de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 8).

²⁴⁷ Carta de l'ajuntament de Mataró referint-se als partits de Mataró i Granollers, amb data de 29 de setembre de 1822 (ADB, lligall 46, expedient 7).

²⁴⁸ Carta de l'ajuntament d'Igualada a la Diputació amb data de 25 de novembre de 1822, el mes de març de 1823 es queixava de que “*los pueblos de aquel partido están muy resentidos por los excesos que comete la tropa que sale para los apremios y los individuos de las compañías de Padilla*” (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 14 de març de 1823, fol.33v.), el 10 d'abril de 1823 l'ajuntament es tornava a queixar “*por los excesos que cometen las tropas en los Pueblos y casas solares del Partido*” (“Actes...Igualada” i Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 d'octubre de 1822). En el mateix sentit l'ajuntament de Sant Climent de Llobregat (carta a la Diputació amb data de 24 de setembre de 1822): “*Si hasta el presente se han satisfecho las partidas, muchos vecinos han echo un sacrificio pensando no duraría mucho, pero ahora que va continuando, y los trabajos van disminuyendo, es el motivo que muchos no pueden pagar*” (ADB, lligall 46, expedient 7).

²⁴⁹ “Actes. Vic. 1820-1823”, sessió de 2 de gener de 1823.

²⁵⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de desembre de 1822. Vegeu ARNABAT: Liberals..., pàg.180-181; GUTIERREZ POCH: “EL Trienni...”, pàg.157-161. Un

a l'exèrcit l'equivalent a la contribució de dos anys, de que si continuava recaient el pes d'aquestes detraccions en uns pocs pobles, els més constitucionals, això podria provocar una pèrdua de confiança dels seus habitants vers les seves institucions: "*las poblaciones que más se han distinguido a favor del sistema constitucional, serán del todo sacrificadas e imposible sobrellevar el peso de tan extraordinarios gastos*"²⁵¹. L'ajuntament de Reus es queixava de les quantioses contribucions extraordinàries (220.000 rals que els havien tocat de l'extraordinària de sis milions), quan per al manteniment de la MNV (160 milicians armats diàriament) i la Milícia mòbil tenien nombroses despeses, i a més:

*"La mayor parte de estos [milicianos] (aunque honrados) se hallan faltos de recursos para mantenerse a si y a sus familias, y por lo mismo ha sido necesario el socorrerse con el prest que les señala el reglamento. [...] No es justo que esta parte sufra las privaciones, inclemencias, y demás penalidades de un servicio activo para defender y guardar las personas y haciendas de los demás, y que se le añada la falta de sustento propio y de su familia; es preciso recurrir al medio de una contribución entre todos estos vecinos interesados en la defensa de esta Villa con proporción a los haberes de cada uno, puesto unos tienen más, otros menos expuesto a perder."*²⁵²

Per tot plegat demanaven de poder utilitzar els diners recollits de les contribucions extraordinàries de guerra per a fer front a les despeses de les milícies, que al llarg de tres mesos havien pujat fins a 86.474 rals²⁵³. Aquestes contribucions extraordinàries de guerra feien, segons l'ajuntament de Reus, quasi impossible de recaptar la contribució de consums i la de la Milícia mòbil que pujava 34.000 rals:

*"porque después de los inmensos sacrificios que ha hecho este vecindario en los pasados meses, reconoce el Ayuntamiento que no se encuentra en estado de continuarlos a causa de la común miseria que experimenta aumentada en extremo con el aislamiento que ha tenido que sufrir desde el Mayo hasta el día."*²⁵⁴

No tant sols no se'ls escoltà en les seves peticions sinó que el general Manso, per mitjà del Comandant d'armes Aleix Mestres, els exigí 30.000 cartutxos i la mobilització durant

plantejament global de la qüestió (encara que per la guerra carlina ens sembla útil) a MORAL RUIZ: "Carlismo...", pàg.215-218.

²⁵¹ Carta de l'ajuntament de Manresa al Cap Polític amb data de setembre de 1822. En el mateix sentit la carta de l'ajuntament de Capellades a la Diputació de Barcelona amb data de 5 de desembre de 1822 (ADB, lligall 46, expedient7).

²⁵² Carta de l'ajuntament de Reus a la Diputació de Tarragona amb data de 19 de setembre de 1822. Vegeu també els oficis amb data de 17 i 18 de setembre (AHMR, lligall 2.7.2.2).

²⁵³ Actes municipals, 1821-1824, sessions de 27 i 29 de novembre de 1822. Vegeu també els oficis de l'ajuntament de Reus a la Diputació de Tarragona amb dates de 28 de setembre, 9, 14, 19 i 24 d'octubre, 8 i 22 de novembre i 10 i 19 de desembre de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

²⁵⁴ Ofici de l'ajuntament de Reus amb data de 22 de novembre de 1822. Un mes abans (24 d'octubre l'ajuntament de Reus ja s'havia queixat que "*esta villa se compone en gran parte de artesanos y jornaleros que en día no ganan su precisa subsistencia por no poder ocuparse en el ejercicio de su respectiva arte, pues por desgracia es demasiado cierto y notorio el abatimiento de todas ellas, y que por consiguiente se hallan en el caso de no poder pagar cosa alguna.*" (AHMR, lligall 2.7.2.2).

la primera quinzena de desembre de 400 milicians de Reus per a lluitar contra els reialistes al Priorat i la Ribera d'Ebre, i de 200 milicians durant la segona quinzena²⁵⁵.

L'ajuntament de Reus es queixava el mes de març de 1823 que:

*“Desde el mes de Junio inclusivo del año último hasta el día se ha visto y ve esta villa concurrida constantemente de tropas y obligada a prestar un servicio extraordinario de bagajes no solo para los cuerpos y partidas que diariamente han transitado y transitan, sino también para la conducción de víveres y municiones a la fuerzas que han operado y se han estacionado en el Priorato y riberas del Ebro.”*²⁵⁶

Una queixa gens estranya si tenim en compte que l'ajuntament de Reus havia pagat prop de 80.000 rals a la seva MNV per les seves sortides en persecució dels reialistes i 245.000 rals a la Milícia mòbil de la província de Tarragona i, a més, *“diariamente se socorren con sopa pública 3.417 miserables vecinos que las circunstancias de estos tiempos han reducido a tan lamentable extremo”*²⁵⁷.

També l'ajuntament de Cardona manifestava que *“las contribuciones ordinarias y extraordinarias y los imponderables sacrificios de algunos patriotas de la misma, que han agotado todo su caudal en beneficio de la causa común”*²⁵⁸. Tot i això, les autoritats militars no eren pas massa sensibles a aquestes queixes. Així el Comandant d'armes de Martorell, Antoni Bray, es presentà a l'ajuntament d'Esparreguera el desembre de 1822, amenaçant-lo que si no es feia efectiva la contribució de consums. *“mandaria una partida de Soldados y los distribuiría en las Casas de los Señores de esta Corporación, manteniéndoles a sus costas y a más el apremio”*²⁵⁹. La Diputació de Lleida es queixà a les Corts de les molèsties que el Comandant d'armes de Balaguer causava al seu batlle constitucional²⁶⁰. Semblant era la situació a Girona, ja que a l'ajuntament se li exigiren a mitjan mes de desembre de 1822 que per aquarterar les tropes a les ciutat aportés 400 llits que hagué de pagar del fons de propis i esperar a cobrar de la Hisenda Pública²⁶¹. Fins i tot una institució com la Diputació de Lleida es queixava a la de Barcelona dels:

²⁵⁵ Oficis amb data de 30 de novembre, i 10 i 29 de desembre de 1822 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

²⁵⁶ Carta de l'ajuntament de Reus al Cap polític amb data de 4 de març de 1823. Al llarg dels mesos de febrer i març les exigències de bagatges foren constants a Reus i pobles del voltant (AHMR, lligall 2.7.2.2).

²⁵⁷ Carta de l'ajuntament de Reus al Cap polític de Tarragona amb data de 18 de maig de 1823 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

²⁵⁸ “Actes Cardona. 1820-1823”, sessió d'11 d'agost de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 5).

²⁵⁹ “Actes. Esparreguera. 1822”, sessió de 23 de desembre de 1822 (ADB, lligall 81, expedient 7).

²⁶⁰ “Actas ... Diputación Permanente”, sessió 180, de 14 de febrer de 1823, fol.386.

²⁶¹ “Actes Diputació Provincial”, sessió de 19 de desembre de 1822.

“Sacrificios que ha tenido que hacer, maiormente siendo mayores los apuros en que se hallado esta Capital, e incomparablemente menores los recursos que ofrecen las miserias poblaciones a que podia estender su influjo con respeto a las que proporcionan las comprendidas en esa rica provincia.

La poca fuerza militar de esta guarnición ha sido insuficiente para ir a cobrar las contribuciones a los pueblos lejanos; la mayor parte, y entre ellos los de mayores medios, están dominados por los facciosos; los inmediatos se hallan en una miseria suma y no es posible sacar de ellos la menor cantidad; esta capital se halla agobiada hasta el extremo, tiene adelantados sus pagos, y ya no puede continuar con tantas cargas. Por otra parte los gastos militares son exorbitantes: la necesidad ha obligado a construir varias obras de fortificación para la seguridad de la plaza; las salidas de la tropa a varias expediciones han consumido grandes sumas; siendo esta ciudad la puerta de Cataluña ha tenido que socorrer a casi todas las divisiones del ejército que en su tránsito han permanecido en ella.”²⁶²

La Diputació de Barcelona, davant aquest allau de queixes dels pobles per les exigències militars, demanà que *“no se moleste a los Pueblos con las esacciones de suministros, obligándose a los Factores o Asentistas a que tengan los surtidos necesarios en los respectivos acantonamientos”²⁶³*. També deia que els pobles podien reclamar a la Hisenda les despeses ocasionades per les sortides dels milicians, i que en cas que no fossin satisfetes anirien a compte de les contribucions. La resposta del Cap administratiu militar fou que en aquests moments no podien fer-se càrrec de les despeses de subministraments a l'exèrcit fets pels pobles²⁶⁴.

Milans i Mina intentaren arranjar aquest desgavell amb diverses mesures: que els subministraments a l'exèrcit els fessin els proveïdors i no pas els particulars (ordre de Mina amb data de 22 de novembre de 1822), o que els partits mantinguessin de forma permanent unes brigades de bagatges (proposta de Milans amb data de 25 de novembre de 1822)²⁶⁵. El cert era que Milans no mirava pas prim a l'hora d'exigir contribucions als pobles pel manteniment de les seves tropes i imposava contribucions extraordinàries per allà on passava. Així l'ajuntament de Girona es queixava d'una de 6.000 duros²⁶⁶. El mes de gener de 1823 Mina intentà de nou regularitzar el cobrament de la contribució extraordinària de guerra, manant l'Intendent que entregués lletres als que paguessin la seva quota a compte de properes contribucions, i que els militars paguessin sempre els avançaments que els fessin els pobles²⁶⁷. Però els temps no estaven pas per a requisits

²⁶² Carta amb data de 16 d'octubre de 1822 (ADB, lligall 46, expedient 7). Vegeu Annex IX.9.

²⁶³ Resposta de la Diputació a la queixa dels veïns de Ripollet per les exaccions militars, i en la mateixa sessió l'ajuntament d'Igualada reclamava que els asentistes de l'exèrcit paguessin als particulars els subministraments fets a l'exèrcit (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 14 de novembre i 9 de desembre de 1822).

²⁶⁴ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 9 de desembre de 1822.

²⁶⁵ ADB, lligall 46, expedient 7.

²⁶⁶ “Actes Diputació Girona”, sessió de 30 de novembre i 31 de desembre de 1822.

²⁶⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 de gener de 1823.

legals i s'acabà tirant pel dret. A finals de gener de 1823, l'Intendent manifestava a la Diputació de Barcelona “*la absoluta falta de caudales en la Tesorería, que por lo mismo no había de que echar mano por de pronto para procurar los ranchos a la guarnición de esta capital*”²⁶⁸, i sol·licità de poder utilitzar el primer terç dels 300.000 duros, destinats a la requisita de cavalls, postura amb la qual la Diputació es mostra d'acord²⁶⁹. Mentrestant, els caps de la MNV de Barcelona es queixaven a la Diputació de “*la indigencia a que se hallan reducidos muchos de sus individuos, y por el mayor trabajo que pesa ahora sobre ellos*”²⁷⁰.

A finals de febrer de 1823 la Diputació de Tarragona exigí el pagament immediat de 28.800 duros a les viles i ciutats cap de Partit, a compte de les contribucions endarrerides, per tal de poder armar i vestir els homes de la quinta²⁷¹. El mes de març de 1823, la situació econòmica de l'exèrcit a Catalunya era delicada. Segons les dades de la seva Tresoreria el deute a 13 de març era de 12.566.756 rals (10.104.002 rals a l'exèrcit actiu i 2.462.753 al passiu), això sense comptar que, a més, havien d' “*aprovisionarse con urgencia las plazas de Figueras, Hostalrich, Tortosa, Lérida y Cardona, cuyo importe ascenderá a 14 o 15 millones de reales de vellón*”²⁷². També calia pagar en el mateix mes de març el pressupost de l'exèrcit a Catalunya, que ascendia a 7.051.525 rals (5.960.597 a l'actiu i 1.090.928 al passiu). És a dir, en total calien uns trenta-cinc milions de rals. A això s'hi afegia el fet que a les presons de Barcelona hi havia més de tres-cents presoners reialistes als quals s'havia d'alimentar²⁷³.

Aquests “*apuros del Ejército nacional, de los Hospitales militares y de todos los ramos de la Administración*”, motivaren una reunió extraordinària de la Diputació de Barcelona amb les autoritats militars²⁷⁴. La situació s'agreujà perquè la casa “Bernaies y

²⁶⁸ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 23 de gener de 1823.

²⁶⁹ Aquesta mesura s'havia aprovat a les Corts pel districtes militars 3er., 4t., 5è, 6è, i 7è. (DSC, Ext. 1822-1823, t.I, pàg.337, sessió 23 de 26 d'octubre).

²⁷⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 28 de gener de 1823, fol.413v.

²⁷¹ 20.000 duros a Barcelona, 2.000 a Mataró i Vic, 1.500 a Manresa, 1.000 a Igualada, 600 a Cardona, 500 a Berga, 400 a Granollers, Terrassa i Puigcerdà (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 27 de febrer de 1823). Els ajuntaments tingueren moltes dificultats per fer front a aquestes despeses (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 29 de març de 1823).

²⁷² Informació al respecte a l'expedient 7 del lligall 46 de l'ADB. Vegeu els cossos de l'exèrcit constitucional presents a Catalunya el març de 1823 a l'Annex IX.10.

²⁷³ CRESPI: Diario..., dia 15 de febrer de 1823, informa que entraren aquest dia 253 reialistes presoners a la ciutat, 160 d'ells procedents de la derrota infligida als reialistes per Milans a Verges, i la resta de la província de Barcelona.

²⁷⁴ A aquesta reunió hi assistiren a més dels diputats provincials i el Cap polític, Salvador Sanjoan Cap administratiu de la Hisenda Militar, Francesc Rey Comptador de l'Exèrcit, Blas de Unceta, Tresorer

Sobrino” de Londres havia protestat les lletres del préstec de 800 milions de rals, i la majoria de les lliurances fetes al setè Districte militar eren incobrables. El deute de l'Exèrcit era de vint-i-dos milions de rals, i només en mancaven per cobrar els 6.000.000 de la contribució extraordinària²⁷⁵. S'intentà sortir del pas amb 1.500.000 de rals que s'exigiren en forma d'avançament a l'ajuntament de Barcelona fins que arribessin de Cadis els dos milions promesos. També s'acordà d'activar el cobrament dels endarreriments, l'avançament del pagament del tercer terç de la contribució, i assegurar que els proveïdors continuessin subministrant a l'Exèrcit.

Però si la situació de misèria de l'exèrcit era alarmant, més ho era la de determinats sectors socials, com mostra la decisió del batlle del Prat que “*por no hallar quien socorra a muchos miserables que hay en aquel pueblo, habia determinado darles cabida en las casas de más facultades*”. Alguns veïns benestants es queixaren a la Diputació i aquesta comunicà al batlle “*desaprobando altamente la medida tomada y que proponga arbitrios para el sostén de aquellos infelices*”²⁷⁶. L'ajuntament de la Llacuna també es dirigí a la Diputació per a donar-los a conèixer “*la infelicidad de aquellos vecinos que se mantienen de yerbas y con pan de bellotas*”, per això demanaven “*se les concediese un respiro hasta la cosecha para el pago de 18.002 reales*” que devien de la contribució del segon any econòmic²⁷⁷.

Els constrenyiments sobre els pobles es succeïen, però poques vegades aconseguïen els seus objectius²⁷⁸. La situació dels cossos armats era cada cop més miserable. La companyia d'emigrats demanava roba, l'ajuntament de Badalona deia que encara tenia sense vestir la MNV, els milicians de Solsona expatriats a Cardona reclamaven el dret a la subsistència, i el mateix feien els de Tortosa refugiats a Tarragona

de l'Exèrcit i Miquel Plandolit i Josep Baiges Comissaris de guerra (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió extraordinària de 3 de març de 1823, fol.20-21).

²⁷⁵ La casa Cortadellas a la qual se li assignà 20.000 rals, tot i que havien deixat l'oficina de Barcelona i s'havien traslladat a Calaf, Igualada i finalment Tarragona, contribuï amb aquesta quantitat puntualment fent saber al Cap polític, Vicente Sancho, que “*conmovidors por la importancia del objeto de que se trata, en la lid de la esclavitud y la injusticia contra la razón, la moral y la religión misma, hemos debido despreciar y hemos menospreciado con gusto cálculos de proporción y quebrantos de fortuna muy considerables*” (carta amb data de 9 de setembre de 1822, CA-50 bis, fol.304-305).

²⁷⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 22 de gener de 1823.

²⁷⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 2 d'abril de 1823, fol.112v.

²⁷⁸ La Diputació de Barcelona acordà, a proposta del diputat Casajemas, de constrenyir els pobles amb la MNV, cobrant sis rals diaris i els pobles pagant-ne deu els tres primers dies, vint els tres següents, i així successivament (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 8 de gener de 1823).

el juliol de 1823²⁷⁹. L'ajuntament de Barcelona manifestava que era incapaç de formar una companyia de MNV d'artilleria “*por lo costoso del uniforme que los milicianos existentes se habian costeadado*”, l'ajuntament de Vic demanava el subministrament diari d'ordi i palla per a la cavalleria de la MNV²⁸⁰, el coronel del regiment de Sòria demanava tres-cents correatge, els oficials del batalló de la Sobirania Nacional demanaven vestits pels seus soldats i augment de sou pels oficials²⁸¹. El comandant de les tres companyies de Padilla (miquelets d'Igualada) es dirigí a la Diputació manifestant que tenia noranta places sense armar ni vestir “*porque la mayor parte de los pueblos de la parte de la Sagarra son tan miserables que no pueden pagar la contribución extraordinaria de guerra hasta la cosecha*”, i proposà de cobrar el segon terç als pobles més rics de la zona, però la Diputació li respongué que “*no demore el cobro del primero de los pueblos que la adeudan*”²⁸². La Milícia voluntària de Sant Andreu de la Barca demanà una cosa tan simple com una divisa “*para distinguirse de los facciosos en las salidas*”²⁸³. La tardor de 1822 s'obrí arreu del principat una subscripció popular per a recollir diners per a fer capots per a les tropes de l'exèrcit que, tot i la bona voluntat, no aconseguí els seus objectius, i el seu dipositari manifestà que tant sols disposava de 20.000 rals per aquesta qüestió²⁸⁴.

Malgrat aquestes dificultats, el mes de febrer les Corts autoritzaren la Diputació de Barcelona a crear companyies de Caçadors d'Infanteria i Cavalleria “*con destino a la persecución de facciosos y toda clase de malhechores y para auxiliar a las autoridades en la preservación del orden público*” (decret d'1 de febrer). De fet, aquestes companyies ja estaven creades de feia temps, eren les companyies de miquelets de Partit, per aquest motiu el diputat Gironellà proposà, i la Diputació acceptà, que bastava “*con solo manifestar a los Comandantes de las de partido que quedan reconocidas por de Cazadores*”²⁸⁵. La Diputació també acordà d'obrir un nou període d'allistament a

²⁷⁹ Acuerdos, 1823-III, vol.32, sessió d'11 de juliol (AHMT).

²⁸⁰ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 8 (fol.344) i de 22 de gener de 1823.

²⁸¹ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 19 de febrer de 1823.

²⁸² Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 3 de març de 1823, fol.15. Vegeu també la sessió de 7 de març. També els caps de la MNV de Mataró es queixaren a la Diputació de la manca de diners pels vestits dels milicians (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 7 de març de 1823).

²⁸³ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 20 de març de 1823, fol.54v.

²⁸⁴ Informació sobre aquesta recol·lecta a les Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de novembre 1822 a gener de 1823. La manifestació del dipositari a la sessió de 8 de gener de 1823. CRESPI: Diario..., dia 27 de novembre de 1822, deia que es recaptaren 38.632 rals i 523 capots.

²⁸⁵ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 27 de febrer de 1823, fol.494v.-496.

aquestes partides (art.2 i 3), dedicar per al seu manteniment la contribució extraordinària de guerra (art.4, 5 i 6), i que restessin sota el comandament dels Comandants d'armes (art.7 i 8)²⁸⁶.

IX.2.3 El problema de les subsistències

Un altre dels problemes importants que hagueren d'afrontar les diputacions marítimes en el context de la guerra civil que vivia el país, fou el del contraban i l'entrada de gra estranger (vegeu el capítol III). La Diputació de Girona es queixava a mitjan mes d'agost de 1822: "*fraudulenta introducción de granos y harinas extranjeros que se hace por toda las costa con el mayor escándalo*", problema agreujat perquè amb els grans, que la gent acceptava que entressin, entraven d'altres mercaderies que podien estar contaminades. La Diputació, però, creia que era pitjor el remei que la malaltia i no s'atreuï a intervenir directament, al·legant que qualsevol mesura que es prengué per evitar l'entrada de gra estranger:

*"Seria muy arriesgado e impolitica en las actuales circunstancias y miseria general de los pueblos. Ha sido en efecto tan desgraciada la cosecha de todos granos en este año, al mismo tiempo que es mucho mayor su consumo por el desperdicio y acopio que de ellos hacen los facciosos, que mucho tiempo ha se halla convencida la Diputación de la insuficiencia de los existencias para la manutención de los habitantes de esta Provincia más allá del mes de setiembre y aun por esto representó al Gobierno en once de Julio prócsimo pasado la indispensable necesidad de que nos vengan de afuera no solo para prevenir una hambre general, sino para no dejar comprometida la subsistencia del ejercito que debe aumentarse y operar en las cuatro provincias catalanas."*²⁸⁷

Tot i que els preus no havien arribat als 80 rals per faneca marcats com a màxim per a permetre l'entrada de grans estrangers, la Diputació assenyalava que això era així perquè a la província no hi havia numerari suficient per pagar preus més elevats. Per això la Diputació proposava de posar un petit impost al gra estranger que entrés i pagar les despeses que els ajuntaments havien fet per les sortides de la Milícia; d'aquesta manera s'aconseguien solventar dos problemes de cop. Les Corts, però, a finals de mes, informaren negativament de la proposta de la Diputació de Girona²⁸⁸. Malgrat aquestes ordres la Diputació continuà fent-

²⁸⁶ Algunes companyies, com la dels miquelets del partit de Mataró no acceptaren les noves condicions, ja que ells havien ingressat amb un compromís de quatre mesos (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió d'1 de març de 1823).

²⁸⁷ "Actes Diputació Girona", sessió de 19 d'agost de 1822. La mateixa Diputació va elaborar un projecte de llei que permetés l'entrada lliure de grans a la província de Girona amb vaixells espanyols i pagant un impost de 4 rals per quartera de blat, 2 rals pel morenc, 4 rals per mongetes i cigrons, i 8 rals per quintal de farines i arròs.

²⁸⁸ "Actes Diputació Girona", sessió de 29 d'agost de 1822, i AHG-ADG, caixa 2, expedient 8.

se l'orni, provocant una agria polèmica amb la Diputació de Barcelona i amb el Cap polític²⁸⁹. A mitjan més de novembre, era l'ajuntament de Sant Feliu de Guíxols qui demanava *“que se tomen las más enérgicas providencias para la admisión de granos, harinas y legumbres estrangeras en los puertos de esta Provincia a fin de remediar los males gravísimos en todos sentidos que ocasiona su actual prohibición”*, i la Diputació decidí de:

*“Representar al Gobierno con la mayor energía haciéndole presente que el comercio de Barcelona no ha cumplido como debía y se le encargó con el envío de granos a esta Provincia. Que subsisten las mismas causas que precisaron a permitir interinamente la libre introducción; que la cosecha pasada fue malísima y casi nula, y la sementera de este año por falta de agua lo ha sido también en muchos puntos; que el contrabando por ahora es irremediable y puede perjudicar la salud pública cuando si se admitían granos estrangeros con un módico derecho ganaría muchísimo la hacienda pública tan exhausta en los actuales apuros; que si el precio del trigo en esta Provincia no está ya a los ochenta reales por fanega que prescribe la ley y del que no dista mucho, más bien debe atribuirse a la notoria escasez de numerario que al surtido de aquel comestible; que introduciéndose los granos estrangeros con algún derecho, se nivelarían en el mercado con los nacionales; y finalmente que se declare con urgencia si serán o no admitidos los cargamentos que se enbiaron a buscar durante el permiso interino hasta su revocación. Con este motivo se acordó también oficiar enérgicamente a la Diputación de Barcelona espresamente que si se interesa, como lo ha manifestado, en proteger el Comercio Nacional de granos, excite al de aquella Plaza a proveer de ellos a esta Provincia, pues que de lo contrario será indispensable recurrir a los estrangeros.”*²⁹⁰

El mes de gener el Cap polític i la Diputació de Girona tornaren a sol·licitar a les Corts autorització per poder entrar gra estranger a la província, i de nou les Corts denegaren l'autorització²⁹¹. A finals de gener de 1823 tornaven a sentir-se les queixes dels veïns a través dels seus ajuntaments sobre *“la carestía que se experimenta de trigos y otros granos”*. Per la seva banda, l'ajuntament de la Jonquera havia decidit pel seu compte d'adquirir grans a La Portús per solventar-ne l'escassetat:

*“Proveerse interinamente los vecinos de aquella villa [La Junquera] de granos del Portús por la imposibilidad en que se hallan de acudir a los Mercados del interior, y ruegan se apoye interinamente para con el gobierno una medida tan justa y necesaria, sin la cual los Pueblos que se han armado en defensa del régimen constitucional se verían espuestos a perecer de hambre por falta de granos, al paso que no sufrirían tal vez semejante necesidad por razón del contrabando aquellos otros que se habían manifestado o indiferentes o enemigos del actual forma de gobierno.”*²⁹²

Tot plegat obligà la Diputació a tornar a permetre l'entrada legal de blat estranger, basant-se en:

“El contenido de los anteriores documentos, como de los continuos y repetidos clamores que en todas partes se le han dirigido y dirigen sobre la carestía que se experimenta de trigos y otros granos en la Provincia, de los incalculables males que amenazan tanto la salud pública, por la introducción fraudulenta, como al mejor éxito de las operaciones militares, por la miseria de los pueblos que no pueden facilitar a las tropas los suministros necesarios, el grave y cuasi cierto peligro que hay en que lejos de disminuirse, se aumente el número de las gavillas rebeldes, sino se trata de surtir a los

²⁸⁹ “Actes Diputació Girona”, sessions de 24 de setembre i 1, 17 i 28 d'octubre de 1822.

²⁹⁰ “Actes Diputació Girona”, sessió de 18 de novembre de 1822, fol.121v.-122.

²⁹¹ DSC, ext.1822-1823, pàg.1.305, sessió 99 de 10 de gener.

²⁹² “Actes Diputació Girona”, sessió de 27 de gener de 1822, fol.182-183.

pueblos de los granos necesarios a la precisa subsistencia, de no haberse realizado el encargo hecho por el gobierno al Comercio de Barcelona, para que proveyese de granos nacionales a esta provincia, encargo que sirvió de apoyo a la reprobación al proyecto de 21 de agosto próximo pasado, de que si el precio del trigo no ha llegado a un máximo decretado por las Cortes, no debía atribuirse a su abundancia, sino a la falta de numerario en cuya razón están los precios de las cosas, y finalmente de la imposibilidad de guarnecer la costa, por no poder dedicarse a ello el Resguardo Militar, resultando de este abandono inevitable que los trigos, granos y harinas extranjeras se introducen clandestinamente sin ninguna utilidad de la Hacienda Pública y sin proporcionar recurso alguno a la manutención de los valientes que con tanto heroísmo defienden el sistema constitucional; acordó unánimemente manifestar al Sr. Jefe Político que en su concepto, y en nada obstante las Reales Ordenes de veinte y dos de agosto y diez y ocho de septiembre anteriores debe permitirse nuevamente la libre introducción de trigos, granos y harinas extranjeras, bajo las condiciones y reglas del proyecto que ha continuación se expresan; dando cuenta detallada al gobierno de la presente resolución, para que en caso conveniente se sirva consultar a las Cortes.”

Per tal de regular aquesta entrada la Diputació elaborà una “*Instrucción para la entrada de granos y harinas del Estrangero*” que establia que “*la introducción de granos, legumbres y harinas del estrangero será libre en toda la Provincia interinamente y hasta nueva disposición*”, imposant un seguit de condicions: que aquesta introducció es fes mitjançant embarcacions espanyoles als ports de Roses, l’Escala, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Blanes i Cadaqués, i per terra pel punt de la Jonquera; que es portés un control del volum descarregat per part del Resguard i de la MNV, i que es cobressin uns impostos de sis rals per quartera de blat, quatre per quartera de mestall, deu per quintar de farines, i vuit per quintà d’arròs²⁹³.

A començaments de febrer arribava a la Diputació gironina l’acord de les Corts de 12 de gener decretant que continués la prohibició d’importar grans estrangers. Malgrat això la Diputació es mantingué en la seva posició, ja que considerava que la situació encara s’havia agreujat més:

“Cuando se han mandado hacer grandes acopios en Barcelona para prevenir el caso de un bloqueo si estalla la guerra con la Francia, sin que el Resguardo, cuya mayor parte se ocupa en persecución de facciosos pueda contener el contrabando, cuando si el precio de los granos no es el fijado por las Cortes para que tenga lugar la introducción del estrangero, debe atribuirse indudablemente al mismo contrabando; y por último cuando es inminente el peligro que correría la pública tranquilidad si se cerrase la puerta a los granos estrangeros en medio de la miseria general que aflige a los pueblos.”²⁹⁴

El mateix problema es plantejà el mes de febrer a la província de Barcelona, quan la Diputació, davant els temors d’una possible invasió estrangera, va veure que calia proveir la ciutat²⁹⁵. La Diputació manifestà que l’única manera d’aconseguir-ho era “*permitir la introducción de granos, harinas y de más comestibles de procedencia*

²⁹³

Un exemplar a l’AHG-ADG, caixa 4.

²⁹⁴

“Actes Diputació Girona”, sessió de 16 de febrer de 1823, fol.195.

²⁹⁵

Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessions de 13 i 14 de febrer de 1823, fol.450.

extrangera” i, amb el vot en contra dels diputats Llauder i Cortes, i el favorable del Cap polític, i dels diputats Serra i Franch, Casajemas i Gironella, s’aprovà un decret que, entre altres coses deia que “*se permite la introducción en el puerto y ciudad de Barcelona de toda especie de granos, harinas y demás comestibles de procedencia extrangera, ya vengan en buque nacional, ya en extrangero*” (art.1er.), que aquesta introducció “*queda precisamente limitada al término perentorio de dos meses*” (art.2on.), i establint-se un seguit d’aranzels pels productes que entressin, així com arbitris per l’ajuntament -per exemple cada quartera de gra havia de pagar 7 rals d’aranzel si venia en bucs nacionals i 8,75 rals si venia en bucs estrangers (art.3er. i 5è.), i 4 rals d’arbitris municipals en qualsevol cas (art.4art.)²⁹⁶. L’ajuntament de Barcelona sol·licità de rebaixar els impostos per l’entrada de grans estrangers, i la Diputació ho acceptà, argumentant que aquesta era l’única forma de “*quitar un estímulo al contrabando, [...] por no hallarse con bastante fuerza para poder impedirlo. [...] y a fin de ofrecer a los especuladores un aliciente para que conduzcan a esta capital cargamentos de granos*”²⁹⁷. Després es demanà l’autorització a les Corts “*para que se permita en aquella provincia la introducción de granos del extranjero para abastecer las plazas de la misma, por ser muy costoso el conducirlos de la Mancha y Castilla*”²⁹⁸.

A Tarragona, des de començaments de 1823 se sentiren veus a favor de l’entrada de blat estranger “*respecto de estar muy caro el del país*”. Concretament el regidor Torres proposà que:

“Son repetidos los lamentos de varios vecinos quejándose de la actual carestia del trigo en esta Capital, y de que no se permita en su puerto el desembarco de este articulo de primera necesidad toda vez que su precio escede en mucho al determinado por las Cortes para este caso, y otramente se sabe que libremente se desembarca trigo en las playas de Torredembarra, Vendrell y otras. Por tanto propongo que el Ayuntamiento se sirva tener en consideración este asunto tan interesante en alivio de todo Ciudadano y particularmente de los menesterosos y escitar a la Autoridad

²⁹⁶ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 13 de febrer de 1823, fol.450v.-455. El termini s’allargà fins el 31 de maig (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 2 d’abril de 1823). L’ajuntament de Barcelona decidí de fer servir els nous arbitris sobre els grans estrangers per a fortificació i per augmentar la columna de Costa (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 de febrer de 1823). La possibilitat d’entrar gra a Barcelona mobilitzà també els corsaris que, com el “tonto” apressaren alguns bucs carregats de gra amb destí la ciutat comtal (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 27 de febrer de 1823). El cert era que a finals de març les Corts encara no s’havien manifestat a favor de la proposta de la Diputació (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 29 de març de 1823).

²⁹⁷ Actes de la Diputació de Barcelona, vol.12, sessió de 14 de febrer de 1823, fol.471. Vegeu també el vol.13, sessió de 3 de març de 1823. Sembla que la mesura tingué efecte perquè a finals de març la casa Remisa demanava autorització per a desembarcar un buc amb grans estrangers (Actes de la Diputació de Barcelona, vol.13, sessió de 20 de març de 1823).

²⁹⁸ Gaceta de Madrid, de 19 i 20 de març de 1823, pàg.91 i 102, que inclou les actes de les sessions de les Corts de 18 i 19 de març de 1823.

*correspondiente para el logro del desembarco de trigo en este puerto a tenor de lo prevenido por el Gobierno*²⁹⁹

L'ajuntament contestà que primer calia lluitar “*contra el escandaloso contrabando de granos extranjeros que se hace en los puntos de cerca de este Puerto*”, i es donà suport a la proposta contrària que presentà Oliver:

*“El golpe más fatal que se podría dar en la actualidad contra el bien general de España sería el de permitir la entrada de granos o del trigo extranjero, no tanto porque los precios no han llegado aun al máximo señalado por el decreto de Cortes de 5 de agosto de 1820, ni al conveniente para animar la agricultura de las provincias productoras del interior, como por la excelente preparación de la cosecha que hay en toda la península, y ninguna autoridad, ni gobierno, se atreverán a relajar el sistema prohibitivo adoptado por las Cortes mismas en materia tan grave e interesante. Pero si cree la Comisión que debe representarse por el Ayuntamiento a la Diputación provincial o al Gobierno por su medio contra el escandaloso contrabando de granos extranjeros que se hace en el Vendrell y otros puntos de esta costa, en perjuicio del comercio de Tarragona por falta de resguardo militar marítimo.”*³⁰⁰

Un mes més tard, diferents comerciants tarragonins representaren a la Diputació sol·licitant que no es permetés la introducció de grans estrangers i que es perseguís el contraban³⁰¹. Però el mes de març era el mateix ajuntament qui, utilitzant els arguments de la ciutat de Barcelona, manifestava que:

*“Se ha acordado, en atención a la escasez de granos y críticas circunstancias actuales, de que se forme una representación al Señor Gefe Superior Político, pidiendo el permiso para la introducción de granos extranjeros en esta Plaza, en la propia conformidad que lo disfruta Barcelona, y apoyándose sobre los datos que hizo patentes el Ayuntamiento de aquella Ciudad.”*³⁰²

El Cap polític respongué afirmativament a la proposta de l'ajuntament, “*apoyándola en la suma escasez que sufren la plaza y partido de Tortosa y que debe aumentarse por momentos, y permaneciendo los facciosos en la provincia de Castellón por ser el único punto de donde recibían los granos y harinas*”, però matisà que la Diputació es negava a donar l'autorització pertinent fins que rebés la resolució del rei³⁰³. La Junta de Fortificació criticà la indecisió del Cap polític, al qual recordà que “*la provincia de Tarragona es la de las tres [Barcelona, Girona i Tarragona] y de todas las de la península la más necesitada de granos porque casi todas sus tierras están dedicadas a plantíos, bastaría para aconsejar y obligar a que no se privase a la de Tarragona del*

²⁹⁹ Proposta del regidor Torres (Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessió de 10 de gener, fol.18, AHMT).

³⁰⁰ Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessió de 22 de gener, doc.68 (AHMT).

³⁰¹ Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessió de 13 de febrer, doc.170 (AHMT).

³⁰² Acuerdos, 1823-I, vol.30, sessió de 20 de març, fol.132. L'exposició al Cap polític es realitzà amb data de 21 de març de 1823, i en ella a més de les necessitats del país, s'argumentà que ja s'havia autoritzat a Barcelona, i que el contraban era tan gran que les mesures proteccionistes eren ineficaces per aconseguir els seus objectius (Acuerdos, 1823-I, vol.30, doc.279, AHMT).

³⁰³ Ofici del Cap polític a la Junta General de Fortificació de Tarragona amb data de 26 de març de 1823 (Acuerdos, 1823-II, vol.31, doc.288, AHMT).

alivio de que disfrutaban otras". I que ara el país estava en una situació de pre-guerra que feia necessària aquesta mesura, i que si els preus no havien arribat al màxim assenyalat era degut "*al contrabando enorme y escandaloso que se hace de granos inferiores extranjeros en toda la costa*", cosa que feia, a més, que l'activitat comercial i la recaptació d'hisenda estiguessin sota mínims, finalment s'assenyalava que:

*"Apela a la necesidad de evitar los terribles males que causaría la escasez; males que aunque no hayan sucedido son terribles, ni tampoco disimulará los grandes perjuicios que sufren y sufrirán esta Provincia y la hacienda pública observando los decretos de prohibición mientras las otras sus vecinas, los eluden por las razones que el Ayuntamiento presenta, resultando de aquí que la infracción de la ley es un premio para el infractor, y su observancia un castigo para el que obedece."*³⁰⁴

Per tot plegat, la Junta de fortificació donava suport a la decisió de l'ajuntament "*que entren los granos y legumbres extranjeros pagando en este puerto los mismos derechos que pagan en Barcelona, aplicando su producto íntegro a la fortificación, porque nada sirve adelantarla sino se concluye, y no se concluiría sin todo este arbitrio y los que tiene pedidos*"³⁰⁵. A començaments d'abril s'afegiren a la demanda diversos veïns i germandats que afirmaven que "*la introducción de granos extranjeros adoptada ya en las Provincias de Gerona y Barcelona, proporcionaría a un tiempo ingresos con que sostener el Ejército con que fortificar esta Plaza y con que dar un pedazo de pan a una infinidad de[h]ambrientos*", i afegien que se sentien discriminats respecte de Girona i Barcelona "*cuyo suelo es mucho más productivo de granos que el de Tarragona*"³⁰⁶.

El dia 1 d'abril arribava un vaixell carregat de blat estranger al port de Tarragona i els veïns volien que es descarregués, tot i que les autoritats encara no ho havien autoritzat: "*estaba parte del pueblo en observación y inquieto para que no lo despachasen, antes al contrario que se le diese entrada, luego para poder con estos granos y trabajos que ocasionaría su desembarco y transportes alimentar sus familias.*"³⁰⁷ Davant d'aquest fet l'ajuntament autoritzà per deu vots contra quatre de descarregar el vaixell i vendre el gra

³⁰⁴ Carta de la Junta de Fortificació al Cap polític amb data de 27 de març de 1823 (Acuerdos, 1823-II, vol.31, doc.289, AHMT). A començaments de maig les corts tenien sobre la taula les autoritzacions de les diputacions de Barcelona i Girona per tal d'entrar gra estranger a les seves províncies, i la sol·licitud de la de Tarragona per fer el mateix (Gaceta Española, Sevilla, de 5 de maig de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 4, pàg.53).

³⁰⁵ Davant la no resposta de la Diputació l'ajuntament i la Junta de fortificació es dirigiren a Mina i Manso demanant-los que els arbitris de l'entrada de grans estrangers anés a compte de la fortificació de la ciutat de Tarragona. A finals d'abril la Diputació accedí a aquesta demanda (Acuerdos, 1823-II, vol.31, sessions de 18 i 21 d'abril, AHMT).

³⁰⁶ Acuerdos, 1823-II, vol.31, sessió de 1 d'abril, doc.288 (AHMT). Reproduït sencer a l'Annex IX.15.

³⁰⁷ Acuerdos, 1823-II, vol.31, sessions d'1 i 3 d'abril, fol.143v.-144, doc.289-290 (AHMT).

lliurement. .

La concessió a Barcelona, i les pretensions de Tarragona que també se li concedís autorització per a descarregar gra estranger, provocaren les queixes de l'ajuntament de Reus:

“Barcelona es una Ciudad populisima, y por consiguiente necesita grandes acopios para no quedar expuesta a una carestia repentina, y Tarragona tiene un vecindario reducidísimo. De que serviría pues esta concesión [a Tarragona], sino de empobrecer y anonadar a los infelices labradores de todos estos distritos, haciendo descender sus frutos al minimum, y quitándoles enteramente los auxilios para satisfacer las contribuciones ordinarias y extraordinarias con que se ha de sostener la guerra?.

El Ayuntamiento de Tarragona, nunca medita sino en beneficio privado y en contratación en su recinto sea qual fuere el resultado y el perjuicio de los demás pueblos. La habilitación de que goza privativamente su Aduana para la introducción de todo género extranjero, ha sido el móvil de un proyecto tan absurdo como intempestivo. Por esta razón todos los granos extranjeros deberían entrar en su muelle, y así lograría en él concurrencia y tráfico, trastornando el curso del comercio interior, y labrando su efimera prosperidad con la ruina de todos los pueblos de su Provincia, y de las demás limitrofes a ella, haciendo ilusorias las ventajas que les había proporcionado el dicho sistema prohibitivo.”³⁰⁸

L'ajuntament de Reus assenyalava que el sol fet que Barcelona estigués autoritzada a entrar gra estranger ja havia provocat que algunes poblacions del nord d'Espanya anul·lessin les comandes fetes de productes catalans, provocant la reducció de l'activitat comercial de Reus, i d'altres mercats intermedis com els de Valls, Montblanc i Cornudella.

A començaments de maig les Corts discutiren les mesures preses per l'ajuntament de Barcelona autoritzant l'entrada de blat estranger, i contra les quals es pronuncià la Comissió de les Corts que, per boca del diputat català Surrà, manifestava que *“si la infracción de ley de aquel Ayuntamiento es tan notoria, no debe limitarse el dictamen a que se declaren nulos sus permisos, sino que debe exigirsele la responsabilidad, así como a todos los demás que intervinieron en esta medida”*. Aquesta posició era defensada també per Bages, Prat i Septien; mentre que altres diputats catalans com Salvato i Adan defensaven la posició de l'ajuntament basant-se en la situació de Catalunya:

“La situación crítica en que se vio el Ayuntamiento de Barcelona cuando concedió el permiso para esta introducción, pues sobre estar amenazada la nación de una invasión extranjera, e interceptado el conducto por Aragón, por donde se introducían a Cataluña los granos, se hallaba la plaza de Barcelona y todas las demás faltas de este ramo de primera necesidad”³⁰⁹.

³⁰⁸ Carta de l'ajuntament de Reus a la Diputació de Tarragona amb data de 14 d'abril de 1823. Reproduïda més àmpliament a l'annex IX.16 (AHMR, lligall 2.7.2.2).

³⁰⁹ *Gaceta Española*, Sevilla, de 6 de maig de 1823, amb les actes de la sessió de les Corts del dia 5, pàg.59.

Finalment s'autoritza al govern per a suspendre momentàniament el decret de 5 d'agost *“solo en aquellos determinados puertos en que sea necesario para el abasto de las plazas y ejércitos que hayan de sostener la causa de la libertad en la actual guerra”*. A finals de juny la Diputació de Tarragona publicava un ban prohibint l'entrada de grans estrangers a partir del mes de juliol de 1823, cosa que provocà la queixa de l'ajuntament davant el general Manso³¹⁰.

³¹⁰

Acuerdos, 1823-II, vol.31, sessió de 27 de juny, doc.512 i 523 (AHMT).